

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 8

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

Η ΝΥΦΗ ΜΟΥ

ΑΝΑΜΟΝΗ

Οί ξένοι, πού έρχονται απ' τὰ ξένα,
 σάν τί μαντάτα έχουν φερμένα
 κι' έτσι θλιμμένοι άργοπατούν ;
 Στην άκρη αυτή, πού οί άγριοι βράχοι
 τή σκέπουν, καρτερῶ μονάχη
 μιάν εὔδια λέξη νά μοῦ ποῦν.

Μά ὅλοι περνοῦν. Κανείς γιά μένα
 δέ φέρνει τίποτε απ' τὰ ξένα,
 οὔτ' ἐν' άπλό χαιρετισμό,
 κι' έτσι γεμάτη άδημονία
 στέκω δεμένη πλαῖ στά πλοῖα
 σάν πλανημένη από καιρό,

στά πλήθη, πού έρχονται από τόπους
 ξένους, στους ξένους πλαῖ ανθρώπους,
 μέσ' στην άμφίβολη νοτιά,
 πού ὄλο με σφίγγει και με πνίγει
 και σάν άρπάγι με τυλίγει
 στην ἱκούλη άκροθαλασσιά.

Ἡ θάλασσα ξυπνᾷ ὄλοένα.
 Καλπάζουν νέφη έρεθισμένα
 στό μικρό κύμα απ' τή στεριά,
 κι' ἐγώ στην άκρη, πού άγριοι βράχοι
 τή σκέπουν, καρτερῶ μονάχη
 με δέος θανάτου στην καρδιά.

(1927)

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η ΜΟΔΑ ΤΗΣ ΤΑΒΕΡΝΑΣ

Οἱ «καλοὶ» πηγαίνουν τώρα στὴν ταβέρνα. Είναι μία ἀριστοκρατικὴ μόδα, — ἄλλωστε κάθε μόδα εἶναι ἀριστοκρατικὴ, — ποὺ σιγά-σιγά, ἢ μᾶλλον γρήγορα-γρήγορα, γενικεύεται. Θέλουν νὰ ποῦν ὅτι προήλθε ἀπὸ τὴν φήμη, ἀπὸ τὸν θρύλον ἂν θέλετε, ὅτι πολλοὶ ἀριστοκράται... τοῦ πνεύματος, στὰς Ἀθήνας, προτιμοῦν τὴν λαϊκὴν ταβέρναν ἀπ' ὅλα τὰ κοσμικὰ κέντρα. Είναι ἀλήθεια τώρα ὅτι, ἐκτὸς τοῦ πλήθους τῶν ἀγνώστων ἀκόμη νεοσσῶν, εἰς τὴν ταβέρναν κατὰ προτίμησιν περνοῦν τὰς ὥρας τῆς ἀνίας καὶ μερικοὶ γνωστοὶ λόγιοι καὶ καλλιτέχναι, — ποιηταὶ διηγηματογράφοι, ζωγράφοι, γλύπται, ἡθοιοιοί. Συχνὰ μάλιστα ἀναφέρεται καὶ κάποιο περιφημον ποίημα περιφήμου ποιητοῦ μας, — τὸ ἀριστούργημά του λέγουν, — ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν ταβέρναν καὶ γραμμένον ἴσως ἐκεῖ, ποὺ ἀποθεώνει τὸ μεθύσι κι' ἐξιδανικεύει τοὺς κρασοπατέρας. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω νὰ προήλθεν ἀπ' αὐτὸ ἡ ἀριστοκρατικὴ μόδα τῶν ἡμερῶν μας. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ «καλοῦ κόσμου» ἐδῶ-πέρα βρίσκονται τόσο μακριὰ ἀπὸ κάθε πνευματικὴν κίνησιν, ὥστε δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἐπηρεάσθησαν οὔτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν... οἰνοπνευματικὴν. Ἐχουν τόσο ἀλίγην πέρασιν εἰς τὸν τόπον μας οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι! Ποιὸς τοὺς λογαριάζει, ποιὸς ρωτᾷ τί κάνουν καὶ πῶς ζοῦν!... Ἡ μόδα τῆς ταβέρνας, ὅπως ὄλαι, μᾶς ἤλθεν ἀπέξω. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ «καλοῦ κόσμου», στὰς Ἀθήνας, ἐπισκέπτονται τὰ λαϊκὰ κέντρα, τὰ ἐργατικὰ ταβερνομαγέρικα, ἐπειδὴ ἄκουσαν ὅτι συνηθίζουσαν τὸ ἴδιο οἱ ἀριστοκράται τοῦ Παρισιοῦ ἢ τοῦ Λονδίνου...

Κάποιος θὰ ἔλεγε: Μήπως καὶ ἡ συνήθεια τῶν λογίων, τῶν ποιητῶν, δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν πηγὴν; Μήπως δὲν παρέσυρα καὶ τοὺς δικούς μας τὸ πολυθρύλητον παράδειγμα τοῦ Μορεά, τοῦ Βερλαίν, τοῦ Ὁσκάρ Οὐάιλδ;... Δὲν λέγω ἡ ζωὴ μερικῶν ξένων ποιητῶν δίδει καλὴν πρόφασιν καὶ εἰς τοὺς δικούς μας μουσολήπτους μπεκρίδες. Ὁ Ρωμιὸς ὅμως εἶναι τόσο πρα-

κτικὸς πάντα καὶ τόσο πολυμήχανος, ὥστε περισσότερο πιστευτὴ μοῦ φαίνεται μία ἄλλη διάδοσις ἐξηγοῦσα τὸ πρᾶγμα. Κατ' αὐτὴν, ἡ συνήθεια τῆς ταβέρνας εἰσήχθη ἐδῶ μεταξὺ τῶν λογίων ἀπὸ ἑνα πλούσιον ἀλλὰ πολὺ φιλάργυρον ποιητὴν, — πλέον φιλάργυρον καὶ ἀπὸ τὸν Βίκτωρα Οὐγγῶ, — ὁ ὅποιος, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, εἶχε ἀνακαλύψει ὅτι ἡ ρετσίνα εἶναι τὸ... φθηνότερον ἀναψυκτικόν. Μὲ ὅσα σχεδὸν ἐξώδευεν ὁ ἄνθρωπος γιὰ ἕνα καφέ στοῦ Ζαχαράτου, μποροῦσε νὰ παίρνη στὴν ταβέρνα τὸ κρασάκι του, νὰ τραταίρνη δὲ καὶ στοὺς φίλους, — πρᾶγμα ποὺ στὸ καφενεῖο δὲν τὰπεράσιζε ποτέ. Κι' ἐπειδὴ ἦτο καὶ λαμπρὸς πράγματι ποιητὴς καὶ πολὺ ἀγαπητὸς φίλος, πολλοὶ τοῦ κύκλου τὸν ἀκολούθησαν καὶ τὸν ἐμιμήθησαν. Αὐτοὺς πάλιν ἄλλοι καὶ ἄλλοι. Ἔτσι κατήντησε νὰ μὴν ἀνγχνωρίζεται κανεὶς ὡς ποιητὴς ἂν δὲν πίνῃ, — ὅπως ἐπάνω-κάτω κι' ἂν δὲν εἶναι κομμουνιστής, — κι' ἔτσι ἐφθασαν νὰ γράφονται στὴν ταβέρνα κι' ἀριστουργήματα, ἐνῶ πρωτύτερα δὲν ἐγράφοντο παρά τὰ ἄρθρα τοῦ μικροῦ Βερδέρη διὰ τὸν «Παλιάνθρωπον», ἢ τὸ πολὺ-πολὺ τὰ τραγούδια τοῦ Κλεάνθη Τριανταφύλλου διὰ τὸν «Ραμπαγᾶν». Οὕτως ἢ ἄλλως, ἐγὼ δὲν ζηλεύω πολὺ αὐτοὺς τοὺς λογίους τῆς ταβέρνας, εἴτε παλαιούς εἴτε νέους... Ὁμολογῶ ὅτι δὲν πιστεύω πολὺ στ' ἀριστουργήματά των, οὔτε ὅσα γράφουν ἐπιτόπου, οὔτε ὅσα γράφουν ἄλλοῦ. Ἦδὲ μεθύσι δὲν εἶναι καθόλου γνησίαι ἐμπνευσις καὶ ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ κάμουν τίποτε γενναῖον ἄνθρωποι ποὺ ἐπῆραν τὴν συνήθειαν νὰ εἶναι στὸ κέφι τὰς μισὰς τοῦλάχιστον ὥρας τοῦ ἡμερονοκτίου. Τὸ κρασὶ δὲν εἶναι κλειδί· εἶναι ἀντικλειδί· καὶ μὲ ἀντικλειδί·α δὲν μπορεί κανεὶς νὰ νοίγει οὔτε τὴν δρεξίν του οὔτε τὸν οἶστρον του. Ἐαποτελέσματα θὰ ἦσαν μηδαμινά. Ἡ ταβέρνα, ὅπως τὴν κατήντησαν τῆς μόδας, εἶν' ἕνας μεγάλος ἐχθρὸς τῆς Λογοτεχνίας μας...

Ἀλλὰ πολὺ περισσότερο λυποῦμαι τοὺς ἄνθρώπους τοῦ «καλοῦ κόσμου», ποὺ χω-

ρὶς κἂν νὰ εἶναι ποιηταὶ ἢ κομμουνισταὶ, πηγαίνουν γιὰ διασκεδάσει, «γι' ἀλλαγὴ ζωῆς», στὴν ταβέρνα, ἐπειδὴ πηγαίνει κι' ὁ Γάλλος μαρκήσιος ἢ ὁ Ἄγγλος λόρδος. Νὰ ἤξικιραν τί ἐπικίνδυνον ποὺ εἶναι γι' αὐτούς!... Ὁ Γάλλος μαρκήσιος ἢ ὁ Ἄγγλος λόρδος πρᾶγματικῶς «ἀλλάζουν ζωὴν» μιὰ στιγμὴ, πηγαίνοντες στὴν ταβέρνα, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ γι' αὐτοὺς μιὰ ποικιλία, ἕνα ξεκούρασμα, μιὰν ἀναψυχή, ποὺ δὲν ἔχει καμμιά κακὴ συνέπεια. Διότι αἰῶνες δλόκληροι χωρίζουν τὴν ζωὴν τῶν σημερινῶν Εὐρωπαϊῶν ἀριστοκρατῶν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς Ταβέρνας. Οἱ δικοὶ μας ὅμως, συχνάζοντες εἰς αὐτὴν, πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἐπανέρχονται εἰς μίαν ζωὴν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀλίγη μόλις χρόνια τοὺς χωρίζουν. Διότι οἱ πάπποι των, οἱ πατέρες των ἀκόμη, οἱ περισσότεροι, δὲν ἦταν

παρὰ ἄνθρωποι τῆς ταβέρνας. Ἔτσι, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι διασκεδάζουν, ἀλλάζουν ἢ φαίνονται ἐκκεντρικοί, κινδυνεύουν οἱ κακόμοιροι νὰ ποκτῆσουν πάλιν τρόπους, συνηθειάς, ἰδέας, αἰσθήματα καὶ γλώσσαν, ποὺ μὲ τόσον κόπον τοὺς ἔκαμε νὰ τὰφήσουν ἢ κάποια ἀνατροφή. Εἰς ὀλίγον καιρὸν, ἂν ἐξκολλουθῆσουν τὴν μόδαν των, οἱ νεόπλουτοι αὐτοὶ θὰ ξαναγίνουσαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουσαν, ἄνθρωποι τῆς ταβέρνας, σὺν τὸν πατέρα των καὶ σὺν τὸν πάππον. Ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Πάντα βέβαια θὰ ντύνωσαν σὺν φουγιρνια, θὰ τρέχουσαν μὲ αὐτοκίνητα καὶ θὰ σκορποῦσαν τὰ χιλιάδικα σὰ λαχυνόφυλλα. Ἀλλὰ εἰς κάθε περίπτωση θὰ τὸ δείχνουσαν. Ὁ συμπεριφερόμενος σὰ χαμάλιδες, θὰ μιλοῦσαν σὰ βαρκάριδες, θὰ βρίζουσαν σὺν ἀμαξάδες καὶ θὰ σκοτώνουσαν τὰ θηλυκά των διὰ λόγους τιμῆς.

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ (*)

Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα κι' ἄς τὸ πατοῖν οἱ ξένοι· στοιχειό, καὶ σὺν ἀπάτητο μὲ ζῆ καὶ μὲ προσμένει.

Τὰ «Παράκαιρα» 1919. (Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα.)

Γεννήθηκα στὴν Πάτρα στὰ 1859. Πέμπτη, ἀπομεσήμερο, στὶς δυὸ ἢ ὅρα, δεκατρεῖς τοῦ Γενάρη. Τὰ νούμερα κρατῶ ἀπὸ τὸν ἀδερφό μου. Ἄν καλά θυμοῦμαι, τὰ γινώριζε ἀπὸ κάποιο καταστιγάκι τῆς μητέρας μου ἢ τοῦ πατέρα. Μέσα σ' αὐτὸ σημειωμένα ἔτσι, χρόνος, ἡμέρα, ὥρα. οἱ ἐρχομοὶ στὸν κόσμον καὶ γιὰ τ' ἄλλα δυὸ τ' ἀδέρφια μου.

Τὸ σπίτι μας πατρικὸ δόξατο· στὸ δρόμο ἢ πρόσοψή του ἀπὸ καμαρωτὲς κολῶνες, καθὼς τὸ συνηθίζαν τότε τὰ πατρικὰ τὰ σπίτια· σύμφωνα μὲ κάποιο ἀρχιτεκτονικὸ τύπον τοῦ συρμού, παραδομένο, ἀνίσως δὲ λαθεῖω, ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Τὸ σπίτι μας τὸ βλέπω τώρα στὴ φωτογραφία του· εἶχανε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ τὴν προσφέρουσαν, ὕστερ' ἀπὸ πόσα χρόνια! δυὸ

πατρινὲς ἀξιαγάπητες κοπέλλες· συγυρισμένο κάπως καὶ πασαλειμμένο φανταχτά· μὰ στὸν κύριον ρυθμὸ του πάντα τὸ ἴδιο. Τὸ σπίτι μας ἔστοκε σὲ δρόμον πλατὺ κάπως ποὺ τραβοῦσε ὄλο ἴσα, καθὼς ὄλοι τῆς κάτω χώρας οἱ δρόμοι· σταματοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά—δηλαδὴ γιὰ μένα σταματοῦσε· πιδ μακριὰ δὲν ἤξερα ποῦ πάει ὁ δρόμος, — ἔσταματοῦσε ἐκεῖ σ' ἕν' ἄλλο σπίτι, χαμηλότερο, μικρότερο. Τὸ κατικουσε μιὰ φαμίλια φιλική. Ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά ὁ δρόμος ἐβγαίνει πρὸς τὸ περιβόλι τῆς Ἀμαλίας· ἔτσι λέγοταν μὲ τ' ὄνομα τῆς πρώτης βασίλισσας ὁ κήπος ὁ δημόσιος ποὺ μὲ πηγαινοῦσαν καμιά φορὰ παιδάκι. Δὲ θυμοῦμαι τοῦ περιβολιοῦ γνωρίσματ' ἄλλα· μοναχὰ τὰ δεντρολίβανα· πυκνὰ συμπλέγματ' ἀραδιαστά, μαυρολογούσανε μπροστά μου. Δὲ βλέπω καὶ δὲ μυρίζομαι δεντρολίβανο, χωρὶς νὰ μοῦ φανῇ στὰ μάτια τὸ περιβόλι τῆς Ἀμαλίας. Σὺν

(*) Τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἀπὸ τὸ ἀπόμωτο βιβλίον «Τὰ Χρόνια μου καὶ τὰ Χαριὰ μου».

ένα λικνωμένο ὄσκι, περιποιημένο, ἤσου-
χο· δὲν ξέρω ἂν κάπου μέσα ἐκεῖ ἀνάδρυζε
κανένα συντριβάνι· σὰ νὰ μοῦ ἐρχεται
σὸ νοῦ τέτοιο κάτι· μὰ καλὰ καλὰ δὲν
καταλαβαίνω ἂν εἶναι γέλασμα μνημονικό
ἢ ἂν εἶναι τοῦ θυμητικοῦ μου μιὰ μισο-
σβυσμένη εἰκόνα. Ἔτσι φέρνω σὸ πρῶτο
τῶν «Πατρίδων» μου σονέττο μέσα στὴν
«Ἀσάλευτη Ζωή» τὴν εἰκόνα τῆς μητέρας
μου, κι αὐτὴ μισοσβυσμένη. Ὅσα θυμοῦ-
μαι θέλω νὰ σημειώσω ἐδῶ, καὶ ὅπως τὰ
θυμοῦμαι. Τὸ περιβόλι τῆς Ἀμαλίας, ἀπὸ
τὰ πιὸ ἀπλά, τὰ πιὸ παλιά, τὰ πιὸ μονό-
τονα ἐνθυμήματα· κάτι σὰν ἐξοχή καὶ σὰν
καταφυγή. Καὶ εἶναι ἡ πρώτη γνωριμιά
μου μὲ ὅ,τι λέμε φύση· πόσο πάντα τὴ λα-
χτάρησα καὶ πόσο λίγο μοῦ δόθηκε νὰ τὴ
χαρτάσω καὶ μ' ἔλη μου τὴν πείνα. Θυμοῦ-
μαι ζωηρά· ἐκεῖ ποῦ μὲ πῆγαιναν παιδάκι,
τὸ φῶς ἔπευτε σὰν ἀρείδι καὶ σὰν ἀνάμεσ'
ἀπὸ μιὰ σκέπη· καὶ μένει μέσα μου ἀπὸ τὸ
περιβόλι κάποιο ἀχνόφρεγγα σὰ δειλινοῦ
τὴν ὥρα ποῦ ὁ ἥλιος γέρνει. Καὶ ἴσως
ἀπὸ τότε θὰ κρατῶ, καὶ μ' ἔλη μου τὴν
ἀγάπη πρὸς τὸν ἥλιο, κάτι χλωμὸ καὶ
κάτι σκοτεινὸ ποῦ κρύβει, λένε, ἡ σκέπη
μου. Τῆς Πάτρας ἐκείνης δὲν ἔχω σὸ νοῦ
μου ἄλλες μεριές. Μονάχα κάπως τὸ Γεροκο-
μειό, τὸ ἐξοχικό τὸ μοναστήρι ποῦ μονάζουν
ἐκεῖ πολὺ περισσότερο ἀπὸ καλόγερους οἱ χα-
ροκόποι τῆς χώρας καὶ τὰ κοσμικά τὰ πανη-
γύρια. Μὰ τὸ θυμοῦμαι πιὸ πολὺ σὰν ἓνα ὄνο-
μα παρὰ σὰν τόπο. Καὶ τὰ Ψηλαλώνια· ὁ κεν-
τρικός πλατὺς τετράγωνος περίπατος ποῦ
ἀντίκρυζες ἀπὸ τὰ ὕψη του τὸ ἡλιοθαλί-
λεμα, θαρρῶ, σὲ ἔλη του τὴ δόξα. Καὶ
ζωηρότερα πάντα, κ' ὕστερα καὶ μαζὶ μὲ
τὸ περιβόλι ποῦ σὰς εἶπα, τὸ μῶλο. Τὸ
μῶλο μὲ τὴ θάλασσα τὴν ἀγρία, τὴν πο-
λύβοη, τὴν ἀκοίμητη. Καὶ τὸ φανάρι τοῦ
μῶλου στὴν ἀκρὴ ἀκρῆ^(*). Τίποτε δὲν αἰσθά-
νομαι πῶς ἀγάπησα καὶ ἀπ' ἔλη τὰ πρό-
σωπα ποῦ παίρνει ἀράδα ἀράδα ἡ Φύση,
τίποτε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὅμως
ἀγάπη κι αὐτὴ, σὰν ὄλες μου τίς ἀγάπες,

(*) Βλέπε σὸν τόμο τῆς «Πολιτείας καὶ Μο-
ναξιάς» τὸ ποίημα «Στὴ χώρα ποῦ μὲ γέννησε»
καὶ ἀπ' αὐτὸ πολὺ πρὶν, τὸ πρῶτο μου σονέττο
τῶν «Πατρίδων» στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή». Τραγου-
δοῦνε τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὴ θάλασσα τὴν πα-
τρινή.

ἰδεατὴ καὶ ἀπὸ ἓνα κάποιο μάκρεμα,
πάντα μὲ τοῦ ὄνειρου τὸν παραδαρμὸ παρὰ
μὲ τὸ σπαρτάρισμα τῆς ἀπολαβῆς.

Κολλητὰ μὲ τὸ σπῆτι μας ἐν' ἄλλο σπι-
τάκι μ' ἓνα μπαλκόνι ξύλινο καὶ μ' ἓνα
φουρνο κάτου. Ὁ φούρναρης κρᾶζοταν
Τριαντάφυλλος. Θυμοῦμαι κ' ἓνα μαραγκό.
Ἐδῶ θολώνει ἡ μνήμη ὅσο δὲν παίρνει
ἄλλο· καὶ ὁ μαραγκὸς χωρὶς ὄνομα, καὶ
τίποτε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ δὲν ξεχωρίζει. Θυ-
μοῦμαι καὶ κάποιον ἄλλον ἀντικρὺ· δὲν
ξέρω τί καὶ ποῖος νὰ εἶταν. Ξέρω πῶς εἶχεν
ἓνα κοριτσάκι· κι' αὐτὸ τὸ κοριτσάκι, ἡ
Φωτεινὴ. Τὸ σπῆτι μας ἀπλώνοταν ἀπὸ
τὴν πίσω του τὴν ὄψη σ' ἓνα περιβολάκι.
Τὸ βασίλειο τοῦ μεγάλου μου ἀδερφοῦ. Τὸ
καλλιεργοῦσε τὸ περιβολάκι, ποτιστής του,
σκαλιστής, κελουσυριστής· ἔκανε μέσα
ἐκεῖ καὶ τὸν ξυλουργό· μαστόρευε πάντα.
Εἶμωνα πολὺ μικρὸς γιὰ νὰ δουλεύω μέσα
ἐκεῖ, καὶ γιὰ νὰ τὸ κρατῶ σὸ λογισμὸ
μου καθαρὰ κάπως τὸ περιβολάκι. Μὰ
κάθε φορὰ ποῦ θὰ τὸ θυμηθῶ, μαζὶ θυμοῦ-
μαι πάντα σὰ μιὰ λαμπρὴ καὶ ἀσάλευτη
καὶ ἀέρινη, μιὰ ζωγραφιὰν ἀνέκφραστη,
σὰν καρφωμένη μυστικὴ καὶ ἀξήγητη, κα-
τάμμεσα σὸ περιβολάκι, πιὸ πολὺ ἀγαλμα-
παρ' ἀνθρώπον, ὅμως ἀγαλμ' ἀπὸ ἀέρα
καὶ ἀπὸ αἰθέρα καὶ ἀπὸ μιὰ οὐσία λεπτε-
πίλεπτη· ἀγαλμα σκυμμένο πρὸς ἐμέ, χω-
ρὶς μιλιὰ καὶ χωρὶς καμιὰ χειρονομία καὶ
χωρὶς κανένα σάλεμα· κάτι ψεύτικο ποῦ
καλὰ δὲν καταλαβαίνω νὰ σὰς πῶ πραγ-
ματικὴ κι' ἂν εἶναι ἐνθύμηση κι' ἂν εἶναι
κατασκευὴ τῆς φαντασίας μου,—τὴν ἀντι-
κρυνὴ μου τὴ γειτόνισσα, τὴ Φωτεινὴ.
Τὴ Φωτεινὴ δὲν τὴ θυμοῦμαι πούθεν· ἀλ-
λοῦ· οὔτε σὸ σπῆτι μας, οὔτε σὸ δικό της·
οὔτε πῶς εἶτανε σὸ πρόσωπό της, οὔτε
τί φοροῦσε, οὔτε τίποτε· μονάχα ἓνα φῶς
καὶ κάτι λιγότερο ἀπὸ χαμόγελο, χυμένο
ἀπάνου της, μὰ καὶ βαθυτέρο. Καὶ κ' αὐτὸ
στοχάζομαι πῶς θὰ εἶταν τὸ φανέρωμα
σ' ἐμέ τῆς πρώτης ἀγάπης. Καὶ δὲν εἶμουν
πιὸ πολὺ ἀπὸ πέντε ἢ ἕξη χρονῶν παιδά-
κι· καὶ θαρρῶ πῶς γεννήθηκα μὲ τὴν ἀγά-
πη τῆς γυναίκας τὴν ἀγάπη· καὶ πῶς ἀμέ-
σως μὲ τὸ γάλα τῆς μάννας μου βύζαξα
τὴν ἀγάπη τῆς γυναίκας.

Τὸ βαθὺ σημάδι ποῦ χάραξε μέσα μου,
ἡ εἰκόνα τῆς πραγματικῆς ἢ τῆς ἰδεατῆς

αὐτῆς — καλὰ καλὰ δὲν ξέρω — Φωτεινῆς
προσπάθησα νὰ τὸ παραστήσω σ' ἓνα μου
τραγουδί. Καὶ ἡποίησή μου, ὅποιε καὶ ἡ
ἀξία της, δὲν εἶναι, μὲ ἔλη της τὴν ξεχω-
ριστὴ καὶ κάπου κάπου δυσκολοξεσκέπα-
στη — τοῦλάχιστο γιὰ πολλοὺς — γλώσσα
της, παρὰ κι αὐτὴ μιὰ ἱστορία τῆς ζωῆς
μου. Εἶπα «τοῦλάχιστο γιὰ πολλοὺς»· γιὰτὶ
μιὰ κλίμα, ὑποθέτω, ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ
πρὶν τοὺς πῆξουν τὸ μυαλὸ ἢ γνῶση καὶ
ἢ κρίση, τοὺς παίρνουν τὰ μυαλὰ ἢ κρι-
τικὴ καὶ ἢ πολεμικὴ, μὲ βρίσκουν εὔκολο,
λένε. Τόσο τὸ καλύτερο· μὰ λένε πῶς μὲ
βρίσκουν ἔτσι γιὰ νὰ μὲ κατεδάσουν, γιὰτὶ
φαντάζονται πῶς μποροῦνε νὰ μὲ κατεδά-
σουν ἀπὸ κεῖ ποῦ στέκομαι. Πολὺ πε-
ρισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀθῶους ποῦ μὲ διαλα-
λοῦν ἀκατάληπτο, δὲ μὲ γνωρίζουν· ἢ δὲ
μποροῦν νὰ μὲ γνωρίσουν· ἢ δὲ θέλουν τὸ
ἴδιο κάνει. Ἡποίησή μου, ἱστορία τῆς
ζωῆς ποῦ ἔζησα καὶ μαζὶ τῆς ζωῆς ποῦ θὰ
ἤθελα νὰ ζήσω· δὲν ξέρω κι ἂν ἀξίση τὸν
οὐρανὸ τῆς Τέχνης· ξέρω πῶς θὰ εὖρη θέση
μέσα στὶς πρώτες ἐκεῖ σὲ κάποιο κόσμο
ποῦ θὰ βασιλεύουν εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια.
(Πάντα ὅμως τῆς Τέχνης εἰλικρίνεια καὶ
τοῦ ποιητῆ ἀλήθεια. Γιὰτὶ συχνὰ ὁ τεχνί-
της καὶ κρύβεται παρὰ ποῦ δείχνεται. Γιὰτὶ
καὶ σὲ πολλὰ ἢ ψυχολογία τοῦ ποιητῆ
μοιάζει μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ σκηνοῦ
ὑποκριτῆ· ὅσο καὶ ἂν ἡ γνῶμη αὐτὴ μπο-
ρεῖ νὰ ξαφνίσῃ τοὺς ἀνυποψίαστους). Μὰ
τὸ τραγουδί τῆς Φωτεινῆς γραμμένο πρὶν
ἀπὸ τὸ τύπωμα τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς»
δὲν ἐμπῆκε στὴ σειρά τῶν ποιημάτων τοῦ
τόμου ἐκείνου· στὴ σειρά τῶν Σονέττων.
Γιὰτὶ πάντα μοῦ φάνηκεν ἀσθενικὸ καὶ
ἀτυχο καὶ ἀνίκανο νὰ παραστήσῃ, καθὼς
ἐγὼ τὸ ἐπιθυμοῦσα, τὴν ἰδέα μου. Τὸ τρα-
γουδί κάπου κάποτε φάνηκε τυπωμένο
σὲ κάποιο φύλλο. Ἐχασα καὶ τὸ φύλλο
καὶ τὸ τραγουδί μου, ἓνα σονέττο, καὶ τὴ
μνήμη τοῦ σονέττου ὀλότελα σχεδόν· μο-
νάχα μοῦ μένει σὸ νοῦ τὸ τετράστιχο
τοῦτο :

Στὸ περιβόλι ποῦ μικρὸς ἔξοῦσα — ὦ χρόνια ! —
στὶς δρασοπρασινάδες τὰ μαργαριτάρια,
μελαχρινὰ τοῦ δεντρολίβανου τὰ κλώνια,
συνταιριασμένα μὲ ξανθὰ κίτριās κλωνάρια . . .

Ἀλήθεια ἢ ὄνειροφάντασμα, τῆς Φωτει-
νῆς ἢ εἰκόνα μὲ γνώρισε ἀπὸ τὰ πρῶτα

μου τὰ χρόνια καὶ μ' ἔδεσε μὲ τὴν ἰδέα
τῆς ἀγάπης (*).

* *

Μιὰν ἄλλη ἰδέα μοῦ καρφώθηκε σὸ
νοῦ νωρὶς νωρὶς, ἀπὸ τίς πρώτες τάρξε
τὴν παιδικὴ ψυχὴ μου, τῆς ἐντυπώθηκε
ξεχωριστὰ καὶ ἀπὸ τότε πολλὰς φορὰς τὴν
ἔκαμε νὰ λαχταρήσῃ. Τὴν ἰδέαν αὐτὴ μοῦ
τὴ φύσηξε τῆς συμφορᾶς εἰκόνα καὶ ἀπὸ
τίς μυστηριακώτερες ποῦ δόθηκε νὰ βρα-
νίσουν τὸν ἀνθρώπον· ἢ εἰκόνα τοῦ τρελοῦ.
Ἡ ἰδέα τῆς τρέλας. «O folie, ô sombre
poésie», ξεφωνίζει σὲ κάποιο τῆς ποίημα,
μεγαλόφωνη πάντα, ἢ "Annx de Noailles.
Πῶς γνώρισα στὴ ζωὴ μου τρελοὺς δὲν
εἶναι τίποτ' ἐξαιρετικὸ. Τὸ παράξενο βρι-
σκεται σὸ ὅτι μοῦ στάθηκαν ἀξέχαστοι
καὶ δεθήκανε σφιχτὰ μὲ τὴ ζωὴ μου οἱ
τρελοὶ ποῦ ἔτυχε νὰ τοὺς ἀπαντήσω στὴ
ζωὴ μου. Μονάχα στὴ ρωμαντικὴ φιλολο-
γία δὲν παίζουσι σημαντικὸ μέρος μέσα
σὸ δράμα τῆς ζωῆς οἱ τρελοὶ καὶ, ὁ ἄλλος
πόλος, οἱ ἀρρωστημένοι. Σχεδιάζω νὰ ξεχω-
ρίσω στὰ «Χρόνια μου καὶ στὰ Χαρτιά
μου» ἐδῶ, κεφάλαιο μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Οἱ
Χτυπημένοι». Εἶναι οἱ δυστυχημένοι καὶ οἱ
ἀκριβοὶ ποῦ μέλλονταν μπροστὰ μου νὰ
σταθοῦν, ἀπὸ τὰ πρῶτα μου τὰ χρόνια ἕως
τὰ τωρινά, καὶ νὰ διαθοῦν καὶ ἄλλοι νὰ
μὲ διασκεδάσουν, ἄλλοι νὰ μὲ ἀνησυχί-
σουν, ἄλλοι νὰ μ' ἐνοχλήσουν, ἄλλοι νὰ μὲ
βασανίσουν, ἄλλοι νὰ μ' ἀγαπήσουν.

Μιὰ μέρα, δὲ θὰ εἶμουν ἕξη χρονῶν ἀκόμα,
θυμοῦμαι, σὸ σπῆτι μας μεγάλη συγκί-
νηση δείχνονταν καὶ λόγος γίνονταν πο-
λὺς γιὰ ἓνα Μπελλαγάμπα. Ὁ Μπελλα-
γάμπας γυμνὸς ἀνέβηκε στὰ κεραμίδια !
Ὁ Μπελλαγάμπας ἔτρεχε στὰ κεραμίδια !
Ὁ Μπελλαγάμπας εἶταν γειτόνάς μας καὶ,
φαίνεται, νοικοκύρης, κύριος, φίλος τοῦ
σπιτιοῦ μας. Δὲ θὰ ξεχάσω τὴν ἀφρα-
στην ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ἀκουσμα. Ἀμέσως
ἢ φαντασία μου σὰ νὰ ξάνοιξε ἔλη τὴν
καμικοτραγικὴ σπουδαιότητα τῆς ἱερῆς
ἀρρώστιας. Μέσα στὴν παιδικὴ μου τὴν
καρδιὰ αἰσθάνθηκα κάτι μαζὶ σὰν ξάφνι-
σμα, σὰν παραξενιά, σὰν περιέργεια, καὶ

(*) «Τὰ Δεκατέσστιχα» 1919. Σονέττα
21 καὶ 22.

πολύ σὰν ἀνεξήγητη ψυχοπόνια καὶ σὰν τραμάρια μουσική. Ἕνας ἄνθρωπος, ἀντὶ νὰ περπατῆ στὸ πάτωμα μαζί μας, τρέχει στὰ κεραμίδια μὲ τίς γάττες· δὲν εἶναι ἄνθρωπος πιά· πεθαμένος· μ' ἓνα θάνατο ποὺ ἀνάπαψη δὲν ἔχει καὶ σπαράζει μὲ κάποιο σπάρασμ' ἀδοκίμαστο ἀπὸ μᾶς. Μὲ τέτοια λόγια, τώρα, βέβαια, ἔτσι τὴν ἐξηγῶ τὴν ἐντύπωσή μου. Ἀδιάφορο. Ἄν τότε δὲ μπορούσα νὰ βιάσω στὰ λόγια τὴν ἐντύπωσή μου, τάχα δὲν τὴν αἰσθανόμουν αὐτὴν λυπητερά καὶ παράξενα μέσα στὴ φαντασία μου τὴν παιδική;

Κι ἄλλη μιὰ φορά θυμοῦμαι πὼς εἶχαμε ξυπνήσει ὅλοι στὸ σπῆτι ἀπὸ πολὺ νωρὸς πρὶν ἀκόμη φέξη. Θὰ εἶτανε καλοκαίρι κ' ἐτοιμαζόμαστε νὰ τραβήξουμε γιὰ τὸ περίφημο πατρινὸ μοναστήρι· γιὰ τὸ Γεροκομειό. Ἐξοχὴ καλοσκιωτὴ τόπος πρὸς πολὺ διασκεδαστῶν πρὸς προσκυνητῶν. Στὴν πίσω κἀμαρα, ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὸ περιβολάκι, μαζεμένοι ὅλοι τοῦ σπιτιοῦ. Καλάθια παραγεμισμένα καὶ καλοδεμένα· φαγώσιμα γιὰ τὸ γλέντι. Ἐγὼ εἶμουν καλὰ κουρτισμένος· μὲ ὅλη τὴν ἡδονὴ τοῦ παιδικοῦ καρτερεμοῦ. Τὸ ξύπνημα, τέτοιαν ὥρα καὶ τὸ καρτέρεμα τοῦ γλεντιοῦ· σὰν ταξιδιοῦ πρὸς μακρινούς γιαιλοὺς καὶ πρὸς ἀγνώριστους κόσμους θὰ μὲ κρατοῦσε πασίχαρο. Δὲν ξέρω ποιοὶ μὲ παράστεκαν· ὁ ἀδερφός μου βέβαια, τοῦ κήπου ὁ κύριος, ἡ ἀρχοντική γιαγιά μου, ἡ κυρ' Ἀλτάνη, μητέρα τῆς μητέρας μου, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ δούλα μας ἡ Κωσταντίνα ἡ ψυχοκόρη, σὰ νὰ τὴ βλέπω μεγαλόκορμη, στραγγυλή, σβέλτα, καλοκάμωνη. Θὰ μέστωνε τὴν κἀμαρα ἡ ἀνυπόμονη χαρὰ μου. Ἐξαφνα, κρότος ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς κἀμαρας. Δυνατὰ καὶ βιαστικὰ πατήματα, καὶ μιὰ στριγγιὰ φωνὴ ποὺ σπάραζε τ' αὐτὶ καὶ γέμιζε τὸ σπῆτι. Ἄνοιξε ἡ πόρτα ὀρηκτική, στάθηκε στὸ κατώφλι τῆς μιᾶς γυναίκα. Κορμί ψηλὸ, ξεραγκιανό, ξαγριεμένη ὄψη. Κεφάλι ποὺ σάλευε σὰ δέντρον κορφή ἀπὸ τὸ ἀνεμόδαρμα. Μάτια γουρλωμένα· χέρια ποὺ ἀνεβοκατέβαιναν καὶ τὸν ἀέρα χτυποῦσαν καὶ τὸ στήθος ἔδερναν· καὶ στόμα ποὺ φώναζε, φώναζε· τί ἔλεγε δὲν ξέρω. Ριστόρη τοῦ παραμιλητοῦ. Ξέρω πὼς ὅλο τὸ σπῆτι κόπηκε ἄλλα καὶ κρεμάστηκε στὰ λόγια τῆς. Τὸ δαιμονισμένο αὐτὸ πα-

ρουσίασμα καὶ ξέσπασμα εἶτανε τῆς θειᾶς Βγενοῦλας (*). Ἡ θειὰ Βγενοῦλα, ἀδερφή τῆς γιαγιάς μου, τῆς Ἀλτάνης. Ἡ θειὰ Βγενοῦλα πάθαινε συχνὰ ἀπὸ τὰ νεῦρα τῆς, θὰ λέγαμε τώρα. Τότε ἀπλούστερα, κι' ἂν δὲν τὸ ἔλεγαν, τὸ στοχάζονταν ὅσοι τὴν ἤξεραν· εἶτανε μουρλή. Ἡ θειὰ Βγενοῦλα δὲν εἶτανε, πεζὰ καὶ θετικά, τρελή. Καὶ αὐτὴ χτυπημένη. Γυναίκα ξεχωριστή, σημαντική, ἀξέχαστη· κακομοιριά καὶ τρικυμία καὶ πόληση. Θὰ ξαναμιλήσω γι' αὐτὴν πλατιά, καθὼς τῆς ταιριάζει. Τώρα δὲν ἤθελα νὰ σημειώσω ἔδῳ παρὰ τὴν πρώτη τῆς ἀποκάλυψη στὸ παιδιάτικο θυμητικό μου, τὸ ταῖρι τῆς εἰκόνας Μπελλαγάμπα. Καὶ τὸ γλέντι στὸ Γεροκομειό; Δὲ θυμοῦμαι τί δρόμο πήρε. Ἐγὼ χάρηκα τὴν καλύτερη εὐτυχία ποὺ δίνεται τοῦ ἀνθρώπου· τὸ καρτέρεμα μονάχα τῆς χαρᾶς· ὄχι τὴν χαρὰ τὴν ἴδια.

1908

* * *

Καὶ ὕστερα καὶ ἡ πρώτη μου γνωριμιά μὲ τὸ φεγγάρι. Στὸ σπῆτι. Θυμοῦμαι τὴν πλατεία τῆ χειμωνιάτικη. Στὸ πάτωμα μιᾶν ἀπλόχωρη στρωματαριά, ἐτοιμὴ νὰ μᾶς δεχτῆ γιὰ ὕπνο τὰ παιδάκια. Καλοκαίρι. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο θὰ χύνονταν οἱ μοσχοβολιές τοῦ κήπου. Δὲν κρατῶ στὰ βαθιά τοῦ νοῦ μου τίποτε ἀπὸ τὸ χαϊδεμα καμὶς μοσχοβολιάς. Κρατῶ ἀπὸ τότε μέσα μου ὅμοια γλυκά, μουσικά, χαϊδευτικά, καὶ ἀπαρασάλευτα, κάτι τι ἐκστατικώτερο καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς ἀγάπης ὄνειρο τὸ αὐλα σαρκωμένο ἀπὸ τὴ Φωτεινὴ. Βαστῶ τὸ ἀγνάντεμα, μεσ' ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο, τοῦ φεγγαριοῦ· τὸν ἐρχομὸ τοῦ φεγγαριοῦ, τὸ ξάπλωμά του ποὺ πλημμύριζε στὸ στῶμα ἀπάνου, στὸ κορμί μου ἀπάνου· κάτι ὀλόλαμπρο μαζί κ' ἐρωτικὸ καὶ παθητικὸ καὶ καθάριο καὶ λαγαρὸ καὶ ὀλόχυτο· κάτι σὰν προμήνυμα ζωῆς ποὺ θὰ τὴν περνοῦσα ἔτσι, σὰν ἀπὸ κάτου ἀπὸ φεγγάρι, γιομίζοντας τὴν ψυχὴ μου στάλα στάλα ἀπὸ τ' ἀνάδρυσμά του μὲ τὴν ἀνέκφραστη μελαγχολία τῆς ὀλόαχνης γλύκας του. Ἡ πόληση μὸς ἔκαμε ἀπὸ τότε

(*) Βλέπε δύο τραγούδια μου, τὸ 14 καὶ τὸ 15, στὰ «Δεκατετράστιχα», 1919.

τὴν πρώτη τῆς ἐπίσκεψη, ἀρζνέρωτη ἀκόμη καὶ χωρὶς ὄνομα· ἴσα ἴσα γιὰ νὰ μὲ προετοιμάσῃ νὰ τὴ δεχτῶ, ὕστερ' ἀπὸ λιγάκι, στὴν ὥρα τὴν ἐπαγγελμένη, μὲ τ' ὄνομά της καὶ μὲ τὴ δόξα της. Ἡ πρώτη μου γνωριμιά μὲ τὸ φεγγάρι. Μὸς μίλησε ἀπὸ τότε βαθύτερα· μὰ ποτὲ δὲ μὲ χαϊδεψε, σὰν τότε, μὲ τέτοια μητρικὴ ἀπαλωσύνη. Ἄ! ἔπρεπε νὰ περάσουν ἔτσι χρόνια καὶ καιροὶ γιὰ νὰ φυτρώσῃ τώρα, μέσα στὰ κακόβαλτα λόγια μου αὐτὰ τὸ ἀπὸ συγλήνηση τραγούδι ποὺ ἔσπειρε στὴν παιδική μου τὴν καρδιά τὸ φεγγάρι· τὸ λαμπρὸ, τὸ τραγούδι ποὺ ἔκλεισα ἀπὸ τότε μέσα μου σὰν ἀουελῆτα καὶ σὰν ἀνίκανος τότε νὰ καταλάβω τί θησαύριζα. Γιὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τότε κάθε φορά ποὺ γιομίζει τὸ σπῆτι μου τὸ φεγγάρι, σὰ νὰ ξαλαφρώνομαι εἶμαι ἀπὸ τὸ φόρτωμα τοῦ καιροῦ, παίρνω τὴ χορευτικὴ ἀλαφρωσύνη τοῦ παιδιοῦ.

* * *

Καὶ ὅμως δὲ θὰ ζοῦσα πάντα μέσα στὰ σύγνεφα. Ἀκόμη δὲ θὰ εἶμουν ἐφτά χρόνων. Θὰ πήγαινα στὸ σχολεῖο. Δὲ θυμοῦμαι σχεδὸν τίποτε ποὺ νὰ συγγενεύῃ μὲ περιστάτικα τῆς πρώτης μου σχολικῆς ζωῆς. Μόνον πὼς εἶτανε σιμὰ στὸ σπῆτι μου τὸ σχολεῖο. Μόνον πὼς ὁ δάσκαλός μου εἶταν ἓνας ψηλὸς καλοθρεμμένος ἄνθρωπος καὶ σάμπως καὶ μὲ καλὴ καρδιά καὶ μ' εὐγενικὰ φερσίματα. Ὁ Πορφυρόπουλος. Μόνον πὼς μιὰ φορά μὲ πλησίασε κάποιος μαθητοῦδι μεγαλύτερο ἀπὸ μένα. Ἕνας κρεμνυταλάς. Εἶχε κάτι πρόστυχο στὸν τρόπο του, κάτι μόρτικο στὴν ὄψη του. — Ἄνοιξε τὸ στόμα σου, μὸς εἶπε—Καὶ ἀνυποψίαστος τὸ ἀνοῖξα τὸ στόμα μου. Καὶ ὁ μόρτης μ' ἔφτυσε τότε κ' ἔφυγε γελώντας θριαμβευτικά. Κ' ἔτσι ἔγινε καὶ ἡ πρώτη μου γνωριμιά μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἀσχημίας καὶ τῆς ἀηδίας. Μόνον πὼς μιὰ φορά κάποια μεγάλην ἀταξία θὰ ἔκμα στὸ σπῆτι. Κάπως θὰ φερνόμουν τῆς μητέρας μου σκληρά. Μὸς λένε πὼς ἄργησα νὰ μιλήσω. Ἄναρθρα καὶ μὲ νηῆματα συγκοινωνοῦσα γιὰ καιρὸ μὲ τοὺς δικοὺς μου. Θὰ πέταξε μὲ μιάς ἡ γλῶσσα μου καὶ μὲ ὅλη τῆς τὴ ζωηράδα. Ποῖς ξέρε; Ὅλοι μας μικροὶ μεγάλοι, μόλις ξεμυτίσουμε στὴ ζωὴ, καὶ χωρὶς ἀναβολή, ἀρχίζουμε νὰ

παίζουμε στὸ δράμα τὸ μέρος μας· μέρος μαζί βιασνιστῆ καὶ βασανισμένου. Κάποιου θὰ εἶμαστε θύματα, κάποιου θὰ εἶμαστε τύραννοι. Παλιὰ ἱστορία. Μὰ κάποι' ἐργάζεται στὸ χτένι ὁ κόμπος καὶ οἱ βιασνισμένοι χάνουμε τὴν ὑπομονή. Βρέφος εἶμαστε ἡ Τούρκος, τὸ ρόλο μας τὸν παίζουμε καλά. Σὲ μιὰ τέτοια περίσταση θὰ πήρε τὴν ἀπόφασή της ἡ μητέρα. Δὲν ξέρω ἀνίσιως μ' ἔδειρε. Δὲ θυμοῦμαι χέρι ν' ἀπλωθῆ ἀπάνω μου στὸ σπῆτι. Ἄ! καλύτερα νὰ δέρνεσαι μικρός, ὅσο κι ἂν τὸ στιγματίζουν οἱ παιδαγωγοὶ τὸ δάριμο. Μὲ τὸ νὰ δέρνεσαι, γυμνάζεσαι. Τὸ κορμί σου στομώνεται, δουλεύεται, στέκεται πρὸς δυναμωμένο ἀργότερα καὶ περισσότερο ἐτοιμασμένο μπροστὰ σὲ κάποια ξαφνίσματα· παρὰ ὕστερα νὰ ὑποφέρῃ λογῆς διαρμούς ἡ ψυχὴ σου, καὶ νὰ εἶναι ἀνίκανος τὸ ἀπαλό, τὸ ἀμυλο σῶμα νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ. Γιατὶ συχνὰ μᾶς φέρνεται νὰ στοχαστοῦμε πὼς ἀπὸ σῶμα εἶμαστε καὶ πὼς ὁ ποιητῆς φιλόσοφος θὰ εἶχε δίκιο νὰ τὸ διαλλαγήσῃ αὐτὸ καὶ νὰ εἶπῃ πὼς ὅτι ψυχὴ ὀνομάζεται δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ὄργανο μικρὸ τῆς σάρκας. Ἐτσι λοιπὸν θὰ τὴν ἔχασε τὴν ὑπομονή της ἡ μητέρα, καὶ κάτι θὰ μὴνυσε τοῦ δασκάλου γιὰ μένα. Ὁ δάσκαλος εἶπε στὰ παιδιά νὰ σωπάσουν. Φλίνεται πὼς ἀπὸ τότε θὰ εἶχα κάτι ξεχωριστὸ σ' ἄλλα τὰ παιδάκια ἀνάμεσα. Κ' ἔγινε σιωπὴ. Καὶ ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς ὑψώθηκε ἡ φωνὴ τοῦ δασκάλου καὶ εἶπε:

— Παιδιά μου, ξέρετε πὼς ἔχουμ' ἔδῳ μαζί μας ἓνα παιδάκι. Τὸ παιδάκι τοῦτο εἶναι στὸ σχολεῖο ἔδῳ μέσα ἓνας ἄγγελος. Μὰ στὸ σπῆτι του μέσα τὸ παιδάκι αὐτὸ εἶναι δαίμονας. Ποῖο εἶναι τοῦτο τὸ παιδάκι;

Καὶ ὅλοι γυρίσανε καὶ κοίταξαν ἔμένα. Τὸ θυμοῦμαι. Μάλιστα στοχάζομαι πὼς ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνα τὰ παιδιά θὰ εἶχα κάτι ξεχωριστό. Ὁ σοφὸς ὁ δάσκαλος ἔκαμε τ' ἀποκαλυπτῆρια τοῦ διψυχοῦ καὶ τοῦ διπρόσωπου παιδιοῦ. Ἄ! πόσο βαθιὰ μὸς ἐντυπώθηκαν τὰ λόγια του! Πόσο τὰ αἰσθάνθηκα, καὶ μὲ τί ντροπὴ παρὰξενὴ καὶ μέτρι' φόβο, σὰ θρησκευτικὸ, γύρισα στὸ σπῆτι! Μὲ συντρόφεψε στὴ μητέρα μου ἓνας μου συμμαθητῆς, συνομιλητῆς ἡ μεγαλύτερός μου, ἓνα ξανθὸ παιδάκι μὲ κόκ-

κίνο κινέλλο ἐθνοφύλακα· ὁ Καραντζᾶς.
Ἐπνεε τότε γύρω μας ὁ ἐπαναστατικὸς ἀέ-
ρας τοῦ 62. Ἀπὸ τότε κάποιο βῆρος θ'
ἄρχισε νὰ μ' ἐνοχλῇ: ἡ συνείδηση τῆς
ἁμαρτίας. Καλογηρικὸ τὸ φυσικὸ μου; ἡ
ἀνατροφή μου; Ποιὸς ξέρει! Μιὰ συνεί-
δηση ἀπὸ τότε μέσῳ μου χίλιες φορές
ἀλύπητα μὲ δέρνει. "Α! ὁ περιφημὸς λό-
γος τοῦ Καραϊσκάκη: «Ὅταν θέλω γίνο-
μαι ἄγγελος καὶ ὅταν θέλω γίνομαι δαί-
μονας!» "Α! μακάρι νὰ τὴν εἶχα στὴ
ζωή μου τέτοια δύσμη! Μὰ πάντα ἕνας
ἄγγελος πάλευε ἀτοπίαν μου σὰ νὰ ἤθελε
νὰ μὲ σκεπάσῃ μὲ τὰ φτερά του, καὶ πάντα
ἕνας δαίμονος προφταίνοντας τὸν ἔδιωχνε.

Καὶ πάντα, ἀθέλητα. Amor fati. Οἱ ἀραιο-
μένες αὐτὲς ἐνθόμησες, λαμπυράδες μέσῳ
στὸ βράδιασμ' ἀγάλια τῆς μνήμης μου.
«Ὁ μνήμη, πόσους ἄνευ σοῦ θὰ εἶχομεν
θανάτους!» εἶπε ὁ ποιητής. Εἴμουντ τόσο
τρελό, τόσο ἀνυπόταχτο παιδί, στὸ σπῆτι
γιὰ νὰ ζητήσ' ἡ μητέρα μου τὴ βοήθεια
τοῦ δασκάλου, γιὰ νὰ μὲ σφραγίσῃ ὁ δά-
σκαλος τόσο διπλωματικά, μὰ καὶ τόσο
ἐπίσημα, μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ δαιμονι-
σμένου; Δὲν ξέρω τίποτε. Τίποτε δὲ μοῦ
ἀπόμεινε συγκρατητὸ τῆς ζωούλας μου
στὸ σπῆτι μέσῳ. Μόνο κομμάτια, κομ-
ματάκια μόνον μισοσθευμένα καὶ ἀσυνταλ-
ριαστα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΝΕΙΚΗ ΜΟΥ

Σὰν ἄστρο ἀβγῆς μαριμάρουξέ μου
καὶ σὰν τὸν ἀπαλὸν ἀγέρα
τὴν ἄσπρη κόμη ἐχάιδεψέ μου,
καὶ σὰν τὸ ρυάκι ἀπῆρε πέρα.

Τὸ φῶς ὀπούχα γὼ γεννήσει
θρακιάς τὸ φύσηξε καὶ σβήστη,
τὸ δέντρο ποῦχα ἀπακουμπήσει
κλαδοκορμόριζα ἔτσακίστη.

B'

Ἐλάτε, χαμηλώστε, ἀνώφλια,
καὶ σύρτε ἀπάνου, ὠραῖα κατώφλια,
κέσεῖς τὰ στορνεφτὰ στυλάρια
τί στέκεστε ἔτσι ἀνάγια ἀνάγια;

Στοιχεῖα γενῆτε καὶ πυκνώστε
τὸ σπῆτι ἀπ' τὴν ἐρμιὰ νὰ σώστε,
ἴτι ἔρχεται τὸ μακάβριο γλέντι
γιὰ νὰ μοῦ πάρουν τὸ λεβέντη.

M. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΣΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ, ΣΑΝ ΑΝΘΡΩΠΟΣ (*)

Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σὰς διαβῶμαι τὸ εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ πνεύματος τοῦ μεγάλου ἄγγελου δραματικοῦ συγγραφέα στὰ γνωστὸ μονόλογο τοῦ Ἀμλέτου (Πράξις Γ', σκηνὴ Α').) γιὰ νὰ λάβετε μιὰν ἰδέαν ὅσοι ἀριστοτεχνικὰ χέρια τοῦ ἕλληνα μεταφρα- τυχὸν δὲν τὸν ἔχετε διαβάσει, πόσο τέλεια στὴ του.

"Ἢ νῆσαι ἢ νὰ μὴν εἶσαι· νὰ τὸ ζήτημα!
Γιὰ τὴν ψυχὴ εἶναι εὐγένεια πλὴθ μεγάλη,
Ἐὲς σαῖτες καὶ τὲς πέτρος ποῦ σοῦ ὀχνεῖ
Ἢ τύχη ξετυλίστρα, νὰ ὑποφέρεις,
Ἢ ἐνάντια σ' ἕνα πέλαγο ἀτυχίας,
Ἀρματομένος κα' ἀντιστέκοντάς της.
Νὰ τὲς τελειώνεις; — Νεκρωμὸς, κοιμήσι
Καὶ τίποτα ἄλλο! — Καὶ νὰ λὲς πῶς μ' ἕναν
Ἦπνο τελειώνει τῆς καρδιάς ὁ πόνος
Καὶ οἱ χίλιοι χτύποι οἱ φρικτοὶ ποῦ ἡ σάρκα
Κληρονομᾷ! — Ἐνα σβήσιμο ποῦ πρέπει
Νὰ τὸ ποθεῖς μ' εὐλάβεια! — Νέκρωμα, Ἦπνος
Ἦπνος, ὄνειρα τάχα; ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος!
Γιατὶ σ' αὐτὸν τὸν Ἦπνο τοῦ θανάτου
Ἦπνος, ὄνειρα κα' ἂν ἔρθουν, ὕταν θᾶναι
Τοῦ πρόσκαιρου σαλάγου τὸ παιγνίδι
Σωσμένο, πρέπει εἰρήνη νὰ μᾶς δίνουν.
Τούτη ἡ σκέψη εἶναι αὐτὸ ποῦ καταναίνει
Συφορὰ μὰ ζωὴ τόσω χρονῶνε,
Τὶ ἄλλοιῶς ποῖος θὰ βαστοῦσε τὰ βουρδοῦλια
Καὶ τὰ περγέλοια τοῦ καιροῦ του, τὸ ἄχτι
Τοῦ ἀδικητῆ, τοῦ φαντασμένου ἀνθρώπου
Ἐὲς βροσιές, τὰ φαρμάκια τῆς ἀγάπης,
Ποῦ καταφρόνια ἐγνώρισε, τοῦ νόμου
Ἐὲς τὸση ἀγοπορία, τοῦ γραφειοκράτη
Ἐὲς τὴν προπέτεια καὶ τέλος τὲς σπρωξιές,
Ποῦ δοκιμάζει ἡ ἀξία μὲ ὑπομονή
Ἀπὸ τὸν τιποτένιο, ἂν δυνατὸ εἶναι

(*) Συνέχεια καὶ τέλος, βλ. σελ. 421.

Κανείς να πάρει την εξώφλησή του
 Μ' ένα γυμνό λεπίδι; ποιός θά έβάστα
 Για να στενάζει και να ιδρώνει κάτω
 'Από τὸ βάρος μιᾶς ζωῆς τέτοιο φορτίο,
 "Αν μόνο ὁ τρόμος μήπως κάτι ὑπάρχει
 "Επειτα ἀπὸ τὸ θάνατο (τὸ μέρος
 Τὸ ἀνέγνωρο ποῦ ἀπ' τὰ ὄρια του κανένας
 Ταξειδευτής ποτὲ δὲ γέρνει) ἐμπόδια
 Στὴ θέληση δὲν ἔβαζε, κι' ἂν ἴσως
 Λὲ μᾶς ἔκανε αὐτὸς νὰ προτιμοῦμε
 Τὰ πάθη ποῦ ὑποφέρνουμε, παρὰ
 Φεύγοντας σ' ἄλλα ἀγνώριστα νὰ πᾶμε;
 "Ἔτσι ὅλους ἢ συνείδηση δειλοῦς
 Μᾶς κάνει· κ' ἔτσι τῆς ἀπόφασής μας
 Τὸ φυσικὸ τὸ χροῶμα τὸ χλωμαίνει
 "Ἡ ἀχνόβωρη βαρὴ τοῦ στοχασμοῦ
 Καὶ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ δουλιὲς σπουδαῖες
 Καὶ σοβαρὰ ἀρχισμένες παίρνουν δρόμο
 Λοξό, καὶ χάνουν τ' ὄνομα τῶν ἔργων.

"Άλλες μεταφράσεις τοῦ Θεοτόκη εἶναι ὁ Ἑρμάνος κ' ἡ Δωροθέα τοῦ Γκαίτε σὲ στίχο δεκαξήσῳλλαβο. Τὰ Γεωργικά τοῦ Βιργίλιου. Τὸ περὶ Φύσεως τοῦ Λουκράτιου. Ὁ Φαίδωνας τοῦ Πλάτωνα. Ἡ Λυσιστράτη τοῦ Ἀριστοφάνη. Ἐπίσης διάφορα ποιήματα τοῦ Schiller καὶ τοῦ Γκαίτε, καθὼς ἡ Περιωπὴ τῆς γυναίκος, ἡ Λορελάη, καὶ ἡ Λιτανεία τοῦ Χάινε. Ἐπίσης μετάφρασε ἀπὸ τὰ Σανσκριτικά τὴν Σακούνταλα τοῦ Καλλιδάσα, τὴν Μαλάδिका καὶ τὸν Ἀγνημίτρα τοῦ Ἰδίου, τοὺς Βαϊδικοὺς ὕμνους καὶ τὸ Νάλλα καὶ Νταμαγιάντη τοῦ Μαχαμπχαράτα. Τὴ μετάφραση αὐτὴ εἶχε ἀρχίσει ὁ Μαβίλης καὶ τὴν ἀφῆκεν ἀτέλειωτη. Ἀπὸ τὸ στίχο 112 τὴν καταπιάστηκε καὶ τὴν τέλειωσε ὁ Κ. Θεοτόκης.

Αὐτὴ σὲ ὄγκο ἢ μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ συγγραφέα. Πρωτότυπη εἶναι τὸ διήγημα καὶ τὰ σονέτα του.

Μία οὐσιαστικὴ κρίση γιὰ τὸ διηγηματογραφικὸ ἔργο τοῦ Θεοτόκη θά ξεπερνοῦσε τὰ ὄρια τῆς σημερινῆς μας ὀμιλίας, θά ἀπαιτοῦσε εἰδικὴ μελέτη, καὶ τοῦτο ὄχι μόνο γιὰ τὸ διήγημα τοῦ Θεοτόκη πλάτυνε τὰ σύνορα τῆς Ἑλληνικῆς διηγημα-

τογραφίας, ἀλλὰ γιὰ τὴν καὶ πλούσιο καὶ σημαντικὸ εἶναι ὄχι μόνο σὰν περιεχόμενο, ἀλλὰ καὶ σὰ περιγραφικὴ δύναμη. Στὶς «Κορφιάτικες ἱστορίες», μέσα στὴ συγκέντρωση, ποῦ ἐπιβάλλει τὸ μικρὸ διήγημα, ἀπλᾶ, λιτὰ μᾶς περιγράφει τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ του, ὄχι τὴν ἐξωτερικὴ, τὴν κοινότυπη, τὴν ὑπερβολικὰ ἀσήμαντη, ἀλλὰ τὴν ἐσωψυχὴ, μὲ τὶς συνήθειες, τὶς ἰδέες, τὶς ἀγάπες, τὴ νοοτροπία, τὰ βάρβαρα πολλὰς φορὲς ἔνστιχτα, τὶς κακίες, τὴν ἐμφυτὴ καλωσύνη καὶ γενικὰ τὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα, ποῦ χαρακτηρίζουν μιὰ κοινωνία ἀμόρφωτη ἀκόμα, σκιάδα στὴν πρόληψη, δίχως ἀνώτερους παλμούς, μὲ περιορισμένη τὴν ἀντίληψη, ἀλλὰ ὄχι γι' αὐτὸ καὶ λιγότερο ἀνθρώπινη. Ὁ Θεοτόκης ἔζησε χρόνια ἀνάμεσά τους καὶ γι' αὐτὸ τίποτα δὲν τοῦ ξεφεύγει καὶ ἔπος, βαθὺς ἀνατόμος, ἀναλύει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ στὶς μικρότερες διπλές τῆς, ἔτσι κι' ἡ Κερκυραϊκὴ φύση γιὰ τὸν παρατηρητὴ καλλιτέχνη δὲν ἔχει κανένα μυστικόν. Ἐχει τὴ δύναμη τῆ φύσης νὰ τὴν βλέπει, νὰ τὴν ἀισθάνεται, νὰ τὴν περιγράφει μὲ δύναμη, μὲ βάθος, μὲ παρατηρητικότητά, χωρὶς καμμιὰν ἀοριστία, μὲ τέλεια ἐλλειψη

ἀτομικοῦ ρωμαντισμοῦ. Ὅχι μονάχα στὶς «Κορφιάτικες ἱστορίες» του, ἀλλὰ καὶ στὰ τρία τοῦ μεγάλα διηγήματα καὶ στὸ ρομάντζο του «Οἱ σκλάβοι στὰ δεσμά τους» ὁ Θεοτόκης ἀποδείχεται ἀπὸ τοὺς ρεαλιστικότερους, ἂν ὄχι ὁ ρεαλιστικότερος, Ἑλληνικὸς διηγηματογράφος. Ὁ ρεαλισμὸς του εἶναι κείνος ποῦ τὸν σπρώχνει στὴν ψυχρὴ φιλοσοφικὴ ἐνατένιση τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ποῦ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ περιγράψει ἀτομικὰ συναισθήματα, ἀτομικοὺς πόθους, ἀτομικὰ δρόματα, ἀλλὰ ἡ ἀτομικότητά του νὰ ξεπροβάλλει κάπου-κάπου σὲ πικρὴν εἰρωνεία ἢ σὲ φιλοσοφικὸ μελαγχολικὸ σαρκασμό. Ἐξέρει, πῶς ἡ Τέχνη πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι μορφή καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ὑποδούλωση τῶν ὄρμων καὶ τοῦ πάθους στὶς προσταγὰς τοῦ ρυθμοῦ, στὴν ἐκφραση, στὴ φροντίδα γιὰ κάθε λεπτομέρεια. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ καλοδουλεμένα μικρὰ τοῦ διηγήματα, ποῦ τὰ ὀνόμασε «Κορφιάτικες ἱστορίες», δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ νὰ ἐπιβληθοῦν στὸν Ἑλληνικὸ διανοούμενο κόσμον μὲ τὴ πρώτη τους ἐμφάνιση στὴν «Τέχνη» καὶ στὸ «Νουμᾶ». Τὸ σύντομο «Πίστομα», ὁ «Γίμιος κόσμος». «Ἡ παντρεία τῆς Σταλαχτῆς», τὸ «Ἀκόμα», «Οἱ δυὸ ἀγάπες», «Τὸ βιὸ τῆς Κυρᾶ Κερκύρας», τὸ «Κασσῶπι», ὁ «Ἀπελλῆς», ἡ «Κοσμογονία», δίχως καμιὰ ρητορικὴ, δίχως κανένα παραγέμισμα, μὲ τίποτα τὸ πρόχειρο καὶ τὸ βιαστικὸ τόσο στὴν οὐσία ἔσο καὶ στὴ μορφή, παραμένουν στὴν Ἑλληνικὴ λογοτεχνία πρῶτης γραμμῆς διηγήματα μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα, τοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς νεώτερης τέχνης.

Τὰ κύρια σημεῖα, ποῦ τονίσαμε στὶς «Κορφιάτικες ἱστορίες» καὶ ποῦ χαρακτηρίζουν, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὴν τεχνολογία τοῦ συγγραφέα, τὰ βρίσκουμε σὲ πλατύτερη ἐξέλιξη στὰ τέσσερα μεγάλα τοῦ διηγήματα, τὴν «Γιμὴ καὶ τὸ Χρῆμα», τὴ «Ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ Καραβέλα», τὸν «Κατάδικον» καὶ τοὺς «Σκλάβους στὰ δεσμά τους», ποῦ ξεπερνᾶνε τὰ ὄρια τῆς ἡθογραφίας καὶ μᾶς παρουσιάζουν ὄχι μόνο τύπους ζωντανούς, ἀλλὰ καὶ χαρακτήρες. Ὅσοι, ὅπως κάποιο πρόσωπο τοῦ Shakespeare, ἀγαποῦν τὰ βιβλία γιὰ τὴν εἶναι καλοδεμένα καὶ μιλοῦν γιὰ ἔρωτα,

ὡς μὴ διαβάσουν τὸ Θεοτόκη. Δὲ θά τοὺς ἱκανοποιήσει. Καὶ στὰ τέσσερα μεγάλα τοῦ αὐτὰ διηγήματα ὁ Θεοτόκης παρουσιάζεται ἐκεῖνος ποῦ πραγματικὰ εἶναι: ἀνθρωπιστής. Καὶ τέτοιος συμπάθησε πολὺ, συμπάθησε ὀλοψυχα, συμπάθησε βαθειὰ τὸν ἀνθρώπινον ξεπεσμό ποῦ μὲ τόσο ἀδρὲς γραμμὲς μᾶς τὸν περιγράφει στὴ Ζωὴ καὶ στὸ θάνατο τοῦ Καραβέλα, τὸ δυνατώτερο καὶ ἀνώτερο ἔργο του, μὲ τὴν ἐξαιρετικὰ ὠμὴ, ρεαλιστικὴ, πνοή, ἀποκρουστικὴ μόνο γιὰ τὸν ἀνίδεο. Ἰσα-ἴσα, στὶς σκηνὲς τῆς φρικιαστικῆς ἀσκήμιας καὶ τῆς ἀνατριχιαστικῆς χυδαιότητος, ἐκεῖ ἐπιβλητικώτερα, ἀρτιώτερα, συγκλονιστικώτερα, μᾶς ξετυλίγεται ἔλη ἢ δύναμη τοῦ συγγραφέα τεχνίτη, ποῦ τίποτα δὲν τὸν ἀντισκόφτει στὸ δρόμον του, γιὰ παντοῦ καὶ πάντα σὲ ὅτι χαράζει, σὲ ὅτι διανοηθεῖ, θά ξεχωρίζει ἡ ὑποβλητικὴ σφραγίδα τῆς τέχνης του.

Ἡ νυχτιὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναίκος τοῦ Καραβέλα, ὁ ἐκφυλὸς γεροντικὸς ἔρωτάς του γιὰ τὴ Μαρία, ἡ χρηματικὴ ἀπληστία καὶ ἡ πονηριὰ τοῦ Ἀργύρη, ἡ κακία τοῦ κόσμου ἐναντίον τοῦ θύμα καὶ τέλος ὁ τραγικὸς τοῦ ὁ θάνατος, εἶναι ἀπὸ τὶς δυνατώτερες σελίδες τῆς Ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας.

Ἀντίθεση στὴ Ζωὴ καὶ στὸ θάνατο τοῦ Καραβέλα παρουσιάζει ὁ «Κατάδικος». Τὸ ἀποπαῖδι τῆς Μοίρας, ὁ Τουρκόγιαννος, ἀγαπάει τὴν παντρεμένη Μαργαρίτα. Καὶ τὴν ἀγαπάει βαθειὰ, δυνατὰ, ἀπελπισμένα, ὄχι μόνο μὲ τὶς αἰσθήσεις, ἀλλὰ μὲ ὀλόκληρη τὴν ψυχὴ του. Εἶναι θετικὸς πῶς δὲν ἔχει νὰ περιμένει τίποτα, γιὰ τὴν ἔξερει, πῶς τὴν καρδιά τῆς τὴν ἔχει δώσει σὲ ἄλλον. Τὸν ἔχει πάρει ὁ ἀντρας τῆς ὑπηρέτη. Καὶ τοὺς δουλεύει πιστὰ, ἀφωσιωμένα, μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ, ἔτοιμος γιὰ κάθε θυσία. Ἔτσι, δταν τὸν κατηγοροῦν γιὰ τὸ φόνο τοῦ ἀντρός τῆς, ἐνῶ ὁ Τουρκόγιαννος ἔξερει, πῶς φονῆας εἶναι ὁ ἐραστὴς τῆς Μαργαρίτας, δὲ διστάζει νὰ σιωπήσει καὶ νὰ ἀφήσει νὰ τὸν καταδικάσουν μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴ στιγμὴ ποῦ θά βροντοφωνοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ θά ἀπόδειχνε τὴν ἀθωότητά του, ἀντίκρουσε τὰ ἄμορφα, φοβισμένα μάτια τῆς ἀγαπημένης γυναίκος καρφωμένα μὲ

παράκληση, στα δικά του, που το ζητούσαν την υπέρτατη Ουσία. Και σιωπάλνει. Τον καταδικάζουν, και στη φυλακή οι σύντροφοί του τον θεωρούν τρελλό και τον βασανίζουν. Δέχεται το μαρτύριο αγόγγυστα σε σιμείο, που θα πίστευε κανείς, πώς βρίσκει την ήδονή μέσα στον πόνο. Τους ανταποδίνει τις κακίες τους με λόγια ευαγγελικά παρηγορίας και με την έντονη προσπάθεια να τους απαλλάξει τον πόνο τους. Και όταν έπειτα από καιρό του φέρνουν την χαρμόσυνη είδηση, πώς του δόθηκε χάρη και πώς η θύρα της φυλακής του είναι ανοιχτή, ο Τουρκόγιαννος αρνείται. Τι θα κάμει τώρα αυτός στον κόσμο; Η Μαργαρίτα έχει παντρευτεί τον έραστή της και γι' αυτόν είναι χαμένη για πάντα. Προτιμάει να μείνει παντοτεινά στη φυλακή, βάζοντας σκοπό στη ζωή του να πιτύχει με το ευχγγελικό του κήρυγμα και το ασκητικό του παράδειγμα τον εξαγνισμό των φυλακισμένων.

Η ψυχολογία της αναμονής του έραστή της Μαργαρίτας στο καλύδι, ή περιγραφή του έργώματος των χωραφιών με ζευγούλατη τον Τουρκόγιαννο, ή πρώτη γεμάτη αγωνία και απόγνωση νυχτιά του στη φυλακή, είναι οι ωραιότερες και δυνατότερες σελίδες του βιβλίου.

Στην Τιμή και το Χρήμα—το πρώτο κατά χρονολογική σειρά μεγάλο διήγημα του Θεοτόκη—περιγράφεται ιδιαίτερα το Κερκυραϊκό προάστειο, το Μαντουκι, και γενικά ή κατάσταση της Κέρκυρας στην εποχή της πρωθυπουργίας του Γ. Θεοτόκη. Αντίθετος του συνονόματου του, ο συγγραφέας καυτηριάζει σατυρίζοντας τα πολιτικά συστήματα της τότε εποχής, το κυρίαρχο ρουσφετολόι, την πρόοδο του συστηματικού λαθρεμπορίου στις Κερκυραϊκές ακτές, και την εξαχρέωση του έκλογέα. Ανάμεσα σε όλην αυτήν την κίνηση πλέκεται το τρυφερό και γεμάτο ποιητική απέλεια ειδύλλιο της Ρήνας και του Αντρέα, που ή χρηματική ανάγκη το παραστέκει, για να το χτυπήσει θανάσιμα. Έτσι ο συγγραφέας αφού μας αποδείξει πόσο κυρίαρχα, πόσο τυραννικά, το χρήμα επιβάλλεται και στα δυνατότερα και αγνότερα αισθήματά μας, βάζει στο στόμα της Ρήνας τον ύμνο της αγάπης, ανώτερης απ'

δλα τ' άλλα τα συναισθήματα, με μια φράση λιτή, χωρίς καμιά παράχορδη, επιδειχτική κραυγή, και που λιτότερη γίνεται στο στόμα της κοπέλλας του λαού: «Με τα τάλλαρα δέν αγοράζεις την αγάπη», λέει ή Ρήνα του Αντρέα. Και αρνείται και το στεράνι που της τάζει, και αποφασίζει να ξενοδουλέψει και ν' αναστήσει μόνη της, με τα χέρια της, τον καρπό της αγάπης τους, αφού εκείνος κάποτε συλλογίστηκε να τη θυσιάσει για το χρήμα.

Το τελευταίο έργο του Θεοτόκη είναι το ρομάντζο του «Οι σκλάβοι στα δεσμά τους».

Στο ρομάντζο αυτό περιγράφεται ή τραγική τύχη μιας αριστοκρατικής οικογένειας, που την πλακώνει ο ξεπεσμός. Κ' ενώ βλέπουν γύρω τους τα συντρίμια, ενώ προαισθάνονται την καταστροφή, ενώ τους σφίγγει ή φτώχεια, σά βραχνάς, το λαιμό, δέν έχουν την δύναμη ν' αντιδράσουν. Έξακολουθούν μια ψεύτικη, επιδειχτική, ζωή και θαρρούν πώς βρήκαν ή σωτηρία, παντρεύοντας με πλούσιον άντρα την κόρη και αδερφή τους, ενώ ή καρδιά της είναι γεμάτη από άλλον. Και ούτε αυτής ή ψυχή δέν επαναστατεί, αλλά με μικρό χαμόγελο δέχεται την θυσία, γιατί κι' αυτή είναι ανίκανη να επαναστατήσει ενάντια σ' έναν άδουλο πατέρα και δυο αδούληδες αδερφούς, γιατί κι' αυτή άνήκει στο ίδιο ξεφυλλισμένο δέντρο, που μοιραία θα ξεραθεί. Φυσικά ο γάμος της νέας δέ σταματάει την καταστροφή. Και μπροστά στα οικονομικά συντρίμια, που σώρεψαν μπροστά του ή άρχοντική ψευτοπερηφάνεια για το σόι κ' ή ανόητη πρόληψη, που οι ευγενείς δέν πρέπει να δουλεύουν, ο γέρω-Όφιομάχος, ο πρώτος υπεύθυνος της καταστροφής του σπιτιού του, δέ βρίσκει άλλο μέσο αντίδρασης παρά καταστρέφοντας, σε στιγμή απόγνωσης, τα προγονικά πορτραίτα του σπιτιού, που στόλιζαν τους τοίχους του σαλονιού του, «το σιδεροαρματωμένο πολεμιστή, πουχε πολεμήσει με τους Βενετούς στο Μωρηά και στην Κρήτη, τους άρχόντους με τις λευκές περούκες τους, τις ώραιες ξσοθήωτες κυρίες με το γλυκό τους χαμόγελο.»

Και θάταν υπέροχη σε τραγική πραγματικότητα αυτή ή σκηνή, αν ή άηδία δέν κυρίευε την ψυχή μας για όλην αυτήν την τεράστια πνευματική χαύνωση και ή λύπη για την περιωρισμένη διανοητικότητα των μικρανθρώπων αυτών, που δέχονται με σταυρωμένα τα χέρια ή με θεατρινισμούς το θλιβερό μαρσμο του σπιτιού τους, τις φτυσιές της έρωμένης, τον ψυχικό τους ξεπεσμο και τον έξευτελισμο του κατώτερου.

Το σύνολο μας συναρπάζει, γιατί ο Θεοτόκης κατόρθωσε να μας μεταδώσει σε δυνατές σκηνές όλην αυτήν την υλική και ψυχική άθλιότητα. Η διήγηση συχνά μακραίνει, μας κουράζουν κάποτε μερικές συχνές επαναλήψεις, το πρόσωπο του Άλκη, τύπου αντιπροσωπευτικού του καινούριου ανθρώπου, δέν περιγράφεται, όπως θάπρεπε, με όδρες γραμμές· αλλά με όλα αυτά οι «Σκλάβοι στα δεσμά τους» παραμένουν ένα δυνατό έργο με αρκετήν παραστατικότητα και τεχνικά τέλειο.

Κανένα σύγχρονο έργο δέν έχει δεχτό με την αγανάχτηση που γέννησε στην ψυχή των Κερκυραίων ή έμφάνιση των Σκλάβων. Τα πρόσωπα τα δευτερεύοντα που κουνιούνται γύρω από τους ήρωες του βιβλίου και που δέν είναι παρά πρόσωπα γνωστά της ανώτερης Κερκυραϊκής κοινωνίας με τα εξακριβωμένα γεγονότα της ιδιαίτερης ζωής τους, μη αφήνοντας καμμιάν άμφιβολία για την ταυτότητά τους, καυτηριάζονται άμελιχτα. Το έργο φυσικά κατακρίθηκε, αλλά και κανένα βιβλίο του Θεοτόκη δέ διαβάστηκε πειδ λαίμαργα από το Κερκυραϊκό κοινό.

Τον κατηγορήσαν ως μικρολόγο και μοχθηρό. Και όμως το έργο γράφτηκε με άπειρη θλίψη για το κατάντημα μιας μερίδας της σημερινής ανώτερης κοινωνίας και με την αγανάχτηση που γεννάει στην ψυχή του ελεύθερου και ανώτερου ανθρώπου ή θέα της κουφότητας, της άγραμματοσύνης, της επιδέξιας κακοήθειας και συχνά της άσημότητας, που ανεβάζει στον άφρο με άξίωση έπιβολής και με την ανεχτικότητα των ταπεινών. Ο άνίδεος ούτε φαντάζεται πόση πίκρα κλει μέσα του ο έπιφανειακός σαρκασμός του Θεοτόκη στους Σκλάβους.

Η πολύ όνειροπόλα φύση του Θεοτόκη,

ή τόσο συμπαθητικά μετρίοφρονα και δειλή, που έκαμε τόπο στο ρεαλισμό, καθώς είδαμε, στα διηγήματά του, μας φανερώνεται στο ποιητικό του έργο, στα συννήτα. Του συννήτου, που ή παράδοση θέλει, πώς έχει άκμάσει και κυριαρχήσει στο 12ον αιώνα από τους Προδηγγιανούς Τρζαδαούρους, αναγνωρίζεται σήμερα ή αρχή και γέννησή του στη Σικελία, στα μέσα του 13ου αιώνα. Στον Petrarca χρωστάει το άπλωμά του, την περιωπή και τους φιλολογικούς του τίτλους. Στον 14ον αιώνα το συννήτο κυρίαρχο παίρνει την πρώτη θέση ανάμεσα στα διάφορα είδη του ποιητικού λόγου. Ο Ronsard δέ μεταχειρίζεται άλλη φόρμα, για να εκφράσει λυρικά τα έρωτικά του αισθήματα, και στην Άγγλία, ή μεγαλύτερη και σημαντικότερη φιλολογική μορφή, ο Shakespeare, γράφει συννήτα. Έξακολουθεί το συννήτο να δεσπόζει και στις αρχές του 17ου αιώνα. Κλονίζεται με την πολεμική του Malherbe, αλλά για μια στιγμή μονάχα. Ο Maynard, μαθητής του Malherbe, δημοσιεύει συννήτα, που έλαδαν την τύχη άργότερα να επαινεθούν από τον Boileau. Στο τέλος του 17ου αιώνα το συννήτο ξεπέφτει. Ο δέκατος όγδοος αιώνας το αφήνει στη άφάνεια. Ξαναζει μονάχα με το ρωμαντισμό. Στην Ίταλία με τον Carducci, στην Γαλλία με τον Sainte-Beuve και κατόπι με τον Musset, Baudelaire, Hérédia.

Στην Ελλάδα, ο Σολωμός έγραψε πρώτος συννήτα, στην Ίταλική όμως γλώσσα. Την αριστοτεχνική τους μετάφραση τη χρωστάμε στο μεταφραστή του Dante, του Προμηθέα Δεσμάτη, των Τάφων του Φώσκολου, και Κερκυραίο κριτικό Γ. Καλογούρο. Επίσης ο Στέφανος Μαρτζώκης κατάγινε σ' αυτό το δύσκολο ποιητικό είδος. Το άπλωμα όμως του συννήτου στην Ελλάδα το χρωστάμε στο Δ. Μαδίλη. Μορφολάτρης ο Θεοτόκης προτίμησε τη δύσκολη, συγκεντρωμένη αυτή σύνθεση, το συννήτο, για να εκφράσει κάποιους πάθους νοσταλγικούς, κάποια άπιαστα ψυχικά του δράματα, κάποιες ώραισποιημένες του όρμές, κάποιαν άδριστη μυστικοπάθεια. Τα λίγα συννήτα του Θεοτόκη, τέλεια στη μορφή, τα χαρακτηρίζει ή μελωδικότητα, ή άρμονία, ή τρυφερή μελαγ-

χολία, ή γοητευτική έκφραση ενός αλοθήματος.

Νά μου επιτρέψετε νά σας απαγγείλω ένα μόνο του σοννέτο, πού ανέκδοτο έλαβε τήν τιμή νά τ'ο πρωτοτυπώσει ή «Κερκυραϊκή Ανθολογία». Το σοννέτο εκείνο, κατά τή γνώμη μου, περισσότερο από κάθε άλλο, χαρακτηρίζει τ'ο Θεοτόκη.

Στ'ης ζωής τ'ο στενό τ'ο μονοπάτι,
Πού τ'ο φράζουν άγκάθια και τριβόλοι,
Άφησε μπρός σου νά περάσουν όλοι
Και μοναχός, ώϊμιέ! πικρά περπάτει.
Και κάμε τόπο έσύ κάθε διαβάτη,
Πού τρέχει βιαστικός και δίχως σκόλη
Στ'ης εύτυχίας τ'ο πλάνο περιβόλι
Νά φτάσει και στό άπάτητο καλύτι.
Μή βιαγομάς γι' αυτό και μή λυπείσαι
"Όλα χαρές και πάθη ή χάρος σβήνγει"
Κι' όσο μπορείς λιημονημένος ζήσε.
Κι' ως λαχταράς μονάχα τή γαλήνη,
Κατάκοπος άπ' τ' άγριο τ'ο δρολάπι,
Πώς ησυχάζει στην καρδιά σου ή αγάπη.

Αυτό είναι ή Θεοτόκης κι' αυτό είναι τ'ο έργο του. Άπλός, μολονότι κλασσικός στη διατύπωση τών διανοημάτων του. Ύποβλητικός και επιβλητικός. Έχθρος σέ κάθε επίδειξη και κάθε τυμπανοκρουσία.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Ευλογηφία Δ. ΓΑΛΑΝΗ

Η σκέψη του δλοκάθαρη. Ο χαρακτήρας του άλύγιστος. Ο λόγος του κοφτερός. Συχνά αυστηρός, κάποτε αποκαρδιωτικός, πολύ συχνά αποστολικός.

Μακρυνή άρρώστια πού τόν βασάνισε δεκαοχτώ δλόκαιρους μήνες, σταμάτησε τήν πλούσια παραγωγή τού συγγραφέα. Άρρωστος, ποναμένος, ένψ ή θέρμη τόν τυραννούσε, είχε καταπιαστεί ένα μεγάλο διήγημα με τίτλον «Ο παπά Ίορδάνης ή Πασίχαρος». Από τ'ο διήγημα εκείνο τριάντα-τριανταπέντε μεγάλες σελίδες κατάφερε νά γράψει. Ο πόνος πού τού παραλούσε τ'ο κορμί, τού νέκρωνε σιγά-σιγά τήν όμορφη, τήν πλατειά, τή στοχαστική του διάνοια. Τήν 14 Ίουλίου τού 1923 πνευματικά, μα ήρεμα και έγκαρτερικά, μιά μεγάλη Κερκυραϊκή δόξα, ή Κωνσταντίνος ή Θεοτόκης, άπέθανε.

ΕΙΡΗΝΗ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

Σημ.—Στ'ο προηγούμενο τεύχος, (σελ. 425, στ. β') όπερπηθήθηκε από τόν στοιχειοθέτη τόνομα τού Γεωργίου Καλοσγούρου, στή φράση πού πρέπει νά διαβασθή έτσι: «... τ'ης Κόλασης τού Dante από τόν Γεώργιο Καλοσγούρο, τού Φάουστ από τόν Θρ. Σταύρου» και καθεξής.

Α. STRINDBERG

Η ΚΟΣΚΙΝΙΣΤΡΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μιά φορά κι' έναν καιρό καθόταν μιά χελομάνα με τ'ο γιό της κάτω, βαθιά, στόν πάτο τ'ης θάλασσας, εκεί κοντά στην ξυλάνια σκάλα τών παποριών, και κοιτάζε ένα άγοράκι πού έτοιμαζε τ'ο καλαμίδι του νά φαρέψη.

— Τονέ βλέπεις; είπε ή χελομάνα κοιτάξέ τον καλά γιά νά ίδης με τ'α μάτια σου τήν κακία τού κόσμου και τήν πονηρία. Νά, κοιτά. Κρατάει ένα καμουτσι στό χέρι και τ'ο πετάει μακριά. Νά το. Στην άκρη έχει δεμένο κι' ένα βαρίδι πού τ'ο φέρνει στα βαθιά. Νά το, τ'ο βλέπεις; κοντά στό βαρίδι όμως είναι τ'ο άγκιστρι μ' ένα μικρό φιδάκι άγκιστρωμένο άπάνω του: τ'α μάτια σου τέσσερα μή γελαστής και τ'ο βάλης στό στόμα σου γιατί πάει, πιάστηκες! Μόνο εκείνοι οί κουτσαργοί κι' οί μουρμούρες τήν παθαίνουν. Έγώ σου τ'ο πα μιά φορά και τ' άκουσες κι' έχε τ'ο νού σου!

Άξαφνα, μιά τοφα από μεγάλα και πυκνά φύκια πού ήταν εκεί κοντά, κι' ήταν άπάνω τους κολλημένα ένα σωρό μυδάκια και σαλιγκαράκια, τραντάχτηκε δυνατά, κι' ένα δυνατό πλατσούλισμα άκούστηκε μαζί μ' έναν βαρύ ρολισμό, και νά σου μιά κατακόκκινη φάλαινα παρουσιάστηκε από πάνω από τ'α κεφάλια τους. Έίχε μιά ούρα σ'α ρόδα και τήν έφερε γύρα.

— Είναι τ'ο παπόρι, είπε ή γριά ή χελομάνα, μόνο κάτσε έδω, κοντά μου, και μήν ξεμακραίνης.

Άπό πάνω, στή σκάλα, γινόταν μεγάλος σαματάς. Χτυπούσαν και σέρναν πολύ βαριά πράματα, γιά νά ρίξουν τή μπασιά από τ'ο παπόρι στή στεριά. Έίταν όμως λιγάκι δύσκολο νά ξεχωρίση κανείς μέσ' άπ' τ'ο νερό τ'ο τι γινόταν, γιατί πέφταν λάδια βρώμικα και σκουπίδια από τ'ο παπόρι.

Κάτι πού ήταν πολύ βιρύ θα είχαν άπιθήση στή σκάλα, γιατί όλο και έτριζε και μερικοί άνθρωποι είχαν άρχιση κιάλας τ'ο τραγουδάκι:

— Ωόπι! όλοι μαζί, ώόπι! ίσα μαζί,

ώόπι! Άντε μιά στα ίσα! ώόπι! άκόμη μιά, ώόπι!

Άξαφνα όμως έγινε ένα περιστατικό άφανταστο: Στην άρχή άκούστηκε κάτι, σ'α νάσκιζαν ξύλα έξήντα καμπόσια μιστορόπουλα μαζί. Έστερα άνοιχτηκε μιά άδυσσο στό νερό, πού έφτασε σχεδόν ίσα με τόν πάτο, κι' άνάμεσα σέ τρεις πέτρες ριζιμιές, παρουσιάστηκε μιά μαύρη κασσόνα, πού έπαιζε σκοπούς μονάχη της, εκεί πού τώρα δ'α στεκόντουσαν ή χελομάνα με τ'ο γιό της, πού τρομαγμένοι είχαν κιάλας τραθήση στα βαθιά.

Άπό κάτω άκούστηκε κάποιος πού έλεγε δυνατά:

— Τρεις όργιές; Δέ βαριέσαι! Άς το και καλά κάθεται εκεί πούπεσε. Δέν άξιζει νά παιδεφτούμε γιά νά τή βγάλουμ' άπάνω τήν παλιάτα, πού θέλει κι' ένα σωρό λεπτά γιά νά τήν κάνουν νά σταθή στα πόδια της.

Έταν ή μηχανικός τού μεταλλείου, πού τούχαν ρίξη τ'ο πιάνο του στή θάλασσα.

Σέ λίγο σωπάσαν όλοι. Τ'ο μεγάλο κόκκινο φάρι έθαλε πάλι στή δουλιά τήν πολυτέρουγη ούρα του και χάθηκε κι' ύστερα ή σιωπή γίνθηκε άκόμα πιό μεγάλη. "Όταν όμως ή ήλιος έπεσε, πήρε μπάτης και τ'ο μαύρο κασσόνι, εκεί κάτω μέσα στην τοφα τών φυκιών, κουνιόταν και χτυπιόταν άπάνω στις πέτρες, και σέ κάθε χτύπο άφινε κι' από μιά φωνή, πού έκανε δλα τ'α φάρια τ'ης γειτονιάς νά μαζέβονται γιά νά τ'ο ίδουν και νά τ' άκούσουν.

Η χελομάνα έτρεξε πρώτη πρώτη γιά νά ίδη και καθώς καθρεφτίστηκε στό κασσόνι, είπε: «καλέ τουαλέτα είναι!»

Έταν πολύ σωστή και λογική ή σκέψη της γι' αυτό κι' δλα τ'α φάρια είπαν κι' αυτά: «τουαλέτα είναι!»

Ένας κοκοβός όμως τραθήξε ίσια κατά τούς κροστάτες, πού ήταν άκόμη στή θέση τους, κι' είχαν άπόνα κομματάκι σπαρμασέτο στις τρύπες τους: «Αυτό θα τρώγεται» είπε, εφτάνει μονάχα νά μήν κλείει. Άπάνω στην κουβέντα όμως, ένας

μεγάλος μπακαλιάρος πήγε και μπλέχτηκε μὲς στὶς κόρδες κι' ἔγινε τέτοιος κρότος μὲς στὸ κασσόνι, πού βλα τὰ ψάρια τρομάξαν κι' ἔφυγαν.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν ξαναγύρισαν.

Τὴνύχτα πήρε δυνατὴ φρεσκάδα κι' ἡ κασσόνα κουνιόταν σὰν τὴν ψυχοκόρη τοῦ μαρμαρα, ὡς πού ξαναβγήκε ὁ ἥλιος. Ὅταν ὁ μῦθος ἢ χελομάνα παρουσιάστηκε ξανά, μ' ἄλλη τὴ συντροφιά, ἡ κασσόνα εἶχε γίνῃ ἀλλοιώτικη.

Τὸ καπάκι τῆς εἶχε ἀνοίξει σὰν τοῦ σκυλόψαρου τὸ στόμα· και μέσα φαινότουσαν μιὰ σειρά δόντια, πού τὰ ψάρια ποτέ τους δὲν εἶχαν ξαναἰδῆ παρόμοια. Ἦταν ὁ μῦθος στήν ἀράδα, δύο ἄσπρα κι' ἓνα μαύρο. Κι' ἄλλη ἡ κασσόνα εἶχε φουσκώση στὶς πάντες σὰν ψάρι αὐγομένο. Τὰ σανίδια τῆς εἶχαν ὅλα κἀνη κοιλιὰ, τὰ πεντάλ εἶχαν πεταχτῆ τὸν ἀνήφορο σὰν πόδια πού κλωτσούσαν και τὰ μπράτσα τῶν κερῶν ἔμοιαζαν σὰ γροθιές—ἦταν τρομάρα και νὰ τὴν βλέπη κανεὶς.

—Θὰ σκάση! φώναξε ὁ μπακαλιάρος, και γύρισε τὴν οὐρά του, ἔτοιμος νὰ πάρη βόλτα.

—Θὰ σκάση! φώναξαν κι' ὅλα τὰ ψάρια.

Και νὰ πραγματικῶς πού ξεκολλήσαν οἱ σανίδες κι' ἡ κασσόνα ἀνοίξε κι' εἶδαν τὰ ψάρια πῶς ἦταν ἀπὸ μέσα.

—Εἶναι καλαμωτῆ! μὴν πᾶτε κοντά! φώναξε ἡ χελομάνα.

—Ρε ἀργαλειὸς εἶναι, εἶπε ὁ ροφὸς πούχει σπῖτι δικό του και ξέρει ἀπὸ νοικοκυριό.

—Μπα, αὐτὸ εἶναι κοσκινίστρα, εἶπε ἡ πέρκα, πού συνείχιζε νὰ πηγαίνει ὡς τὸ μούραγιο πού πιάναν τ' ἀμμουδιάρικα και ξεφορτώναν και κοσκινίζαν τὸν ἄμμο.

Κι' ἦταν ἀλήθεια σὰν κοσκινίστρα! Μὰ εἶχε τόσα παράξενα και μπερδεμένα πράματα πού ἔμοιαζαν σὰ δάχτυλα, μέσα σὲ ἄσπρα μάλλινα καλτσάκια· κι' ὅταν ἐσειόντουσαν ὅλα μαζί, μοιάζαν σὰν ἓνα γιγάντιο ποδάρι, μ' ἓκατὸ ἀποσκελετωμένα δάχτυλα, πού ὅλο και περπατούσε κι' ὅλο βρισκόταν στὸν τόπο του.

Πολὺ καλομαστορεμένο πράμα. Τὸ παίξιμο ὁ μῦθος εἶχε πάρη τέλος γιατί τὰ δάχτυλα δὲ φτάναν πιά τὶς χορδές, παρὰ φαινότουσαν μὲς στὸ νερὸ σὰ νὰ χτυποῦσαν μὲ τοὺς ἄρμους σὲ καμιὰ πόρτα γιὰ νὰ τ' ἀφήσουν νὰ μποῦνε μέσα.

Ἡ μουσικὴ εἶχε πάρη τέλος. Κάποτε ὁ μῦθος ἔνκ μικρὸ κοπαδάκι κεφαλόπουλα τρύπωσε μὲς στὴν κασσόνα, και καθὼς περνοῦσαν κι' ἀγγίζαν μὲ τὶς οὐρές τους τὶς χορδές, ξανάρχιζε πάλι ἡ μουσικὴ, ὅχι ὁ μῦθος ὅπως πρῶτα, γιατί οἱ χορδές εἶχαν πιά ξεκουρντιστῆ.

* * *

Ἐνα τριανταφυλλένιο καλοκαιρινὸ ἀπόβραδο, καθόντουσαν δυὸ παιδιὰ στὴ σκάλα τῶν παποριῶν, ἓνα ἀγοράκι κι' ἓνα κοριτσάκι. Δὲ συλλογιζόντουσαν τίποτα, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ καμιὰ μικρὴ κατεργαριά. Ὅταν ἄξαφνα ἀκούστηκε κάτι σὰν ἀνάλαφρη κι' ἀλαργιγνή μουσικὴ ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὴ θάλασσα και τὰ παιδιὰ ἀμέσως σοδαρέφτηκαν.

—Ἀκούς;

—Ναί, ἀκούω. Τί νᾶναι; Σὰ νὰ παίζουν σκάλες.

—Ἄ, μπα, τὰ κουνούπια θὰ εἶναι.

—Ὅχι, δὲν εἶναι τὰ κουνούπια παρὰ οἱ νεράιδες πού τραγουδᾶνε.

—Δὲν ὑπάρχουν νεράιδες, μάς εἶπε ὁ καθηγητῆς.

—Και πού ξέρει ὁ καθηγητῆς;

—Μὰ γιὰ ἀκούσε λοιπόν!

Στήλωσαν τὸ αὐτί τους γιὰ κάμποση ὥρα κι' ὕστερα ἔφυγαν.

Ἐνα ζευγαράκι, νεοφερμένοι πελάτες τοῦ ξενοδοχείου πούχαν ἔρθῃ γιὰ τὰ λουτρά, ἦρθαν κι' ἐκάθησαν στὸν πάγκο τῆς σκάλας τῶν παποριῶν. Ἐκεῖνος τὴν κοίταξε στὰ μάτια, στὰ μάτια τῆς πού καθρέφτιζαν ὀλόκληρο τὸ τριανταφυλλένιο ἡλιόγευμα και τὰ ὀλοπράσινα ἀκρογιάλια. Ὅταν ἄξαφνα ἀκούσαν κάτι σὰ μουσικὴ, μὰ σὲ ἐντελῶς καινούριους τόνους, σὰν ἐκείνους πού κάποτε εἶχαν ὀνειρεφτῆ, ὅταν γύρεβαν νὰ πλάσουν καινούργιον κόσμο, δικό τους. Δὲν πήγε ὁ νοῦς των νὰ ἰδοῦν ποιὸς ἔπαιζε, γιατί θαρροῦσαν πῶς ἦταν ἡ καρδιά τους πού τραγουδοῦσε.

Ἐπὶ ἦρθαν δυὸ ἄλλοι, παλιοὶ πελάτες τοῦ ξενοδοχείου, πού ξέραν τὸ μυστικὸ· κι' εἶπαν δυνατὰ γιὰ νὰ δείξουν πῶς τόξεραν:

—Καλέ, εἶναι τοῦ μηχανικοῦ τὸ πιανοφόρτε.

Ὅταν ὁ μῦθος ἔρχόντουσαν τίποτα νιόφερτοι πελάτες, καθόντουσαν και παραξενε-

ἔόντουσαν κι' ἔκαναν χάσι μὲ τὴν ἀγνωστη μουσικὴ, ὡς πού πηγαίναν ἄλλοι πού παλιοὶ και τοὺς ἐξηγοῦσαν τὸ μυστήριον κι' ἔτσι ἔπαυε ἡ εὐχαρίστηση.

Ἡ κασσόνα μὸλα ταῦτα καθόταν ἐκεῖ πού καθόταν, ὅλο τὸ καλοκαίρι· κι' οἱ ροφοὶ ἔδειξαν φαίνεται τὴν τέχνη στὶς πέρκες, πού ἦταν ἀκόμα πού ἀξίες. Τὸ πιάνο γίνηκε μιὰ περκοφωλιά γιὰ τοὺς πελάτες τοῦ ξενοδοχείου. Οἱ πιλότοι ρίχναν δλίχτια τριγύρω του κι' ἓνας πορτιέρης δοκίμασε μιὰ μέρα νὰ ρίξῃ ἐκεῖ μέσα τὴν καθετῆ του. Και καθὼς τὴν κατέβασε μὲ τὸ παλιὸ τῆς τὸ βαρίδι κι' ἦταν ἔτοιμος ν' ἀρχίσῃ νὰ τὴν τραδήξῃ, ἀκούσε ἓνα ζούριμο σὲ λὰ ματιζόρε και τ' ἀγκίστρι ἔπιασε κάτω. Μὲ τέχνη ἀρχισε τὴ μανόβρα, μιὰ μάινα και μιὰ βίρα, και στὸ τέλος ἔβγαλε ἀπάνω πέντε σὰν δάχτυλα, μὲ μαλλί στὴν ἀκρῆ, πού κροτάλιζαν τόνα μὲ τᾶλλο, ὅπως τοῦ σκελετοῦ. Φοβήθηκε και τὰ πέταξε στὴ θάλασσα, ἂν κι' ἤξερε τί ἦταν.

Σὲ κάμποσες μέρες φτάσαν οἱ κάψες και ζεστάθηκε και τὸ νερὸ, κι' ὅλοι οἱ ψαράδες βγήκαν νὰ ψαρέψουν στ' ἀνοιχτά. Ἐτσι ἔπαψε κι' ἡ μουσικὴ πάλι· ἦρθε ὁ μῦθος και τ' αὐγουστιάτικο φεγγάρι κι' οἱ πελάτες τοῦ ξενοδοχείου εἶχαν βρκαδάκα κάθε βράδι. Και σὲ μιὰ κάτασπρη βαρκοῦλα ἦταν καθισμένοι ὁ μηχανικὸς κι' ἡ γυναίκα του, και τ' ἀγόρια τους στὰ κουπιὰ ἔλαμναν στρωτὰ κι' ἡ βαρκοῦλα ἔκοβε βόλτες. Κι' ὅπως γλυστροῦσε ἀνάλαφρα στὸ μαῦρο νερὸ τ' ἀσημένιο ἀ-

πάνω-ἀπάνω, πού ἦταν και σὰ μαλαματοκαπνισμένο πού και πού, ἀκούσαν κάτι σὰ μουσικὴ κάτω ἀπὸ τὴ βάρκα.

—Χά, χά, χά! γέλασε ὁ μηχανικὸς, ἡ παλιάτσα μας, καλέ, τὸ πιάνο μας, χά, χά, χά!

Τοῦ κόπηκε ὁ μῦθος ἀμέσως τὸ γέλιο ὅταν εἶδε τὴ γυναίκα του νὰ σκύβῃ τὸ κεφάλι τῆς βρθιά στὸ στήθος, ὅπως βλέπομε τοὺς πελεκάνους στὶς ζουγραφίες, σὰ νὰ ἤθελε νὰ ἀγκώσῃ τὸν κόρφο τῆς και νὰ τὸ κρύψῃ μέσα.

Τὸ παλιὸ πιάνο κι' ἡ ἀτέλειωτῆ του ἱστορία τῆς ξύπνησε τὶς θύμησης μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τῆς, ἀπὸ τὴν πρώτη τραπέζα πού νοικοκυρέψανε, ἀπὸ τὸ πρῶτο παιδί πού τοῦδειχνε νὰ παίζῃ, ἀπὸ τῶν ἀτέλειωτων βραδιῶν τὴν πλήξη πού μόνον μὲ τὰ κύματα τῶν ἤχων μποροῦσε ν' ἀποδιωχτῆ. Τῆς θύμισε ξανά τὶς ἀρμονίες πού κἀναν ὅλο τὸ σκότι ν' ἀποτινάξῃ τὴ βαριεστησιὰ ἀπὸ πάνω του και δίναν στὴ διάθεση καινούργιο τόνο, ἀκόμα και λαμπράδα καινούργια και σ' αὐτὰ τὰ παλιὰ ἔπιπλα... Αὐτὴ ὁ μῦθος ἡ ἱστορία δὲ μάς ἐνδιαφέρει.

* * *

Ὅταν μπῆκε τὸ φθινόπωρο και περάσαν οἱ πρῶτες μπουράσκες, ἔπεσε ἡ σαρδέλα χιλιάδες χιλιάδων και πέρασε κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴν κασσόνα. Ἐκεῖνο ἦταν μιὰ φορὰ τραγοῦδι χωρισμοῦ, πού ὅλα τὰ γλαρόνια κι' οἱ μίχοι μαζωχτήκαν ν' ἀκούσουν. Και τὴν ἴδια νύχτα ἔκανε πανιὰ ἡ κασσόνα γιὰ τὰ βαθιά κι' ἔτσι τέλειωσε τὸ παραμῦθι.

Μετάφραση ἀπὸ τὸ Σουηδικὸ

Ι. Ε. ΧΡΥΣΑΦΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ(*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὸ Ἔργο τῶν εἰδικῶν.

Ἄν τὸ ἔργο τοῦ Ὀμίλου ἀρχίζει δυὸ χρόνια πρὶν, ἀπὸ τὸ 1913 ὅμως ἀρχίζει τοῦ σωματείου ἢ ἀκμῆ, πὺν διαρκεῖ τρία χρόνια περὶπου. Βέβαια σὰ λέμε ἀκμῆ ἐννοοῦμε, ὅτι προηγήθηκε ὁ δύσκολος κὶ ἀνηφορικὸς δρόμος τῆς δημιουργίας κὶ ὅτι ἀκολουθεῖ ὁ κατήφορος τοῦ ξεπεσμοῦ. Μὰ ἡ μοῖρα τοῦ Σωματείου, πὺν δὲν ἰδρύθηκε ἀπὸ ἀπλὴ σύμπτωση σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὸ κίνημα τοῦ Γουδῆ, ἐξακολουθῆσε νὰ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴ μοῖρα τοῦ ἔργου τοῦ ἀνορθωτικοῦ, πὺν εἶχε ἀφετηρία τὸ στρατιωτικὸν προνουνταμέντος. Ἀπὸ τὸ 1910 ὡς τὰ 1912 τὸ Κράτος καλοδοκούμενο πᾶσχιζε νὰ διορθῶσει τὶς ὑπηρεσίας του. Καὶ σὰν τέρμα τῆς προσπάθειάς του οἱ νικηφόροι πόλεμοι τοῦ χάρισαν τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ τὴ δύναμιν νὰ ἐργασθῆι γιὰ τὴν προκοπὴν του. Καὶ στὰ τρία χρόνια, πὺν ἀκολούθησαν (1913-1916) μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι τὸ Κράτος ἀναζητοῦσε συνειδητὰ τὸν δρόμον του πρὸς τὸ καλύτερον μέλλον. Ἐξωτερικὰ, ὅμως, στὴν ἀρχὴ αἰτία τοῦ ἀνακόπτου τὴν ἥρημη πορεία του, κὶ ἔπειτα κακομοιρῆς ἐσωτερικῆς ἀναφάνησαν καὶ τὸ Κράτος γκρεμίστηκε σὲ λίγα χρόνια στὸν ξεπεσμό. Ἀπαράλλαχτος κὶ ὁ δρόμος τοῦ Ὀμίλου. Τὰ δύο πρῶτα χρόνια μόχθησε νὰ θεμελιωθῆι κὶ ἐπιβληθῆι στὴν κοινωνίαν. Τελειώνοντας τὸ 1912 τὸ κατόρθωσε. Καὶ γνώρισεν ἀπὸ τότε γιὰ τρία χρόνια τὴν ἀκμὴν του, πορευόμενος ἥρημα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Μ' ἀπὸ τὸ 1916 ἐξωτερικῆς ἀφορμῆς στὴν ἀρχὴ κὶ ἔπειτα ἐσωτερικῆς—ὡς τὶς πούμε ἀδυναμίες—εἶχαν γιὰ ἀποτέλεσμα σὲ λίγα χρόνια νὰ τὸ μηδενίσουν τὸ καλὸ Σωματεῖον.

Πραγματικὰ στὰ χρόνια, πὺν τὰ χαρακτηρισάμεν σὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς, παρατηρεῖται μέσα στὸν Ὀμιλον μὰ μεθοδικὴ δουλειά. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς εἰδικούς, ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ ἐπιστημονικὴ μορφήν στὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπ. Ὀμίλου, τοῦ ὁποίου τὴ διεύθυνσιν σχεδὸν

ἀποκλειστικὰ εἶχε ἀναλάβει. Καὶ δουλεύει ἀκούραστος προσπαθώντας τὸν ἴδιον καιρὸν—δυστυχῶς χωρὶς ἐπιτυχίαν—γιὰ νὰ προετοιμᾶσθαι ὁ Ὀμιλος παιδικὰ, σχολικὰ κὶ ἄλλα βιβλία. Ὁ ἴδιος γεμίζει μὲ ἀξιόλογες μελέτες τοὺς τόμους τοῦ Δελτίου. Ἀναφέρω τὶς ἐπιγραφὰς μερικῶν: «Ἐνα βιβλίον γιὰ τὴ γλῶσσά μας», «Ἡ Ὀρθογραφία μας», «Ἀπολογία τῆς Δημοτικῆς», «Ἡ γλῶσσα μας στὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας», «Ἡ γλῶσσα μας στὰ χρόνια 1914—1916.» Στούς ἴδιους τόμους δημοσίευσε κὶ ὁ κ. Δελμούζος δυὸ μελέτες του. «Τρία χρόνια Δάσκαλος» καὶ «οἱ Κλασικοὶ σὲ μετάφρασιν». Καὶ ὁ κ. Γληνὸς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας του «Ἔθνος καὶ Γλῶσσα.»

Δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ἰσχυρισθῆι κανένας, ὅτι ὅλα τὰ δημοσιεύματα, πὺν φιλοξένησε τὸ Δελτίον τῶν ἐτῶν 1913—1916 καὶ κατόπιν, βοηθοῦσαν ἄμεσα τὸν Ἐκπαιδευτικὸν προορισμὸν τοῦ Ὀμίλου, μὰ γενικὰ τὸ Δελτίον καθρέφτιζε πιστὰ τὴν καλὴν προσπάθειαν πολλῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν τριῶν εἰδικῶν τοῦ Ὀμίλου, γιὰ νὰ τὸν ἀναδείξουν ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του. Ἡ μελέτη μάλιστα τοῦ κ. Τριανταφυλλ. γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν, πὺν κανόνισεν μίαν ὁμοιομορφίαν στὴ γλῶσσά του ὁργάνου τοῦ Ὀμίλου κὶ ἔπειτα καὶ στὰ Ἀναγνωστικά, ἦταν ἔργο χρησιμότητα, πὺν μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆι συμβολὴ ἐπιστημονικὴ, μολοντὶ διαγράφονται πολλὰς φορὰς μὲ κάποιαν αὐθαιρεσίαν οἱ ὀρθογραφικοὶ κανόνες.

Ἄν ὁ Ὀμιλος δὲν κατόρθωσε νὰ δώσῃ τ' ἀπαιτούμενα βιβλία—π. χ. τὴ Γραμματικὴν τῆς Δημοτικῆς, τὸ Συνταχτικὸν τῆς καὶ τὰ βοηθητικὰ βιβλία γιὰ τὸ Δάσκαλον κτλ.—δὲ θὰ πεῖ πὺν παραλείπει νὰ κάνει ὅ, τι μποροῦσε. Δυστυχῶς ἔπρεπε νὰ μπορεῖ νὰ κάνει παραπολλά καὶ ἡ δύναμὴν του δὲν ἦταν ἴση μὲ τὴ θέλησίν του.

Ἐπομένως ἦταν ἀναγκασμένος νὰ ὑπολογίζῃ γιὰ βοηθὸν τὸ στοιχεῖον τοῦ χρόνου. Τοῦ χρειάζοτανε καιρὸς, πολὺς καιρὸς, γιὰ νὰ προετοιμᾶσθαι τὸ τόσο δύσκολον, ὅσο κὶ εὐγενικὸν ἔργον του. Δυστυχῶς, ὅπως θὰ δοῦμε, τοῦτο τὸ λησμόνησεν ἐντελῶς.

Βαδίζοντας ὁ Ὀμιλος ἀνεπίσημα δίπλα στὸ πανίσχυρον κόμμα, πὺν εἶχε ὀδηγήσει

τὴν χώραν στὴ δόξαν καὶ πὺν ἐξακολουθοῦσε νὰ τὴν κυβερνᾷ, ἔπαιρνε συνείδησιν καὶ μέρα σαφέστερη τῆς ἀνάγκης νὰ προετοιμασθῆι τὸ ταχύτερον ἢ θετικὴν ἐργασίαν γιὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Παιδείας.

Ἐπομένως ἦσαν οἱ εἰδικοί του μάλιστα νὰ δώσῃ τὴν πολίτην συνδρομήν τους ἔμπροσθεν καὶ ἀπὸ τότε στὴν πολιτείαν. Τοῦτο ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τὸν δυνάμωνε τὴν πεποίθησιν στὸν ἑαυτὸν, μ' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν κακόμαθον νὰ βιάζονται. Ἔτσι ὁ Ἐπιτροπὸς τῆς Παιδείας στὰ 1913, πὺν ὑπόβαλε τὰ γνωστὰ μεταρρυθμιστικὰ νομοσχέδια, γιὰ τὴ σύνταξίν τους (εἶναι κοινὸ μυστικὸν ἔκτοτε) συνεργάσθηκε καὶ μὲ τοὺς κυρίους Δελμούζον καὶ Γληνὸν, τῶν ὁποίων παραδέχθηκε πολλὰς γνώμας. Ἡ συνεργασία αὕτη καὶ τὸ ὅ, τι ὁ κ. Γληνὸς τὰ ὑποστήριξε μὲ ἀριθρὰ στὴν ἐφημερίδα «Ν. Ἑλλάς» τὰ νομοσχέδια, ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῆι, πὺν ὁ Ὀμιλος εἶχε μελετημένον πρόγραμμα ἐκπαιδευτικὸν καὶ πὺν ἦταν ὁ μυστικὸς σύμβουλος, γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, τῆς Πολιτείας. Καὶ σύμφωνα μὲ τὴν Ρωμείκην ἀντίληψιν θεωρήθηκε πολιτικὸς παράγοντας, τοῦ ὁποίου οἱ φραγμοὶ δάσκαλοι νόμισαν ὅτι ἔπρεπε νὰ κερδίσουν τὴν εὐνοίαν. Γι' αὐτὸ καὶ ἀρκετοὶ ἀνόητοι ἀπὸ τοὺς δασκάλους, θυμᾶμαι, ὅτι προθυμοποιήθησαν νὰ γραφοῦνε μέλη στὸ Σωματεῖον καὶ νὰ ἐπισκέπτονται τὰ Γραφεῖα του. Τὸ θέαμα, τ' ὁμολογῶ, τῶν προσερχόμενων ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἦταν κυριολεκτικὰ ἐλεεινὸν κὶ ἀπογοητευτικόν. Μὴ παρόμοια κίνησιν μέσα στὶς τάξεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, εὐκόλως τὸ νιώθουμε, ὅτι στὸ τέλος θὰ κατὰστρεφε τὴν ἠθικοποιητικὴν ἀξίαν τοῦ πνεύματος τοῦ Δημοτικισμοῦ. Θὰ τὴν ἀναποδογύριζε μάλιστα, ὅπως κὶ ἐγένετο λίγα χρόνια ἔπειτα.

Τὰ νομοσχέδια τοῦ Ἐπιτροπῆ κ. Ἰωάν. Γαϊριμῶκου ἐπαινέθησαν, ὅσο τ' ἀξίζανε, μὲς στὸ Δελτίον. Ἡ κριτικὴ γράφηκε ἀπὸ τὸν κ. Γληνὸν (Ψευδ. Φωτεινός). Ὁ Ὀμιλος στὴν κριτικὴν του διατύπωνε καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις του, πρὸ πάντων γιὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου πὺν δὲν ἱκανοποιοῦσε τὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικισμοῦ, μὲ τὸ νὰ ἠρῆσθαι στὸ σχολεῖον τὴν διδασκαλίαν «τῆς Νέας Ἑλληνικῆς» κὶ ὄχι τῆς δημοτικῆς. Συμφωνότερη τάχα μὲ τὴν γνώμην

τῶν εἰδικῶν τοῦ Ὀμι. ἡ ἀγομῆδιαν Κοινοβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ στὴν ἐκθέσιν τῆς γιὰ τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Νομοσχέδια, συμπλήρωνε τὸ νομοσχέδιον γιὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον προτείνοντας «παμψηφεί πλὴν ἑνὸς μέλους αὐτῆς, ὅπως ἡ διδασκαλία τῶν τεσσάρων πρώτων ἐτῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου γίνεται διὰ λέξεων κοινῆς χρήσεως καὶ ἀπλῆς γλώσσης καὶ κατόπιν ἀρχίσῃ βαθμιαίως ἡ μετάβασιν πρὸς τὴν καθαρῆσαν». Δίκιον εἶναι νὰ προστεθῆι ὅτι καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ὁ Εἰσηγητὴς τῆς καὶ μερικοὶ ἄλλοι βουλευταὶ εἶχαν προσέλθει τότε στὰ Γραφεῖα τοῦ Ὀμίλου καὶ σὲ ἰδιαιτέρας ὥρας εἶχαν ἀκούσει τὶς γνώμας τῶν εἰδικῶν, οἱ ὁποῖοι πρόθυμοι, ἀφοῦ τοὺς ζητήθησαν οἱ γνώμας τους, εὐθύτατα τὶς ἀνάπτυξαν.

Στὸ σημεῖον τοῦτο τῆς σύνταξιν ἱστορικῆς ἐπισκοπῆς χρειάζεται πολλὴ προσοχή. Γιατὶ γιὰ πρώτη φορὰ μέσα στὸν Ὀμιλον, ἔστω κὶ ἀνεπίσημα, μελετήθηκε ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Πολιτεία θὰ μπορούσε ἀποτελεσματικότερα νὰ βοηθῆσθαι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζωντανοῦ γραφοῦ λόγου, ἐπιχειρώντας μὲ τὴν εἰσαγωγήν του στὰ σχολεῖα τῆς. Ὡς τότε ὁ Ὀμιλος εἶχε ζητήσῃ νὰ πείσῃ τὴν Πολιτείαν, ὅτι πρέπει νὰ βοηθῆσθαι τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ γραφοῦ μὲ τὸν προφορικὸν λόγον κὶ ὅτι, ἅμα τοῦτο κατορθωθῆι, πρέπει νὰ εἰσαχθῆι ἡ νεοδημοτικὴ στὰ σχολεῖα. Γιὰ νὰ πεισθῆι ἡ Πολιτεία ἦταν ἔτοιμος νὰ προβῆι στὸ Ἐθνικὸν πείραμα, ἰδρύοντας ἕνα Πρότυπον Σχολεῖον. Κὶ ἀφότου τοῦτο δὲ στάθηνε δυνατὸν, ἐργάζοταν νὰ ἐτοιμᾶσθαι καλογραμμένα βιβλία διδακτικὰ καὶ ἄλλα γιὰ νὰ τὴν πείσῃ, ὅτι ἡ νέα γραφτὴ γλῶσσα καλλιεργούμενη θὰ ἐπαρκεῖ γιὰ ὅλες τὶς πνευματικὰς ἀνάγκας.

Τὸ Κράτος, ὅμως, τότε φαίνονταν σὰν πεπεισμένο γιὰ τὸ συμφέρον του νὰ βοηθῆσθαι τὴν τάσιν γιὰ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ γραφοῦ μὲ τὸν προφορικὸν λόγον, ὡστε νὰ συντομευθῆι ὁ χρόνος, καὶ φαίνονταν πρόθυμον νὰ προετοιμᾶσθαι καὶ τὴν εἰσαγωγήν τοῦ νέου γραφοῦ λόγου στὰ σχολεῖα του.

Καὶ ὑποδείχθησαν δυὸ γνώμας. Τὴν πρώτην τὴν βρισκομε διατυπωμένην στὰ νομοσχέδια τοῦ 1913, πὺν ὄριζαν ὅτι στὰ σχολεῖα θὰ διδάσκηται ἡ Νεοελληνικὴ,

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, σελ. 401.

ἢ ὅπου βέβαια γὰρ τὸ δάσκαλο, γὰρ τὸ παιδί, καὶ γὰρ ἴλους θὰ ἦταν ἡ γλῶσσα τῶν ἀναγνωστικῶν καὶ τῶν ἄλλων σχολικῶν βιβλίων. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀναγνωστικῶν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι κάθε φορά ἡ ἀφομοιωμένη σ' ἓνα βαθμὸν μὲ τὴν προφορικὴ γραφτὴ γλῶσσα. Καὶ θὰ ἦταν στὸ τέλος ἡ Νεοδημοτικὴ, ἅμα ἡ ἀφομοίωση θὰ εἶχε συντελεσθεῖ. Ἔτσι χωρὶς ἀντιδράσεις, χωρὶς ἀπότομες ἀνατροπές, μόνο μὲ τὴν εἰσαγωγή στὰ σχολεῖα τοῦ πνεύματος τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ ἀπατεῖ τὸ σεβασμὸν στὴν πραγματικότητα καὶ ὑποδείχνει τὸν ἀκριβῆ σκοπὸ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, ὁ δάσκαλος θὰ μάθαινε νὰ ἐκτιμᾷ τὰ προτερήματα τὰ διδασκτικά, ποὺ φέρνουν τὰ ζωντανὰ στοιχεία τῆς γλώσσας, καὶ θὰ ὑποβοηθοῦσε μ' ἀγάπη τὴν ἀφιθονότερη στὸ σχολεῖο εἰσαγωγή τους, ἐξασφαλίζοντας πάντοτε τὸν κύριον σκοπὸ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, τὴν κατοχὴ ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου τῆς ἐποχῆς τους, τὴ γραφόμενη ἀπ' ὅλους γλῶσσα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ χρόνος τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Νεοδημοτικῆς τελικὰ στὸ σχολεῖο θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὸ χρόνο, ποὺ θὰ χρειασθεῖ νὰ γίνει πληρέστερη ἡ ἀφομοίωση τοῦ γραφοῦ μὲ τὸν προφορικὸν λόγον. Μὰ ὁ σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, ποὺ ἐνδιαφέρει περισσότερο, θὰ μπορούσε νὰ κυριαρχήσει στὸ σχολεῖο ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Μία τέτοια γνώμη ἴσως νὰ μὴν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὶς ἐξελικτικὰ καὶ διακρινόμενες γὰρ τὸ πνεῦμα τῆς νομιμοφροσύνης ἀντιλήψεις μερικῶν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Ὀμίλου. Μὰ τὸ σωματεῖο καὶ τότε φάνηκε ἀντίθετο· καὶ ἀργότερα ἀκολούθησε—χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει—μὴν τρίτη γνώμη, ποὺ ἦταν ἀτομικὴ γνώμη μελῶν του, ἔστω καὶ εἰδικῶν.

Δεύτερη γνώμη, σχεδὸν ὅμοια μὲ τὴν πρώτη, τὴν ὑπόδειξε ἡ Κοινοβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ. Κατ' αὐτὴν ἡ νεοδημοτικὴ θὰ διδάσκαται στὶς τέσσαρες πρώτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ ὄχι σὰν ἀυθύπαρχτη γλῶσσα, μὰ γὰρ νὰ χρησιμεύσει μὲ τὴ ζωτικότητα τῶν στοιχείων τῆς σὰ βοηθητικὴ γὰρ τὴν καλύτερη διδασκαλίαν τῆς καθαρεύουσας. Ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται ἀπὸ μᾶς ἀρχῆς σὰ νὰ εἶναι σαφέστερη καὶ ὅτι συντείνει στὸν ξεκα-

θαρισμὸν τοῦ σκοποῦ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Πραγματικὰ ὁμοίως δημιουργεῖ ἓνα σωρὸν παρεξηγήσεις. Γιατὶ χωρίζει τὴ Νεοελληνικὴν σὲ δύο γλῶσσας, στὴ γραφτὴν καθαρεύουσα καὶ στὴν ἀγραφήν βοηθητικὴν—τὴ δημοτικὴν—. Ἔτσι ὁ δάσκαλος θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ νομίζει ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας εἶναι νὰ δώσει μίαν ἀνώτερη τῆς προφορικῆς γλῶσσα—τὴ γραφτὴν καθαρεύουσα. Διαιωνίζεται, δηλαδή, στὸ μυαλὸ του ἡ πεποιθὴση στὴ **φυσιολογικότητα τῆς διγλωσσίας**.

Ἄλλως τε καὶ ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας τοῦ γραφοῦ λόγου μὲ τὸ νὰ μεταβαίνει τὸ παιδί ἀπὸ τὴ γνωστὴ λέξη στὴν ἀγνωστὴ, ποὺ φαίνεται σύμφωνη μὲ τὸ κοινότατον παιδαγωγικὸν ἀξίωμα καὶ ποὺ προτάθηκε καὶ ἀπὸ πολλοὺς καλοὺς εἰδικοὺς ἐκπαιδευτικοὺς, θὰ δημιουργήσει πάντοτε τὶς ἴδιες δυσκολίες στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ, ὅσο πρόκειται ν' ἀντικαταστήσει λίγο ἀργότερα τὴ γνωστὴ λέξη μ' ἀγνωστὴ καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ γραμματικῶν τύπων μ' ἄλλον ἀγνωστον καὶ τὴ σύνταξιν τοῦ προφορικοῦ τοῦ λόγου μὲ τὴ σύνταξιν τοῦ τεχνικοῦ γραφοῦ. Μολαταῦτα στὸ αὐτὸ τῶν δημοτικιστῶν ἡ πρότασις αὕτη κάνει καλύτερη ἐντύπωση, γιατί φαντάζονται πὼς ἔτσι ἡ ζωντανὴ γλῶσσα διαβαίνει πιά ἐπίσημα τὸ κατόφλι τοῦ σχολείου.

Μὰ τὴ γνώμη αὕτη οὐσιαστικὰ τὴν εἶχε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή καταδικάσει ὁ Ὀμιλος, ὁ ὁποῖος στὸ πειραματικὸν τοῦ Σχολεῖο θὰ δίδασκε τὴ νεοδημοτικὴν σὰν ἀυθύπαρχτη γλῶσσα, καὶ στὰ παιδιά θὰ μάθαινε νὰ νιώθουν τὴν τεχνικὴν γραφτὴν μὲ τὸ νὰ διδάξει στὶς δύο ἀνώτερες τάξεις μὴ πολὺ παλιότερη μορφή τῆς γλώσσας, τὴ μορφή τῆς γλώσσας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἄλλ' οὔτε καὶ τὴ νεοδημοτικὴν τὴ θεώρησε ὁ Ὀμιλος ποτὲ τόσο ἐτοιμῆ, ὥστε νὰ εἰσαχθεῖ στὸ σχολεῖο μόνη αὕτη. Γιὰ τοῦτο θὰ δίδασκε στὸ πειραματικὸν τοῦ Σχολεῖο καὶ τὴν παλιότερη μορφή τῆς γλώσσας, γὰρ νὰ μπορούν οἱ ἀπόφοιτοὶ του νὰ μεταχειρίζονται τὴ γραφτὴν γλῶσσα τῆς ἐποχῆς τους.

Δὲν μπορῶ νὰ ξέρω θετικὰ πότε καὶ ἀπὸ ποῖον καὶ πῶς πρωτο-υποστηρίχθηκε ἡ τρίτη γνώμη; ὅτι πρέπει ἀμέσως νὰ εἰσαχθεῖ στὸ ἐξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖο ἡ Νεο-

δημοτικὴ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ διδάσκαται μόνον αὕτη. Μία τόσο ριζοσπαστικὴ πρότασις θὰ ἔπρεπε νὰ τὴ διατυπώσει ἄνθρωπος ποὺ ἔχει πεισθεῖ, ὅτι ἡ Νεοδημοτικὴ εἶναι ἐτοιμὴ γραφτὴ γλῶσσα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπαρκεῖ ἀπὸ σήμερον γὰρ ὅλες τὶς πνευματικὰς τοῦ ἔθνους ἀνάγκες. Μὰ τότε φυσικὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ προτείνει καὶ νὰ διδάσκαται μόνον αὕτη, ὄχι μόνον στὸ Δημοτικόν, μὰ σ' ὅλα τὰ σχολεῖα—Γυμνάσια καὶ Πανεπιστήμια—σὰ γλῶσσα Νεοελληνικὴ. Ἐπειδὴ ἡ πρότασις νὰ διδαχθεῖ μὴ γλῶσσα γραφτὴ ἐτοιμῆ, ἢ ἀνέτοιμη στὸ ἐξατάξιον δημοτικόν, ἐνῶ μὴ ἄλλη γραφτὴ θὰ διδάσκαται σ' ἀνώτερα σχολεῖα, μὴ γλῶσσα ποὺ θ' ἀναγνωρίζεται καὶ θὰ εἶναι ὁ γραφτὸς λόγος τῆς ἐποχῆς, εἶναι σκέπη ἀκατανόητη, ἀνεξήγητη, γιατί ἰσοδυναμεῖ μὲ πρότασις τὸ Κράτος νὰ καταδικάσει τοὺς ἀπόφοιτους τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖο νὰ μὴ μπορούν νὰ γράφουν τὸ γραφτὸν τῆς ἐποχῆς τους λόγον.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναγνωρίζεται, δηλαδή, ἐπίσημα καὶ ἐπιβάλλεται μάλιστα ἡ γραφτὴ διγλωσσία. Καὶ μοιάζει σὰν τὸ Κράτος νὰ διακηρύττει, ὅτι ἄλλη γλῶσσα πρέπει νὰ γράφει ἢ τὰς τῶν ὅσων ἔτυχαν ἀνώτερη μόρφωση καὶ ἄλλη ἢ τὰς τῶν ἀπόφοιτων τοῦ δημοτικοῦ ἐξατάξιου σχολεῖο, ἢ τὰς ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ 90% τοῦ ἔθνους. Καὶ ἀκόμα ὅτι οἱ δεῦτεροι δὲν πρέπει νὰ μπορούν νὰ συνεννοοῦνται γραφτὰ μὲ τοὺς πρώτους.

Ἄς μὴ μᾶς ἀπατᾷ τὸ ὅτι κατορθώνει σήμερον, γράφοντας μίαν ἀναρχικὴν νεοδημοτικὴν, νὰ θεματογραφεῖ μ' ἀρκετὴ ἐπιτυχία γὰρ ὅποιοδήποτε ζήτημα ὁ κάτοχος τῶν ἀρχαιότερων μορφῶν τῆς γλώσσας μας. Ἄν ἀποπειραθεῖ τὸ ἴδιον ἓνας φανταστικὸς κάτοχος μόνον τῆς νεοδημοτικῆς, τῆς γενικὰ καλλιεργημένης ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ μόνον ἔργα, βέβαια δὲ θὰ μπορέσει νὰ γράψει γὰρ πολλὰ θέματα (ἐπιστημονικά, πολιτικά, κοινωνικά) ὅσο γι' αὐτὰ τὰ θέματα δὲν τὴ μεταχειρισθῆκε τὴ νεοδημοτικὴ πολλοί, καὶ ὅσο δὲ γίνανε συνειδητοὶ οἱ κανόνες τῆς οὔτε στοὺς γλωσσολόγους μας τόσο οἱ γραμματικοί, ὅσο καὶ οἱ συντακτικοί. Ὅσο τέλος δὲ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὴν πολλὴν χρῆσιν, ἐπειδὴ γράφησαν καὶ ξαναγράφησαν, τὰ κλισιὰ-φράσεις ἐτοιμῆς. Γιατὶ

ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι, ὅπως συνηθίσασμε νὰ τὸ φανταζόμεστε, λέξεις, φθόγγοι, τύποι, μὰ εἶναι κυριότατα σύνταξις καὶ ἐτοιμῆς φράσεις. Εἶναι μεταχειρισμὸς.

Ὅπως δὴποτε, γὰρ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη τῆς ἀμεσης εἰσαγωγῆς στὸ δημοτικὸν σχολεῖο τῆς δημοτικῆς, ἢ γνώμῃ ἢ φανερῶς ἀντίθετη καὶ πρὸς τὰ πράγματα καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ σχολεῖο, γὰρ νὰ ἐδραιωθεῖ στὸ κεφάλι φωτεινῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μεταβληθεῖ σὲ ἀπόφασις, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν ἐπιβολὴν τῆς, πρέπει νὰ ὑπάρχει κάποιον σπουδαῖον αἴτιον ποὺ τὴν δικαιολογεῖ. Καὶ τὸ αἴτιον αὐτὸ μᾶς ἀποκαλύπτεται εὐκόλως, ἅμα θέσομε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δημοτικῆς γλώσσας στὸ σχολεῖο σὰ σκοπὸν, γὰρ νὰ ἐπιβληθεῖ ὅπως ὅπως ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ξεχνώντας ὅτι ζητήθηκε ἡ εἰσαγωγὴ τῆς, ἅμα ἐτοιμασθεῖ, σὰ μέσον γὰρ νὰ προκόψῃ τὸ σχολεῖο.

Γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ θὰ παίρει τὸ μέσον γὰρ σκοπὸν καὶ τὸν σκοπὸν γὰρ μέσον, εἶναι φυσικὸς ὁ συλλογισμὸς—Πρέπει νὰ ἐπιβληθεῖ ὅπως-ὅπως ἡ νεοδημοτικὴ στὸ δημοτικὸν σχολεῖο καὶ προτοῦ καλλιεργηθεῖ, ἀφοῦ μάλιστα ἐπαρκεῖ σ' ἓνα βαθμὸν γὰρ νὰ δώσει τὶς γνώσεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖο.

Ἄν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τύχει νὰ νῆαι καὶ προικισμένος μὲ ἰδιοσυγγρασίαν πολιτικοῦ θὰ προσθέσει—Ἄμα οἱ δημοδιδάσκαλοι συνηθίσουν νὰ διδάσκουν αὕτη τὴ γλῶσσα καὶ οἱ ἀπόφοιτοὶ τοῦ δημοτικοῦ μάθουν αὕτη, τότε καὶ οἱ πρώτοι καὶ οἱ δεῦτεροι θὰ θελήσουν νὰ τὴν ἐπιβάλλουν παντοῦ.

Τὸ ὅτι στὸ μεταξὺ θὰ δημιουργηθεῖ σχολικὸ χάος, τὸ ὅτι οἱ ἀμέτρητοι ἀπόφοιτοὶ τοῦ δημοτικοῦ δὲ θὰ κατέχουν τὴ σύγχρονη γραφτὴν γλῶσσα, εἶναι ἀδιάφορα πράγματα γὰρ ὅποιον δέχθηκε πῶς τὸ σχολεῖο εἶναι μέσον γὰρ νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ γλωσσικὴ μεταβολή. Ὁ συλλογισμὸς ἔτσι εἶναι ἄρτιος. Μοναχὰ ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀρχήν, ποὺ ἀπαγορεύει τὸ σχολεῖο νὰ τὸ κάνομε ὄργανον τῆς ὁποιασδήποτε προπαγάνδας ἀτομικῶν πεποιθήσεων. Ἀρχὴν ποὺ μπορεῖ νὰ νῆαι ἀντίθετη μόνον στὰ συμφέροντα τῆς Προλεταριακῆς Ἡθικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ο Ξεπεσμός.

Υστερ' από τή λεπτόλογη αυτή εξέταση του σπουδαιότητας ζητήματος τής εισαγωγής άμέσως τής νεοδημοτικῆς στο σχολείο, πού μᾶς ήταν ἀπολύτως χρήσιμη γιά νά κατανοήσουμε ὅσα έγιναν τὰ τελευταία χρόνια, τὰ ὁποῖα ἐπιβαρύνουν κάμποσο τόν Ὀμιλο, ὡς ξαναγυρίσαμε ἑστὰ νομοσχέδια τοῦ 1913, πού προτοῦ συζητηθοῦν πετάχτηκαν στο χρονοντούλαο καί γι ἄλλους ἴσως λόγους, μὰ κυρίως γιατί τὸ μεγάλο μέρος τοῦ ἀνορθωτικοῦ κόμματος δέν εἶχε διαφωτισθεῖ πνευματικά καί ψυχικά καί δέν ἔσπεργε νά παραδεχθεῖ τήν προτεινόμενη ἀπό τοὺς ὀλίγους μεταρρύθμιση τῆς Παιδείας.

Ὁ Ὀμιλος, λοιπόν, γιά δεύτερη φορά σέ λίγα χρόνια μάθαινε, ὅτι δέν ἀρκεῖ ἡ θέληση ὀλίγων, ἔστω κι ἂν ἔχουν μέ τὸ μέρος τους τή θεωρητικὴ ὑποστήριξη ἑνὸς διαλεχτοῦ καί πανίσχυρου ἀρχηγοῦ κόμματος, γιά νά ἐπιδιωχθοῦν ἐκπαιδευτικὲς ριζικὲς τροποποιήσεις, ὅσο δέν ἔχει φωτισθεῖ τὸ πολὺ μέρος τῆς κοινωνίας καί δέν τῆ ζητήσει τὴν ἀλλαγὴ ἢ κοινωνία ἢ ἴδια.

Καί τὸ μάθημα αὐτὸ τὸ ξέχασε δυστυχῶς ὁ Ὀμιλος ὑστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια. Μὰ τότε (1914) ἀποφασίσθηκε καί πάλι γιά τὸ διαφωτισμὸ τῆς κοινωνίας καί γιά τὴν ἀποτελεσματικότερη προπαγάνδα νά ετοιμαθοῦν τὸ ταχύτερο τὰ σχολικά καί τὰ βοηθητικά τοῦ δασκάλου βιβλία καί νά γραφοῦν κι ἄλλα βιβλία διαφωτιστικά κλπ. Κορίθηκε τέλος ἀπαραίτητο νά διαγραφεῖ μέ γενικότατες γραμμὲς κι ἓνα Πρόγραμμα τοῦ Ὀμίλου. Κι ἐπειδὴ σκόπιμο ἦταν καί ν' ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὸ Κράτος τὸ Σωματεῖο, σύμφωνα μέ τὸ νόμο 281 τοῦ 1914, καλέσθηκε τὸ Νοέμβριον τοῦ ἴδιου ἔτους γιά πρώτη φορά Γενικὴ Συνέλευση τῶν Μελῶν, ἡ ὁποία ψήφισε νέο Καταστατικὸ καί μαζί καί τὸ Πρόγραμμα τοῦ Ὀμίλου σέ τρεῖς συνεδρίες.

Τὸ ἄρθρο 1 τοῦ πρώτου Καταστατικοῦ διατυπώθηκε στο νέο ἔτσι—«Συσταίνεται σωματεῖο μέ τὸν «τίτλο» «Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος» καί μέ σκοπὸ νά «βοηθήσῃ ν' ἀναμορφωθῇ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία». Στο νέο καταστατικὸ δὲ γίνεται πιά λόγος γιά

πρότυπο σχολεῖο. Καί δὲν ἀναιρέονται πιά ἡ Ἐφορὰ τοῦ κι οὔτε οἱ Ἴδρυται. Τὸ Σωματεῖο στο μέλλον δὲ θὰ διοικεῖται ἀπὸ τοὺς Ἴδρυτὰς ὀλιγαρχικά, μὰ δημοκρατικά ἀπὸ τὰ μέλη, τὰ ὁποῖα θὰ ὀρίζουν κάθε τρία χρόνια τὴ Διοικητικὴ τοῦ Σωματείου Ἐπιτροπὴ.

Οἱ τροποποιήσεις αὐτὲς ἦταν ἀπαραίτητες, γιατί ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἴδρυτὰς μόλις οἱ μισοὶ παρουσιάζονταν ἀκόμα πού καί πού στὸν Ὀμιλο. Ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἄλλοι εἶχαν πεθάνει, ἄλλοι σιωπηρὰ ἀποσύρθηκαν ἀπογοητευμένοι, γιατί δὲν πραγματοποιήθηκε τὸ Πρότυπο Σχολεῖο, κι ἄλλοι ἀπὸ τίς πολλὰς ἀσχολίες τους εἶχαν λησμονήσει τὸ Σωματεῖο.

Μολαταῦτα τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ἀρχὲς τοῦ 1915, μπορεῖ νά τὴν θεωρήσουμε σὰν τὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς ἀκμῆς, γιατί ἀπὸ τότε σιγὰ σιγὰ διακρίνονται πιά τὰ σημάδια τῆς παρακμῆς, τὴν ὁποῖα κι ἀκολούθησε ἀμέσως ὁ Ξεπεσμός.

Τὸ ἄρθρο 16 τοῦ Καταστατικοῦ πρόβλεπε κι ἀπαγόρευε τὴν ἀναθεώρηση τοῦ ἄρθρου 1, δηλαδὴ τοῦ σκοποῦ τοῦ Ὀμίλου. Καί σὰν ἐπίσημη ἐρμηνεία τοῦ σκοποῦ ψηφίσθηκε καί δημοσιεύθηκε μαζί μέ τὸ Καταστατικὸ τὸ περίφημο πρόγραμμα, πού πραγματικά ἦταν μὴ ἀπαραίτητο σαφέστατο τῶν ἰδεῶν, τίς ὁποῖες εἶχαν ἀναλύσει κι ἀναπτύξει, κι εἶχαν ἐπαναλάβει χίλιες φορές, καί κατὰ χίλιους τρόπους ὡς τὰ τότε, ὅλοι ὅσοι εἶχαν γράψει γιά τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταβολῆς ἀπὸ τὰ 1902 κι ἔπειτα.

Τὸ πρόγραμμα, εἶπαμε, σαφέστατο ἐρμήνευε τὸ σκοπὸ τοῦ Σωματείου. Καί τὰ ὄριά του διαγράφονταν εὐρύτατα, γιά νά μὴν παρεμποδίσουν ποτὲ τὸν Ὀμιλο ἀπὸ τὸ νά παρακολουθήσει τὴν πρόοδο τῆς παιδαγωγικῆς, καί καθαρότατα ὥστε νά μὴν μπορεῖ νά παρερμηνευθεῖ ποτὲ τὸ ὅ, τι ἡ ἀγωγή πρέπει νά ναι πρὸ πάντων Ἑθνικὴ κι ὅτι ὁ Ὀμιλος θὰ ἐργασθεῖ δίπλα στο Κράτος, γιά νά τὸ βοηθήσει ν' ἀναμορφώσει τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία.

Καμιὰ σοφιστικὴ ἐπιχειρηματολογία, καμιά εὐστροφὴ ἀοριστόλογη διατύπωση νέου προγράμματος, μέ τὸ ὁποῖον θ' ἀνατρέπονται οἱ δυὸ αὐτὲς βάσεις τοῦ πρώτου προγράμματος, πού ἐρμήνευε τὸ σκοπὸ τοῦ

Σωματείου, δὲν μπορεῖ νά πείσει τὸν ἀμερόληπτο κριτὴ, ὅτι ἡ παραδοχὴ ἑνὸς τέτοιου νέου προγράμματος δὲν ἀναπαυοῦσε τὸ σκοπὸ τοῦ Ὀμίλου. Ὅποιος, ὅμως, βοηθήσει τὴν ἔμμεση ἀνατροπὴ τοῦ σκοποῦ παραβαίνει τὸ Καταστατικὸ, πού δὲν ἐπιτρέπει ποτὲ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ ἄρθρου 1ου. Ἀθετεῖ, δηλαδὴ, τὴν ὑπογραφή του μέ τὴν ὁποῖα ὑποσχέθηκε τὴν τήρηση τοῦ Καταστατικοῦ. Μπορεῖ ἢ δικονομία νά βρεῖται—δὲν τὸ ξέρω—ὅτι δὲν ὑπάρχει παρανομία στὴν πράξη τῆς ἔμμεσης ἀνατροπῆς μ' ἓνα νέο πρόγραμμα τοῦ σκοποῦ, ὅσο τὸ ἄρθρο 1 δὲν τροποποιήθηκε ἀπ' εὐθείας. Μὰ σὲ πολλὰς περιστάσεις ἢ δικονομία δικαιώνει φαίνεται πράξεις πού καταδικάζονται ἀπὸ κάποιες ἀντιλήψεις πὸ οὐσιαστικὲς τῆς κοινωνίας. Ἡ περιγραφή τοῦ Νόμου εἶναι καμιά φορά χειρότερη ἀπὸ τὴν παράβασή του.

Σχετικὰ μέ τὸ πρόγραμμα προσθέτω, ὅτι ὅλο δὲν ἦταν μὴ σαφέστατο μόνο περιληπτικὴ τῶν ὄσων εἶχαν ὑποστηριχθεῖ ὡς τότε ἀπὸ πολλοὺς, μὰ εἶχε προστεθεῖ κάτι καινούργιο—ἡ τελευταία (ἡ ἔβδομη παράγραφος) διατυπωμένη μέ πρωτότυπη ἐπιστημονικοποιημένη ἐμφάνιση. Τὴν παραθέτω ὀλόκληρη.

«Ἡ ἀναμόρφωση τῆς παιδείας ἀδύνατο
» νά εἶναι συνειδητὴ καί φωτισμένη καί
» νά ἔχει συνέχεια ἂν κάθε μέσο ἀγωγῆς
» δὲ στηρίζεται στὴν ἐπιστημονικὴ γνώση
» τῶν ὄρων τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας, γι'
» αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νά μελετήσωμε
» τοὺς ὄρους αὐτοὺς καί νά ἐπιστημονικοποιήσωμε τοὺς ὄρους αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη πρῶτα νά μελετηθεῖ τὸ Ἑλληνόπουλο σὰ φυσικὸς καί σὰν ψυχικὸς ὄργανισμὸς καί ἡ ἐπίδραση πού ἔχει τὸ φυσικὸ καί ἠθικὸ περιβάλλον στὴν ἀνάπτυξή του, ἔπειτα νά μορφωθεῖ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ σύμφωνα μέ τίς ἀληθινὰ σύγχρονες ἰδέες καί μέ τὴ σημερινὴ θέση τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καί τέλος νά κανονιστοῦν ὅλα τ' ἄλλα μέσα τῆς ἀγωγῆς σύμφωνα μέ τὰ διδάγματα τῆς».

Μπορεῖ νά προστεθεῖ ἀμέσως, ὅτι ἄδικα θ' ἀναζητούσαμε μὴ σχετικὴ μέ τὰ παραπάνω μελετούλα εἴτε στοὺς τελευταίους τὸ μὲν τοῦ Δελτίου, πού δημοσιεύθηκαν ἀπὸ

τότε ὡς τὰ σήμερα, εἴτε σὲ ἰδιαίτερο βιβλίο. Ἴσως ν' ἀποτελεῖ μὴ ἐντιμὴ ἐξαίρεση ἢ ἀπόπειρα τοῦ κ. Δελμούζου νά γνωρίσει τὸ Ἑλληνόπουλο, ὅταν ἐνεργούσε τὰ καθήκοντά του στο Μαράσλειο, σὰν εὐσυνείδητος ὑπάλληλος τοῦ Κράτους. Μ' αὐτὸ δὲν τὸ ξέρω καί δὲν ἐνδιαφέρει τὴν ἀφιήγησή μου. Γιατί ἡ σκληρὴ μου παρατήρηση, γιά τὴν ὑπερτροφία τῶν ἐπιστημονικοπληκτικῶν ὑποσχέσεων, ἀποβλέπει στο νά τονίσω, ὅσο μπορῶ πὸ πολύ, τὸ ἱστορικὸ γεγονός—ὅτι ἐνῶ τὰ χρόνια 1915, 1916, 1917 εἶχαν περάσει χωρὶς νά γίνει τίποτα ὥστε «ἡ ἀναμόρφωση νά γίνει συνειδητὴ καί φωτισμένη», ἐνῶ ἡ κοινωνία ἐξισορροποῦσε νά εἶναι ἀφώτιστη καί ἀνίδεια, ἐνῶ οὔτε τὸ ἀλφαριθμητικὸ δὲν εἶχε γραφεῖ, ἐνῶ ἡ σύνταξη τῆς γραμματικῆς δὲν εἶχε ἀρχίσει, ἐνῶ οὔτ' ἓνας κανόνας τοῦ συντακτικοῦ τῆς γλώσσας δὲν εἶχε συναχθεῖ, κι ἐνῶ ὁ Ὀμιλος ἀπογυμνωμένος ἀπὸ τὰ μέλη του φυτοζωοῦσε, γιατί τὸ ἐσωτερικὸ ἀλληλοφάγωμα εἶχε τὸν ἀντίχτυπό του καί μὲς στο σωματεῖο, ἐνῶ δὲν εἶχε βέβαια μελετηθεῖ τὸ Ἑλληνόπουλο, οὔτε μορφωθεῖ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ σύμφωνα μέ κανέναν εἶδος ἰδέας, ἐν τούτοις ὁ ἓνας—ὁ πὸ τολμηρός, ἢ ὁ πὸ βιαστικὸς—ἀπὸ τοὺς ἐδικοὺς τοῦ Ὀμίλου, πού σύμφωνα μέ τίς πολιτικὲς του πεποιθήσεις καί ἀντιλήψεις εἶχε προσέλθει στο κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, εἰσηγήθηκε στὴν Προσωρινὴ πρῶτα Κυβέρνηση κι ἔπειτα στὴν Κυβέρνηση τοῦ κ. Βενιζέλου στὴν Ἀθήνα τὴν ἀνάγκη νά εἰσαχθεῖ ἀμέσως ἡ δημοτικὴ γλῶσσα στὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους. Κι ἔτσι χάθη στὴν πρωτοβουλία καί τόλμη ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποφασίσθηκε χωρὶς καμιά προετοιμασία ἢ πὸ ἐπιπόλαια ἐκπαιδευτικὴ πράξη, κι ἐπιχειρήθηκε γιά τρία χρόνια ἡ φημισμένη μεταρρύθμιση, πού τὸ περιεχόμενό της ὅλο καί τὸ ἀπαντὸ της ἦταν νά εἰσαχθοῦν σ' ἓνα δυὸ τρεῖς τάξεις στο Δημοτικὸ σχολεῖο προχειροκατασκευασμένα ἀναγνωστικά σὲ γλῶσσα δημοτικὴ.

Ὁ Ὀμιλος, πού ἦταν ἐντελῶς ξένος σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση καί στάθηκε ἀκόμα πὸ ξένος στὶς μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειες τίς ἀπεγνωσμένες, νόμισε ὅτι δὲν μποροῦσε παρὰ νά ἐγκρίνει τὴν τάση, καί ἐκ τῶν ὑστέρων φαίνεται πὸς τὴν υἱοθέ-

τησε. Γιὰ τοῦτο βροῦσθε στὰ 1919 μέσα στὸ μοναδικὸ τόμο τοῦ Δελτίου, γιὰ τὰ τρία ἔτη 1917, 1918, 1919, δημοσιευμένους δύο λόγους τοῦ κ. Δελμούζου καὶ τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη μετὰ τὴν ἴδια ἐπιγραφή «Πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση.»

Ἐξετάζοντας σήμερα τὰ γινόμενα δὲν μπορῶ παρὰ νὰ καταδικάσω τὸ ἀδικαιολόγητο προξικτόπημα κατὰ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ δημοτικισμοῦ ἰδιαίτερα, ὃ ὁποῖος φάνηκε σὰ νὰ θέλησε μὰ τόσο ριζικὴ μεταβολὴ προτοῦ νὰ προετοιμάσει τὰ βιβλία, τὴν κοινὴ γνώμη καὶ πρὸ πάντων τὸ δάσκαλο, ποὺ θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ διδάσκει τὴ δημοτικὴ σὰν τὴν καθαρῆν. Ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ εἰσαχθεῖ στὰ σχολεῖα τὸν καιρὸ ποὺ μεγάλο μέρος ἀπὸ τοὺς δασκάλους θὰ διδάσκουν τὴν καθαρῆν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ δημοτικισμοῦ. Ὅποιος δὲν κατάλαβε αὐτό, δὲν κατάλαβε γιὰ τοιοῦς λόγους εἶναι χρήσιμη ἡ μεταρρύθμιση στὴν παιδεία.

Ἐφεξῆς ὁ ἀποφύγω λεπτομερέστερη κρίση γιὰ τὴ λεγόμενη μεταρρύθμιση, ποὺ στὸ τέλος δὲν ἦταν ἔργο τοῦ Ὀμίλου, μὰ ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τὸ Κράτος μετὰ τὴ συνδρομὴ τριῶν εἰδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγωϊστικά, μὰ καλόπιστα πάντοτε, ἔκαναν τὸ λάθος ν' αὐτοαναγνωρίζονται καὶ αὐτοκαλοῦνται ἐντολοδόχοι καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ὀμίλου καὶ τοῦ Δημοτικισμοῦ (Δέκα Χρόνια Μ. Τριανταφυλλίδη. Δελτ. τόμ. 9 σελ. 15).

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ Σωματεῖο καὶ αὐτὴ τὴ φροδῶ—ὅπως ἦταν γραφτό του—ἀκολούθησε τὴν τύχη τοῦ ἀνορθωτικοῦ κόμματος. Ἐκεῖνο μὲ χαμένο πιά τὸ πολὺ μέρος τῆς κοιμητικῆς του δυνάμεως μόνον μετὰ τὴ συναίσθηση τοῦ μεγαλείου τῶν προθέσεων του ἐπιχείρησε νὰ παρασύρει τὸ Κράτος στὸ δρόμο τῆς συμπληρώσεως τῆς Ἑθνικῆς του ἀποστολῆς, μὲ τὸ σταγιδί, καὶ μ' ἀντίθετη καὶ σκοτεινὴ τὴ θέληση τῶν ὄσων ἔπρεπε νὰ τὴν πραγματοποιήσουν. Ὄστε στὸ τέλος καὶ τὸ Κράτος συντρίφθηκε καὶ τὸ ἔθνος γνώρισε τὴ μεγαλύτερη καταστροφὴ.

Ἀνάλογο πνεῦμα τὴν ἐποχὴ τὴν πιά ἀκατάλληλη γιὰ μεταβολὴς στὴν παιδεία, ποὺ μόνον μιά εἰρηνικὴ καὶ ἡσυχαστικὴ μορφή νὰ τὴς μελετήσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ, παράσχετε τὸ Δημοτικισμὸ σ' ἐνέργειες ἀντιφι-

λελεύθερες, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ μὲ τὸ σταγιδί τὸν τόπο στὴν ἐκπαιδευτικὴ του ἀναγέννηση. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουν τρεῖς ἄνθρωποι ὑπερφεντείνουσι τὴς δυνάμεις τους, προσπαθώντας νὰ ὀργανώσουν συνέδρια, νὰ γράψουν βιβλία, νὰ φωτίσουν δασκάλους στὸ βάθος ἀντιδραστικὸς καὶ ἄλλους ταπεινοὺς, ποὺ παίζανε τὴν κωμῶδα τοῦ νεοτεριστοῦ γιὰ νὰ βροῦν προστασία.

Καὶ κινώθησε στὸ τέλος ὁ Ὀμιλος, ἀφοῦ ἀπόδειξε τοῦ Δημοτικισμοῦ τὴν ἀνετοιμασίαν μὲ τὸ νὰ πάρει πρόωρα θέση, νὰ προσελκύσει μὲ τὸ μέρος του ἕναν ἀριθμὸ δασκάλων, μὰ θυσιάζοντας τὴν ἠθοποιτικὴ του δύναμη, τὸ πολυτιμότερο στοιχεῖο τῆς ἀξίας του, γιὰ τὸς νέους ὁπαδοὺς τοὺς ἀπόκτησε μὲ ὑποσχέσεις βελτιώσεως ὕλικα τῆς θέσεώς τους καὶ μὲ τὸν τρόπο, ποὺ τὰ κόμματα στὴν Ἑλλάδα καὶ παντοῦ στρατολογοῦν ὁπαδοὺς.

Στὰ 1921 τὸν καιρὸ, ποὺ ἡ ἀντίδραση στὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο ἐπικράτησε καὶ τυφλὴ ἀπὸ τὸν πολὺ φανατισμὸ γκρέμιζε χωρὶς καμιά διάκριση τὰ πάντα, ὁ Ὀμιλος ἦταν ὅρα ν᾿ ἄρθῃ σὲ συγκυλίαν του καὶ νὰ σκεφθεῖ ν' ἀναλάβῃ τὸ ἀρχικὸ του πρόγραμμα τοῦ διαφωτισμοῦ μὲ τὸν καιρὸ τῆς κοινωρίας.

Γι' αὐτὸ καὶ στὸν ἀπολογισμὸ γιὰ τὰ δέκα χρόνια τοῦ Ὀμίλου, ποὺ τὸν ἔκανε ὁ κ. Τριανταφυλλίδης λογοδοτώντας, γιὰ τὴ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ, στὴν ταχτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Ὀμίλου στὴς 5 Φεβρουαρίου 1921, καὶ ποὺ πραγματικὰ ἦταν μιά προσπάθεια νὰ δικαιολογήσῃ τὴ Μεταρρύθμιση, καθόρισε τὸ «αὐριανὸ πρόγραμμα τοῦ Ὀμίλου ἴδιο μὲ τὸ παλιό,» συμπληρωμένο ἀπὸ τὴν πείρα. Καὶ πρόσθετε. «Σ' ἕνα γενικώτερο πρόγραμμα»

ἔχομε νὰ καταλέξωμε κοντὰ στὴς παλιὰς ἔργασίες γραπτὰς καὶ προφορικὰς, ποὺ θὰ συνεχιστοῦν, τὴς ἀκόλουθες ἀκόμα ἔκδόσεις. α) Ἀναγνωστικὰ γιὰ τὴς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ποὺ ἡ δὲ βγῆσαν ἀκόμῃ στὴ δημοτικὴ ἢ χρειάζονται καλύτερα. β) Γραμματικὴ σχολικὴ καὶ μιά ἄλλη μεγαλύτερη γιὰ κοινὴ χρῆση. γ) Βοηθητικὰ βιβλία γιὰ τοὺς δημοδιδασκάλους στὴ δημοτικὴ (ἱστορία, γεωγρα-

φία, ἱερὴ ἱστορία, κατὰχρησι, ἀριθμητικὴ, γεωμετρία, φυσικὴ πειραματικὴ, χημεία, πραγματογνωσία, ζωολογία, φυτολογία, ὀρυζολογία).

Ἐδῖνε, δηλαδὴ, τὴν ὑπόσχεση στὰ 1921 ὁ Ὀμιλος, ὅτι στὸ μέλλον θὰ φροντίσει νὰ ἐτοιμάσει ὅλα ὅσα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμα πολὺν καιρὸ προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ Μεταρρύθμιση.

Βέβαια ἡ ἔκδοση τῶν ἀναφερόμενων παραπάνω βιβλίων δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ πραγματοποιηθεῖ, ὅπως δὲν πραγματοποιήθηκαν ποτὲ οἱ ὑπερτροφικὲς ὑποσχέσεις, ποὺ εἶχαν διαλαληθεῖ μὲ τὴν ἔβδομη παραγράφου τοῦ προγράμματος τοῦ 1914.

Μὰ οἱ ὑποσχέσεις εἶναι πάντοτε ἰκανὲς ν' ἀναγεννήσουν ἐλπίδες σὲ ὅποιον δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτα καλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ πεισθεῖ. Κι ἀκριβῶς σὲ μιά τέτοια ψυχικὴ κατάσταση βρέθηκα στὴς ἀρχὲς τοῦ 1922, ὅταν ἔφτασα στὴν Ἀθήνα ἔπειτ' ἀπὸ πέντε χρόνια. Πῆγα, λοιπόν, στὰ Γραφεῖα τοῦ Ὀμίλου μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ τοὺς ἐμπιστευθῶ μ' ὅλη τὴν εἰλικρίνεια τὴ γνώμη μου γιὰ τὰ σφάλματα ποὺ εἶχαν γίνει, πρόθυμος καὶ νὰ συνεργασθῶ μὲ τοὺς εἰδικούς, τοὺς πρωτοστάτες τοῦ ἔργου τοῦ Ὀμίλου.

Δυστυχῶς δὲ μοῦ δόθηκε ποτὲ ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ κάνω, γιὰ τὸν ἴδιο λόγον ποὺ δὲ μοῦ στάθηκε δυνατό νὰ ξαναεπισκεφθῶ τὰ Γραφεῖα τοῦ Σωματείου. Οἱ ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴ μοναδικὴ ἐπίσκεψή τους ἀξίζουν τὸν κόπον. Καὶ τὴς παραθέτω.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἔνιωσα νὰ μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά, γιὰ τὴ ὅλα ἐκεῖ μέσα εἶχαν ἀλλάξει καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, σὲ βαθμὸ ποὺ τίποτα πιά δὲ θυμίζε τὸν Ὀμιλο τοῦ 1914. Δηλαδὴ - εἶχε λείψει ἡ ἐγκάρδια συναδερφοσύνη τῶν μελῶν, ποὺ ὑπάρχει σὰν τὰ ἐνώνει ἡ ἰδέα τῆς συνεργασίας γιὰ ἕνα σκοπὸ ἀνώτερον—γιὰ τὸ Κοινὸ Καλὸ. Ἐλεγε ἀκόμα καὶ τὸ φανέρωμα τοῦ στοιχειωδέστερου ἀνάμεσά τους ἀλληλοσεβασμοῦ. Πρὸ πάντων κινούσε τὴν ἀγανάχτηση ἡ θέα τοῦ προεδρεῖο ἀνθρώπων, ποὺ τίποτα δὲν τοὺς ἔνωσε μὲ τὸν ἀνορθωτικὸ σκοπὸ τοῦ Ὀμίλου, μὰ ποὺ προσκαλέσθηκαν ἀπὸ τὸν Ὀμιλο μὲ τὸν ταπεινὸ ὑπολογισμὸ νὰ τὸν προστατεύσουν στὰ δέσχετα χρόνια.

Μολαταῦτα δὲν ἔφυγα ἀμέσως, μὰ θέ-

λησα νὰ μείνω γιὰ ν' ἀκούσω τὴ συζήτηση γιὰ τὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1922. Δυστυχῶς ἀγορητὴς πολὺ εὐγλωττος, ἀντὶ νὰ μιλήσει σιγαλά, πειράσθηκε τὸ σχεδὸν ὀρθόθημο, ἀπὸ καμιά παρανταριὰ ἄτομα, ἀγροατῆριο νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἀποψή του, ποὺ δὲν ἦταν καὶ ἡ ἐπιβαλλόμενη γιὰ τὴν ἀκριβολογότερη διατύπωση τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Τότε κατὰλαβα, πὼς δὲν εἶχα καμιά διανοητικὴ καὶ ψυχικὴ συγγένεια μὲ τὸ σωματεῖο, ὅπως τὸ εἶρα. Καὶ μιμούμενος τὸν κ. Πετροκόκκινο, ποὺ δύο χρόνια πρὶν εἶχε παραιτηθεῖ καὶ ἀπὸ μέλος, ἔστειλα τὴν ἄλλη μέρα πρὸς τὸν πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Σωματείου τὴν παραιτήσή μου.

Ὅλιγους μῆνες ἔπειτα ἡ πρώτη Στρατιωτικὴ Διχτατορία ξανάφερε τὴν ἀπλερὴ μεταρρύθμιση στὰ σχολεῖα Πραγματικά, ὅμως, ξανάφερε στὴς θέσεις τοὺς τοὺς ἀδικα καὶ ἄγρια καταδιωγμένους δημοτικιστὰς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ δεύτερη αὐτὴ μεταρρυθμιστικὴ περίοδος εἶναι σεμνὴ, γιὰ τὴν δὲν ἐπιχειρήθηκε σοβαρὰ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἀνέτοιμης ἀκόμα γλώσσας στὴς δύο ἀνώτερες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ. Καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὴν καὶ ὁ κ. Δελμούζος κατάλαβε ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ τὴν προετοιμασία τοῦ προσωπικοῦ, καὶ ἀνάλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Μαρμάριου Διδασκαλείου, καὶ ὁ κ. Πληνὸς παράλληλα ἀνάλαβε τὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία νὰ ἐργασθεῖ γιὰ τὸ συμπλήρωμα τῆς Παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν νεώτερων λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Στὸ μεταξὺ ὁ Ὀμιλος θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ φυτοζωεῖ, χρησιμοποιούμενος εἴτε σὰν τόπος συναντήσεως μερικῶν δημοδιδασκάλων, ποὺ διαφέντευαν τὰ ὕλικα συμφέροντα τοῦ κλάδου τους, εἴτε σὰν ἐντευκτήριο νεωρότερον μελῶν καταγινομένων ν' ἀνταλλάξουν τὴς γνώμες τους γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἔτσι καὶ γιὰ τὴ μεταρρύθμιση πιά θὰ δούλευαν οἱ ἀμοδίοι πραγματολογικά, καὶ ὁ καταδικασμένος ἀπὸ τὴ νέα σύστασή του σὲ ἀνεργία Ὀμιλος θὰ ἐξακολουθοῦσε τὴς ἀνώδυνες συζητήσεις, ὅσο οἱ πρωτοστάτες του ὑπηρετοῦσαν τὸ Κράτος.

Ἡ μεταρρύθμιση, λοιπόν, ποὺ ἡ πρώτη

Μολαταῦτα δὲν ἔφυγα ἀμέσως, μὰ θέ-

στρατιωτική δικτατορία τὴν ἐπέβαλε ἄλλη μὰ φορὰ, ἐξακολούθησε ἀνεμπόδιση νὰ βασιλεύει στὰ δημοτικά σχολεῖα. Κι ἐξακολούθει ὡς τὰ σήμερα. Κι ἐλπίζω μάλιστα πὼς δὲ θὰ βγεί ποτὲ ἡ Δημοτικὴ ἀπὸ τὸ Σχολεῖο τὸ Δημοτικὸ, γιατί πραγματικὰ ἐπαρκεῖ γιὰ τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν παιδιῶν τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια. Κι οὔτε θὰ γινότανε ἴσως γι αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ μεταρρύθμιση κανέναν λόγος, ἂν οἱ μεταρρυθμιστὰὶ δὲν εἶχαν ἐχθροὺς μόνιμους τοὺς ἀμύντορες καὶ δὲν εἶχαν ἀποχτήσει φανατικούς ἐχθροὺς τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἀντίπαλου τῆς ἀνορθώσεως κόμματος.

Τὴν ἐχθρὰ αὐτὴ ἐκμεταλλεμένη ἡ δευτέρη στρατιωτικὴ δικτατορία, ποὺ εἶχε μίαν ἀρχὴ νὰ μὴν ἔχει καμὴν ἀρχή, μὰ ποὺ κοιτοπόνηρα ὑπόθαλπε τὴ δημιουργία θορύβου γιὰ δευτερότερα ζητήματα, ὥστε ν' ἀπασχολεῖται ὁ κόσμος ὁ χαζὸς μ' αὐτὰ καὶ νὰ μὴν προσέχει στὰ ζωτικά τῆς χώρας, εὐκόλα συδαύλιζε τὰ πάθη ποὺ ξανάφτουν μὲ τὸ γλωσσικὸ καὶ διευκόλυνε τοὺς ἀμύντορες νὰ θορυβήσουν ὅσο ποτὲ ἄλλοτε καὶ μὲ τὸν πιὸ ταπεινὸ τρόπο, ποὺ μποροῦσε νὰ διαλέξει ἡ ἀπόλυτη ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ τιποτοσύνη.

Ἡ καλλιέργημένη ἀπὸ τὸ ἐρήμερο συμφέρον τῆς δικτατορίας κατακραυγὴ ἐναντίον τῶν κυρίων Δελμούζου καὶ Γληνοῦ, μολονότι καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῆς δικτατορίας ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου τὴν ἐκρίναν ἀδικαιολόγητη, εἶχε στὸ τέλος τὸ ἀποτέλεσμα νὰ πομακρυνθοῦν ἀπὸ τὶς θέσεις τους οἱ κ. Δελμούζος καὶ Γληνός, ἀποφασισμένοι νὰ μὴ ξαναδεχθοῦν νὰ προσφέρουν στὸ Κράτος τὶς ὑπηρεσίες τους.

Ἔτσι τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας στερήθηκε τὴ συνδρομὴ δυὸ ἀνώτερων ἀνθρώπων, δυὸ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἀνώτερης μορφώσεως. Ὁ Ὀμιλος, ὅμως, ξαναποκτοῦσε τοὺς εἰδικούς του πρωτοστάτες. Καὶ μποροῦσε πὰ νὰ ξανασκερθεῖ σοβαρὰ γιὰ τὸ ἔργο του καὶ νὰ κανονίσει τὴ δράση του ἀποτελεσματικότερα γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ Ἐκπ. Δημοτικισμοῦ.

Ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερόμενους γιὰ τὴν τύχη του κανεὶς δὲν εἶχε ἀμφιβολία, πὼς ἡ ἀποχώρηση τῶν δυὸ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Κράτους δὲ θὰ ἦταν καὶ ἡ χαρὰ μᾶς ἐν-

τονης καὶ μεθοδικῆς ἐνέργειας γιὰ τὸν Ἐκπαιδευτικὸ Δημοτικισμὸ. Ὅταν μάλιστα δημοσιεύθηκε τοῦ ἀδέκαστου καὶ ἐντιμοῦ, ὅσο ἀνοιχτόμυαλου καὶ μορφωμένου Ἀρειοπαγίτη κ. Ἀντωνανάκη, ἡ ἀναλυτικὴ, καὶ φωτεινὴ ἐκθεσὴ του γιὰ τὰ Μαρμασειακά, μαζὶ μ' ὅλους τοὺς προσδευτικούς ἀνθρώπους ποὺ χάθηκαν, οἱ δημοτικιστὰὶ παλιοὶ καὶ νέοι πανηγύρισαν, προσμένοντας νὰ δοῦν τοὺς δυὸ ν' ἀρχίσουν χεροπιασμένοι τὴν ἰδιωτικὴν δράση τους ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας.

Ἄντὶς νὰ γίνει κάτι τέτοιο σὲ λίγο μάλιστα οἱ φίλοι τοῦ Δημοτικισμοῦ τὶς δημόσιες συζητήσεις, ποὺ γίνονταν μέσα στὸν Ὀμιλο, οἱ ὁποῖες ἔφεραν τὸ διχασμὸ καὶ σὰν ἀποτέλεσμα νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ μέλη τοῦ Σωματείου οἱ κ. Δελμούζος καὶ οἱ δυὸ τρεῖς ἰδρυτὰὶ, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει μέλη, καὶ καμὰ σαρανταριὰ μέλη ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ του. Ἡ ποιότης καὶ τὰ θέματα τῶν συζητήσεων θορύβησαν περισσότερο κι ἀπὸ τὸ διχασμὸ τοὺς δημοτικιστὰς, καὶ ἔδωσαν τὴν εὐχαρίστηση στοὺς καλοθελητὰς ἀντίπαλους νὰ τρέβουν δημόσια χαιρέκακα τὰ χέρια τους.

Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν, ὅτι καὶ τὴν καλομελετημένη ἐκθεση τοῦ κ. Ἀντωνανάκη τὴ διαψεύδανε, νὰ ποῦμε, τὰ ἐπιστημονικὰ δόγματα τὰ μαρτυρημένα πὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κ. Γληνὸ κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ συνεργάζονται μαζὶ του. — 1ον Ὅτι «ἡ Ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση θὰ γίνει μὲ» μέσο τὴν πάλῃ τῶν κοινωνικῶν τάξεων.» — 2ον Ὅτι δὲ θεωροῦν «ἀναπόσπαστη ἀπὸ» τὴν ἔννοια τῆς δημόσιας ἀγωγῆς τὴ διδασκαλία θρησκευτικῶν μαθημάτων στὰ σχολεῖα.»

Κι ἄλλοι, τέλος, ἔλεγαν πὼς ἡ ἐκθεση χάνει τὸ κύρος της ὕστερα ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν προτάσεων τῆς πλειοψηφίας τοῦ Ὀμίλου, στὶς ὁποῖες φηγουράρουν μὲ τρόπο δηλωτικὸ τῶν πραγματικῶν ἰδεῶν τους, οἱ κάποιες θεληματικὲς συγχύσεις ἀνάμεσα τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ σωβινισμοῦ.

Νομίζω πὼς οἱ φόβοι τῶν δημοτικιστῶν ἦταν ἀδικαιολόγητοι. Πρῶτα πρῶτα γιατί ἡ ἐκθεση θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ πιστὸς καθρέφτης τόσο τῆς καταστάσεως τοῦ Μαρμασειοῦ, ὅσο τὸ διεύθυνε ὁ κ. Δελμού-

ζος, ὅσο καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν προσώπων, ὅταν ὑπηρετοῦσαν στὸ Μαρμασειο, κι ὅταν καλέσθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Ἀρειοπαγίτη νὰ ἐξετασθοῦν

Μπορεῖ καὶ τότε νὰ ὑπῆρχαν οἱ μαρτυρημένες σήμερα ἰδέες τους μέσα τους σὰ σκέψεις ἐνδιάθετες, μπορεῖ νὰ ἐξελίχθηκαν ἀπὸ τότε ὡς τὸν καιρὸ τῶν συζητήσεων στὸν Ὀμιλο, μπορεῖ νὰ διατυπώθηκαν ἄγουρες ξαφνικὰ ἔτσι ἀπὸ πείσμα, τὸ γεγονός εἶναι ἕνα — ὅτι ὁ κ. Γληνός καὶ οἱ ἕνας δυὸ ἀπὸ τοὺς σημερινούς συνεργάτες του, ὅσο ὑπηρετοῦσαν στὸ Μαρμασειο, ἀκολουθήσαν πιστὰ τὴν ἀρχὴ τὴ διατυπούμενη καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς ἴδιους, ποὺ ὀρίζει — ὅτι ὁ δάσκαλος χωρὶς νὰ παραβαίνει τοὺς νόμους καὶ τὰ προγράμματα τοῦ Κράτους κατὰ τὴν ἐτέλεση τοῦ ἔργου του μέσα στὸ σχολεῖο, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης σκέψεως κτλ.

Δὲν εἶμαι καθόλου διατεθειμένος νὰ ἐξετάσω τὶς προτάσεις ποὺ ψηφίσθηκαν ἀπὸ τοὺς κυρίους καὶ τὶς κυρίες, ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα ἕνα Σωματεῖο, οἰκειοποιούμενο τὸν τίτλο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου. Ἡ φανερὴ ἄλλως τε σοφιστικὴ προσπάθεια τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν ἀσυμβίβαστων τὶς αὐτοκαταδικάζει. Λένε πὼς θὰ δημοσιεύσουν καὶ ἀνάλυση μακρότερη τῶν προτάσεων, τῶν συζητήσεων καὶ τοῦ μελλοντικοῦ προγράμματος τοῦ Σωματείου τους.

Τόσο τὸ χειρότερο.

Ἀπὸ μέρος μου ἕνα μὲ τὰ ἴδια μίον τὰ αὐτὰ καὶ ἄκουσα στὴ συζήτηση τῶν προτάσεων καὶ συγκράτησα πολὺ καλὰ καὶ πολὺ πιστὰ στὴ μνήμη μου. Τὸ ἄτι τὸ Σωματεῖο τους δὲν πρέπει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Παιδείας τοῦ Κράτους, γιατί αὐτὴ εἶναι παιδεία τῆς ἀστικῆς τάξεως. Γι' αὐτὸ τὸ Σωματεῖο τους θὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸ διαφωτισμὸ τῆς τάξης τῶν ἀδικουμένων. Κι ἄμα αὐτὴ ἐπιβληθεῖ θὰ ἐνδιαφερθεῖ τὸ Σωματεῖο τους γιὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου τῆς μᾶς Γάξης, ποὺ θ' ἀποτελεῖ τὸ νέο κοινωνικὸ καθεστῶς. Αὐτὴ ἡ δήλωση ἔγινε σταράτη καὶ αὐτὴ ἡ δήλωση ἔγινε παραδεχτὴ παλικαρίσια ἀπὸ τὶς κυρίες, τὶς δεσποινίδες καὶ τοὺς νεαροὺς κυρίους, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Σωματεῖο τους.

Ἐπρεπε νὰ συντροφευθεῖ ἀπὸ μίαν

ἄλλην ἐπίσης ξάστερη — ὅτι δὲν πρέπει καὶ νὰ συνεργάζονται μὲ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Σωματεῖο. Τὸν Ὀμιλο δηλαδή. Καὶ ὅτι γι' αὐτὸ παραιτοῦνται ἀπὸ μέλη του, γιὰ νὰ ἰδρῶσουν ἄλλο κοινωνιστικὸ, ποὺ θὰ προπαγανδίσαι τὸν κοινωνικὸν τους γενικὸ σκοπὸ.

Βέβαια θὰ μποροῦσε καὶ τότε νὰ διαφωνεῖ κανεὶς μὲ τὶς ἰδέες τους, Μὰ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ στὴν πράξη τους καμὴ ἀσυνέπεια, οὔτε ἀντίφραση. Καὶ πρὸ πάντων δὲ θὰ χαριζοῦσε τὴν πράξη τους ἡ ἄσχημη βούλα τῆς ραγιαδίκης σοφιστείας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ πνεύματος τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κλασικὸ πνεῦμα, τὸ καταλόγαρο καὶ τσεκουράτο.

Τὸ πὼς καὶ τὸ γιατί ὁ κ. Γληνός, αὐτὸς ὁ νοῦς ποὺ τοῦ πρέπει γιὰ ἐπίθετο τὸ καλοδιαλεγμένο ψευδώνυμό του ὁ Φωτεινός, παραδέχθηκε ὅτι πρέπει νὰ μοχθεῖ γιὰ ξένες ἔγνεις καὶ νὰ ἐπιδιώκει τὸ φωτισμὸ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας μὲ ἄγουρες γιὰ τὸν τόπο μας ξένες ἰδέες, εἶναι ἀξιμελέτητο ζήτημα, ποὺ πρὸ πάντων ἐνδιαφέρει τὸν ἴδιο.

Ἐμεῖς προχειρότατα μποροῦμε νὰ τὸν κατατάξουμε ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία του στὴν τάξη τῶν διαλυτικῶν, τῶν ἀπόλυτων καὶ σχηματικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου ἀπὸ μὴ μελλοντικὴ μορφή, τὴν ὁποία γιὰ νὰ τὴ φέρουν ἐπιθυμοῦν κι ἐργάζονται γιὰ τὴ διάλυση αὐτοῦ ποὺ ὑπάρχει.

Διαλυτικοὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τους θὰ εἶναι καὶ οἱ δυὸ τρεῖς ἐπιστήμονες, ποὺ παραμένουν ἀκόμα μέλη τοῦ Σωματείου, τοῦ ὁποίου ὡς διαλυτικοὶ δὲ θὰ ἦταν ποτὲ ἰδρυτὲς του, ὅπως εἶδαμε μιλώντας γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Ἐκπαιδ. Ὀμίλου.

Καίμα ποὺ τὸ φυσικὸ τους ὄθησε τὴ διαλυτικὴ τους ὄρεξη στὸ νὰ διαλύσουν οὐσιαστικὰ μόνον τὸν Ἐκπαιδευτικὸν Ὀμιλο. Ἐπρεπε νὰ τὸν διαλύσουν καὶ τυπικά. Θὰ ἦταν γιὰ ὅλους πιὸ καλά. Τὰ λοιπὰ μέλη, ποὺ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὴν τρυφερότητα ἡλικία, ἢ τὴν τρυφερότητα τοῦ φύλου στὸ ὁποῖον ἀνήκουν, ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ συμπαθητικοῦ τους κι ἀπὸ τὴν πολλὴ τους ἐπιθυμίαν νὰ φαίνονται ὑπερπροδευτικοί, γιὰ τοὺς παραπάνω

λόγους ἀναγκάζονται νὰ παραδέχονται τὴν κάθε ἀποκοτιά, ποὺ παρασκευάζει ἡ ψυχονευρωματικὴ μεταπολεμικὴ τῆς Ἑθνώπης ἀκαταστασία.

Τὰ μέλη αὐτὰ δὴ μιλῆσαν στὸν Ὀμιλο ὕστερα ἀπὸ τὸ 1919.

Τίποτα ὅμως δὲν ἀπαγορεύει τὴν ἐλπίδα, ὅτι γρήγορα θὰ συνέλθουν. Κι ὅσον δὲν πραγματοποιῶν, ἡ πρώτη σοβαρὴ πρόξηση θὰ εἶναι τὸ *χάραγμα καθαρῆς διακριτικῆς γραμμῆς* μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τους, ποὺ θέλουν νὰ εἶναι οἱ ἰδέες τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σοσιαλισμοῦ, καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ, τὸν ὁποῖο σήμερον ἐξυπηρετοῦν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν.

Ἡ χάραξη τῆς διακριτικῆς γραμμῆς θ' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ Σωματεῖο τοὺς τουλάχιστο τὰ μέλη (τὰ δύο, τὰ δέκα, ἢ τὰ

εἴκοσι) ποὺ εἶναι καὶ μέλη τοῦ ἐπίσημου κομμουνιστικοῦ κόμματος.

Αὐτὰ μπορεῖ νὰ γίνουν. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ γίνουν ποτέ. Τὸ ναὶ ἢ τὸ ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἴδιους μπορεῖ νὰ εἶναι ἐνδιαφέρον.

Τὸ δικό μου καθῆκον ἦταν ἄλλο, — ν' ἀποδείξω πὼς *κανένας* ἀπὸ τοὺς πρώτους ἰδρυτὰς δὲν ἀνήκει στὸ Σωματεῖο τους, καὶ ἀκόμα ὅτι ἀπὸ πολλὸν καιρὸ οἱ πρωτεργάτες τοῦ Ὀμίλου εἶχαν ἀποτραβηχθεῖ.

Καθῆκον τῶν ὁσίων ἀποτελοῦν τὸ Σωματεῖο, ποὺ οἰκειοποιεῖται τὸν τίτλο τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου. εἶναι νὰ τὰ βεβαιώσουν αὐτὰ ὅταν τοὺς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία, προσθέτοντας καὶ ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ σχόλια, ἢ τοὺς μυκτηρισμοὺς ἂν θέλουν, γιὰ τὴ στενότητα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἀστισμοῦ τῶν παλιῶν ἰδρυτῶν, στοὺς ὁποίους εἶχα τὴν τιμὴ ν' ἀνήκω.

Ἰούνιος 1927.

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΗΧΑΛΗ

ΣΙΦΝΟΣ

ΤΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ ΚΙ' ΟΙ' ΑΧΤΙΔΕΣ

Τὸ παράθυρο τῆς κάμαρας ἦταν μεσημερινὸ κι' ὁ ἥλιος ἔμπαινε ἀπὸ τὴν ἔντεκα τὸ πρωτὶ κι' ἔφευγε στὴς πέντε τὸ ἀπόγευμα. Οἱ ἀχτίδες του ἔπεφταν ἐπάνω στὸν μεγάλο κρεμαστὸ καθρέφτη καὶ ἀπ' ἐκεῖ ξαναγύριζαν καὶ σχημάτιζαν ἕνα φωτεινὸ λεκὲ στὸ πάτωμα. Περνοῦσαν μέσα ἀπ' τὸ κρυστάλλινο ἀνθογυάλι κ' ἔκαναν νὰ σκορπίζονται τριγύρω του πολύχρωμες ἀνταγίες. Χάιδευαν ἀπαλὰ τὸ ἀνοιχτόχρωμο βελούδο τοῦ καναπέ καὶ χρῦσιζαν τὸ χνούδι του καὶ περνοῦσαν παιχνιδιάρικα ἀνάμεσα ἀπ' τὴς νταντέλλες καὶ τὰ κεντήματα τῶν μαξιλαριῶν.

Ὅλα τὰ ἄψυχα ποὺ βρίσκονταν στὴν κάμαρα ἐκεῖνη ἐνοιῶσαν τὴ μεγαλύτερη χαρὰ κάθε πρωτὶ, ὅσο ἔβλεπαν πὼς καντοζύγωνε ἡ ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος θάμπαινε νὰ τὰ καλημερίσῃ. Μὰ ἦταν καὶ νὰ μὴ χαίρονται; Οἱ ἀχτίδες του τὰ ὁμορφαίναν, τοὺς ἔδιναν ζωὴ. Κι' ἔπειτα ἤξεραν νὰ τοὺς λένε τόσες ὠραίες ἱστορίες. Ἐρχονταν ἀπὸ τόσο μακριά. Εἶχαν περάσει σὲ μιὰ μέρα τόσους τόπους πρὶν φθάσουν ὡς ἐκεῖ. Καὶ τί δὲν ἤξεραν! Καὶ κάθε μέρα εἶχαν κάτι τι καινούριο νὰ τοὺς ποῦνε. Γλύστραγαν σιγά-σιγά, ἀπὸ τὸ ἕνα πρᾶγμα στ' ἄλλο, χωρὶς ν' ἀφήνουνε κανένα παραπονεμένο· κι' ὅταν ἔρχόταν ἡ ὥρα γιὰ νὰ φύγουν, τὸ φῶς τους γίνονταν πιδ βαθὺ καὶ πιδ γλυκὸ· σὰ νὰ λυπόταν ποὺ θὰ τ' ἀποχωρίζονταν.

Μιὰ μέρα, μέσα στὸ κρυστάλλινο ἀνθογυάλι ἐφάνταζε ἕνα κόκκινο τριαντάφυλλο. Μιὰ ζωηρὴ χαρούμενη κοπέλλα τὸ εἶχε βάλει ἐκεῖ μὲ τὰ ἴδια τῆς τὰ χέρια.

Ὅλα τὰ πράγματα στὴν κάμαρα κοιτάζαν μὲ θαυμασμὸ τ' ὠραῖο λουλούδι.

— Μὰ τὴν ἀλήθεια δὲν ἔχω ξαναἰδῆ ποτέ μου ἕνα τόσο ὠραῖο τριαντάφυλλο, εἶπε μιὰ παλιὰ φωτογραφία στὴν κορνίζα τῆς.

Ὅσο σιγὰ ὅμως κι' ἂν τῶπε, τὸ τριαντάφυλλο τ' ἀκούσε. Ἀνσπηλώθηκε μὲ καμάρι καὶ κοίταξε τὸν ἑαυτὸ του στὸν καθρέφτη.

— Θὰ ξαφνιαστοῦν οἱ ἀχτίδες ποὺ θὰ ἴδουν ἕνα καινούριο πρᾶγμα ἐδῶ μέσα, εἶπε τὸ ἀνθογυάλι μὲ γλυκεῖα φωνή.

— Ἀχ, ναί! Πόσο θὰ εὐχαριστηθοῦν οἱ καυμένες, εἶπανε ὅλα τ' ἄλλα πράγματα.

— Καλέ, γιὰ ποιὲς μιλάτε; ρώτησε τὸ τριαντάφυλλο ἀκατάδεχτα.

— Γιὰ τὴς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, εἶπε τὸ ἀνθογυάλι πρόθυμα. Δὲν ξέρεις τί καλὲς ποὺ εἶναι. Σκορπίζουν γύρω τους τόση χαρὰ κι' ὁμορφιά καὶ ξέρουν τόσες ὠραίες ἱστορίες.

Τὸ τριαντάφυλλο ὅμως δὲν ἤθελε νὰ ὑπάρχῃ κι' ἄλλος ποὺ νὰ σκορπίζει γύρω του χαρὰ κι' ὁμορφιά.

— Πφ! εἶπε, ὠραίες ἱστορίες! Ὅλοι ξέρουν ὠραίες ἱστορίες ἔταν λένε ὅ,τι τοὺς κατέδη στὸ κεφάλι τους. Ἐγὼ ὅμως ξέρω πολὺ ὠραιότερες.

— Ἀλήθεια, ξέρεις καὶ σὺ ἱστορίες; Πές μας καμμιὰ.

Τὸ τριαντάφυλλο ὅμως ἤθελε νὰ τὸ παρακαλέσουνε πρώτα πολὺ, γιὰ νὰ τοὺς κἀνῃ τὸ χατήρι.

— Μ' ἀφοῦ σὰς λέει ὁ ἥλιος, εἶπε μὲ νάζι, οἱ δικές μου εἶναι περιττές.

— Μὰ ὄχι, ὄχι, κάνε μας τὴν χάρη, εἶπε τ' ἀνθογυάλι. Ἐσοὺ λές πὼς οἱ δικές σου εἶναι καλύτερες.

— Δηλαδή, δὲν ξέρω, ἔτσι μοῦ φαίνεται, εἶπε τὸ τριαντάφυλλο. Τὶ σὰς λέει ὁ ἥλιος; Σὰς μίλησε ποτέ γιὰ τὰ μαγιάτικα δειλινὰ καὶ γιὰ τὸ φεγγάρι; Τὸ βλέπετε σεις καθόλου τὸ φεγγάρι;

— Ὄ, ὄχι, πολὺ σπάνια, εἶπε μὲ παράπονο ὁ καθρέφτης. Κάθε βράδυ μᾶς κλείνουν τὴς γρίλλες τοῦ παραθυριοῦ.

— Μπά; Ὄστε δὲν τὸ βλέπετε; εἶπε τὸ

τριαντάφυλλο. Καὶ δὲν ξέρετε τίποτα γιὰ τὲς φεγγαροφώτιστες βραδυὲς καὶ γιὰ τ' ἀηδόνια ποὺ κελαϊδοῦνε μέσα ἀπ' τὰ κλαδιά; Ἡ σὰς ἔχει περὶ γι' αὐτὰ ὁ ἥλιος;

— Ὦ, ὄχι, ὁ ἥλιος δὲν μᾶς μιλά γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶπε τ' ἀνθογαῶλι.

— Χά, χά, γιὰ τί σὰς μιλά λοιπόν; εἶπε τὸ τριαντάφυλλο κοροϊδευτικά. Ἐγὼ ποὺ δὲν εἶμαι παρὰ ἓνα λουλούδι, καὶ ἔχω νὰ σὰς πῶ τόσα ὠραία πράγματα. Πόσο ὁμορφο εἶναι τὸ περιβόλι ποὺ βρισκόμουν. Ἔχει ἐκεῖ τόσα δέντρα καὶ τόσα λουλούδια. Τὰ ὠραιότερα ὅμως εἶναι τὰ τριαντάφυλλα. Τὸ γιασεμί καὶ τὸ ἀγιόκλημα κρέμονται ἀπὸ τοὺς τοίχους καὶ σκορπίζουν γύρω τ' ἄρωμά τους· τὰ δέντρα ἀπλώναν τὰ κλαδιά τους καταπράσινα· τὰ γαρύφαλλα κι' οἱ καπουταῖνοι ἀνθίζουν στὶς βραγιές καὶ οἱ τριανταφυλλιές εἶναι γεμάτες ἀνθή. Ἡ ὠραιότερη ὅμως τριανταφυλλιά εἶναι ἡ μάννα μου. Χθὲς ἦτανε καὶ τὸ φεγγάρι ὀλοστρόγγυλο καὶ τ' ἀηδόνια γέμιζαν τὸν κήπο μὲ τὰ κελαϊδήματά τους. Μέσα στὸ περιβόλι τριγύριζε ἓνα νέο ζευγάρι. Κοιτάζανε κ' οἱ δυὸ τους τὰ λουλούδια καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ περπατοῦσανε σιγά-σιγά, ἀλλὰ μόλις μὲ εἶδανε μένα σταματήσαν. Ὁ νέος εἶπε στὴν κοπέλλα: «Εἶσαι ὁμορφή σὰν κι' αὐτὸ τὸ τριαντάφυλλο». Καὶ μ' ἔκοψε ἀπὸ τὸ κοτσάνι μου καὶ μ' ἔδωσε στὰ χέρια της. Ἡ νέα μ' ἐπῆρε ἀπαλά, μ' ἐφίλησε καὶ μὲ κάρφωσε στὸ φόρεμά της...

Ὅλα ἔσα βρισκόνταν στὴν κάμαρα ἀκουγαν μὲ κομμένη ἀναπνοή αὐτὰ ποῦλεγε τὸ τριαντάφυλλο.

— Τί ὠραία ποὺ τὰ λές, εἶπε μὲ θαυμασμὸ τὸ ἀνθογαῶλι, ποὺ ἐνοιωθε μεγάλη περηφάνια ποὺ φιλοξενοῦσε ἓναν τέτοιο ξένο.

— Ἀχ ναί, εἶπε ἀναστενάζοντας ἡ καλλιὰ φωτογραφία. Αὐτὰ ἔλα εἶναι πολὺ ὠραία πράγματα.

— Ναί, εἶναι πολὺ ὠραία πράγματα, εἶπε τὸ τριαντάφυλλο. Ἀλλὰ ξέρω καὶ ἄλλα πιὸ καλύτερα. Γι' αὐτὰ ὅμως θὰ σὰς μιλήσω αὔριο.

— Ὅχι, τώρα, τώρα νὰ μᾶς τὰ πῆς! παρακαλέσαν ἔλα.

— Ὁ ἥλιος, ὁ ἥλιος, φώναξε ξαφνικά τὸ παραθυρόφυλλο.

Ὅλα βουβάθηκαν. Ὁ ἥλιος φάνηκε ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο μὲ τὸ χαρούμενο, λαμπρὸ του πρόσωπο καὶ οἱ ἀχτίδες του ἄρχισαν νὰ φιλοῦνε ἔλα ἔσα βρισκόνταν μέσα στὴν κάμαρα, ἓνα, ἓνα. Φώτισαν καὶ τὸ τριαντάφυλλο καὶ τόκαναν νὰ λάμπη σὰ ρουμπίνι.

Τὸ τριαντάφυλλο κοιτάχθηκε μὲς στὸν καθρέφτη κ' εἶδε πόσο πιὸ ὁμορφο ἦταν τώρα. Δὲν εἶπε ὅμως τίποτα, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ἰδοῦν κι' οἱ ἄλλοι πὼς ὁμορφαιναν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου.

— Δὲν θὰ μᾶς πῆτε ποὺ εἶσατε σήμερα; ρώτησε τίς ἀχτίδες ὁ βελουδέσιος καναπές.

Καὶ οἱ καλόκαρδες ἀχτίδες ἄρχισαν νὰ μιλάνε γιὰ τίς χώρες ποὺ εἶχανε γυρίσει καὶ γιὰ τὴ δουλειὰ ποὺ εἶχαν νὰ κάμουν. Ἄλλοῦ ἔπρεπε νὰ ὠριμάσουνε τὰ στάχυα, ἄλλοῦ ἔπρεπε νὰ διώξουνε τὰ σύννεφα ποὺ ἀπειλοῦσαν νὰ καταστρέψουν τὴ σοδειὰ τῶν φτωχῶν ἀνθρώπων, ἄλλοῦ ἔπρεπε νὰ ζεστάνουν τὰ παιδάκια ποὺ ἔτρεχαν μὲς τὰ χιόνια.

Ὅλα ἔσα βρισκόνταν στὴν κάμαρα ἀκουγαν μὲ κομμένη ἀναπνοή ἐκεῖνα ποῦλεγαν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. Μόνο τὸ τριαντάφυλλο ἔψωνε τὸ κεφάλι του περιφρονητικά κ' ἔλεγε μοναχό του:

— Κοίταξε γιὰ τί πεζὰ καὶ ἀνόητα πράγματα ποὺ τοὺς μιλάει.

Τὸ ἀνθογαῶλι ὅμως κι' ὁ καθρέφτης κι' οἱ φωτογραφίες κι' ὁ καναπές καὶ ἔλα ἔσα ἦταν ἐκεῖ μέσα, ἀκουγαν μὲ τὴν ἴδια προσοχή ὡς τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἀχτίδες ἄρχισαν νὰ φιλοῦνε πάλι ἓνα-ἓνα κάθε πρᾶγμα καὶ νὰ φεύγουν.

Κι' ὅταν χάθηκε κι' ἡ τελευταία ἀχτίδα, τὸ ἀνθογαῶλι ἀναστέναξε καὶ εἶπε:

— Πολὺ ὠραία πράγματα μᾶς διηγήθηκε ὁ ἥλιος. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῆ αὔριο τὸ τριαντάφυλλο.

Ὡς τὴν ἄλλη ὅμως μέρα τὸ τριαντάφυλλο εἶχε μαραθεῖ.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

Ο ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΟΥΜΑΝ — ΜΠΕΡΛΙΟΖ — ΣΟΠΕΝ — ΛΙΣΤ — ΒΑΓΝΕΡ

Α'.

Ὁ Σούμαν καὶ τὰ Τραγούδια του.

Εἶνε ἡ ὥρα ποῦ ἔλος ὁ κόσμος τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Γραμμάτων ζητεῖ, τώρα μὲ τὴν ἀναπόλησι τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Ρωμαντισμοῦ, νὰ βρῆ μιὰ διέξοδο μέσα στὴ στεῖρα καὶ αὐχμηρὴ ἐποχὴ μας. Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἡ πονεμένη Ἀνθρωπότης ἤλθε, μὲ μιὰ φλογερὴ ἐπανάστασι σ' ἔλες τῆς τέχνης, νὰ διεκδικήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ πῆ τὸν πόνο της, ἓνας αἰῶνας πέρασε, ἓνας αἰῶνας, χρυσόραμα ψεύτικο ἴσως κι' ἀπατηλὸ, μὰ ποῦ θαμδώνει ὡς σήμερα μὲ τῆς ἀναλαμπές του ἔλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀρνητὰς τῆς λυρικῆς ἔρησκείας ἐξίσου, ἀκόμη καὶ τοὺς ἀδιόρθωτους εἰρωνιστὰς τῶν σκοτεινῶν ἡμερῶν μας. Καὶ βλέπομε σήμερα νὰ πανηγυρίζουν μὲ κάποια κρυφὴ νοσταλγία τὴ γέννησι τοῦ Ρωμαντισμοῦ, ὅλοι ἐκεῖνοι, ποῦ ποτισμένοι ἀπὸ τῆς σημερινῆς αἰσθητικῆς ἢ ἀντισταθητικῆς ἀντιλήψεις τῆς Τέχνης, καταδικάζουν πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν αὐτολατρεία τοῦ τεχνίτη, τὴ συνταραγμένη ἀποτύπωσι τῶν συναισθημάτων ποῦ τὸν πλημμυροῦν, τὴν ὑπερτροφικὴ ἐκδήλωσι τοῦ ἐγὼ τοῦ Καλλιτέχνη, ὅλο τὸ χιμαρικό καὶ παντοδύναμο μικρόκοσμο τοῦ ἀνθρώπου πάθους. Ὅλους τοὺς τραβᾷ πάντα ἀκράτητα ἡ μεγάλη αὐτὴ ψυχικὴ ἐπανάστασις, ποῦ σημειώθηκε στὴν παγκόσμια ἱστορία τῆς Τέχνης, ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ ἡ «Νύχτα» τοῦ Μιχαηλάγγελου μαρμάρωσε σὲ θρηνητικῆς πτυχῆς τοὺς πέπλους τῆς γονατισμένη ἐπάνω στὸν Ἰάφο τῶν Μεδίκων, ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ ὁ Ντελακρουά καὶ ὁ Οὐγκὼ ἔδαψαν τὸ κοντύλι τους μέσα στὰ αἵματα τῆς ἀλυσσοδεμένης Ἑλλάδας γιὰ νὰ ἱστορήσουν καὶ νὰ τραγουδήσουν τὸν πόνο της... Καὶ ὁ Μπάβρον μὲ τὸν ἀχαλίνωτο, τὸ φλογερὸ του Πήγασο, ἀνέβηκε καλπάζοντας τῆς ὑψηλότερες ποιητικῆς κορυφῆς. Καὶ τὸ συγκρατημένο κῶμα τῶν Γερμανῶν λυρικῶν, ποῦ κολπώθηκε τόσο

βαθειὰ γιὰ νὰ ξεσπάσῃ στὸ ἀφροσπεφάνωμα τῆς ἀνθρωπίνης δόνησι, πλημμύρισε τὰ μουσικὰ πεντάγραμματα, καὶ ξετόπισε γιὰ πάντα τοὺς σιδερένιους φραγμοὺς καὶ τῆς φόρμης τοῦ κλασικισμοῦ τῆς ἀκατάλυτες. Παρηγοριὰ σ' ἔλη τὴν Ἀνθρωπότητα σκόρπισε ἀπὸ τότε ἡ Τέχνη.

«Und wenn der Mensch in seiner Qual verstummt, — mir gab ein Gott zu sagen was ich leide!»

«Ὁ ἀνθρώπος στέκει βουδὸς στὴ θλίψι του, λέγει ὁ Ἰκαίτε, μὰ ἐμένα ἓνας Θεὸς μοῦ χάρισε τὴ δύναμι νὰ ἐκφράζω ὅ,τι πάσχω!»

Ἐνας Θεὸς ἀλήθεια... Ἐνας Θεὸς στέλνει στὴ γῆν αὐτὴν τῶν στεναγμῶν μας κάθε τόσο καὶ μιὰ μεγάλη ψυχὴ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ὑποφέρωμε, νὰ πονέσῃ μαζὶ μας, νὰ μᾶς ἀπολυτρώσῃ σὰν ἓνας Χριστὸς...

Πολλὰ ἀπὸ τ' ἀνώτερα πνεύματα τῆς Ἀνθρωπότητος μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ τὰ θαυμάζωμε ἀπὸ μακριὰ μονάχα. Εἶναι οἱ Μεγάλοι, εἶναι οἱ Διδάσκαλοι, εἶναι οἱ Ἀπροσπέλαστοι τῆς Τέχνης. Μὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ποῦ ἀφίνουν νὰ τοὺς πλησιάζουν τὰ πλήθη τῶν πονεμένων ψυχῶν. Οἱ ὑπεράνθρωποι πλανῶνται ἐπάνω ἀπὸ τὰ σκυμμένα κεφάλια τῶν θνητῶν. Μὰ ἐκεῖνοι ποῦ κατεβαίνουν κοντὰ μας, εἶναι οἱ Γλυκῆτατοι, εἶναι οἱ Ὁρατοί, εἶναι οἱ Ἀγαπημένοι. Δὲν εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν, εἶναι ἐντὸς ἡμῶν, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ μέγας τεχνοκρίτης τῆς Ἀρχαιότητος. Ἀγαποῦν τὸν ἀνθρώπο. Ἡ μουσικὴ τους μᾶς μιλεῖ γιὰ τοὺς μεγάλους πόνους καὶ τὰ μεγάλα δράματα τῆς ψυχῆς. Εἶναι οἱ ποιηταὶ τῆς ἀνθρώπινης δόνησι.

Ἐνας τέτοιος καὶ ὁ Σούμαν, ὁ γλυκῆτατος λυρικός μελλοθάνατος, ποῦ βρῖσκει στὸν Χάινε τὸν ἀδελφὸ τῆς θλιμμένης ψυχῆς του. Σὰν τὴ μουσικὴ πεταλούδα τοῦ Σολωμοῦ, «ποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο της

μέσα στον άγριο κρίνο», ή μουσική του Σούμαν κλείνεται μέσα στην άγκαλιά της ποιήσεως του Χάινε, και περνά μαζή της μυστικές και υπέροχα θλιμμένες νύχτες απολαύσεως. Και έτσι συντελείται ή μετουσίωση της μιας θείας Τέχνης μέσα στην άλλη. Συντελείται το θαύμα. Γι' αυτό, οποιος ακούει για πρώτη φορά τ' ασύγκριτα αυτά τραγούδια, δέν ξέρει αν είναι ή Μουσική που μιλεί ή ή Ποίηση που ψάλλει. «Η αγάπη του Ποιητή» είναι ο ρωμαντικώτερος κύκλος των τραγουδιών του Σούμαν-Χάινε, ή βιβλιότερη ένωση του λυρικού ποιήματος με τή λυρική μουσική, σ' ένα σύνολο σφιχτοδεμένο κι' αδιαίρετο. Είναι τα δάκρυα του Ποιητή που στάλαξαν στη γή. Και τὰ πήρε ο Μουσικός, και τὰκανε μαργαριτάρια. Και τὰδεσε σε περιδέραια τέχνης μοναδικής κι' ασύγκριτης. Και τὰ χάρισε στον κόσμο.

* *

Και οι δύο—Ποιητής και Μουσικός—είναι τὰ γνήσια παιδιά της ρωμαντικής εποχής τους. Θαυμάσιες συμπτώσεις ένόνουν της δύο μεγαλοφυεις αυτές ψυχουσυνθέσεις. Γι' αυτό, τὰ τραγούδια του Σούμαν θά μπορούσαν να ονομασθούν μουσικές προβολές των τραγουδιών του Χάινε. Μέσα σ' αυτά τὰ παναρμόνια δημιουργήματα ζωντανεύει ο στίχος του Baudelaire:

«Les parfums, les couleurs et les sons se répondent» σε μιὰ ονειρεμένη ανταπόκρισι γεματή θλίψι και παρηγορία. Γι' αυτό θά μάνουν αιώνια σελίδες μοναδικές και άφθαστες στην παγκόσμια μουσική φιλολογία, ή άφετηρία και τὸ τέρμα της ρωμαντικώτερης τεχνοτροπίας. Η άρμονίες των τραγουδιών αυτών είναι πρό παντός αποκαλυπτικές. Μας άνοίγουν τή χρυσόπορτα νέων μουσικών συγκινήσεων, μας προσκαλούν σε μιὰ βιβλια ψυχική λειτουργία, γεμάτη ήμπερσιονισμό και λυρικό μυστήριο. Στὸν ίδιο μυστικό Ναό, που μπαίνουν μόνο οι λίγοι και οι διαλεχτοί, θά λειτουργηθούν με τὸν καιρό οι μεγάλοι της Δυτικής Θρησκείας—ο Stendhal, ο Shelley, ο Baudelaire, ο Carrière, ο Verlaine, αυτοί που δημιούργησαν τήν άγνωστη ως τότε φρικίασι, που συγκινεί ως τὰ τριβαθα τὸ έγώ του άν-

θρώπου. Η συγκίνηση αυτή, βίβληη κάποτε στην ποίηση του Χάινε, έξεχνίζεται με τή μουσική του Σούμαν. Ντυμένη της πλαστικώτατες αυτές μελωδίες, πέρνει φόρμες ονειρεμένης άγνότητος, σαν εκείνες που μας φανερώνουν τ' άγγελάκια του Μπονιτσέλλι και του Φρά-Άγγέλικο. Ο Χάινε συχνά αγαπά να μας δείχνη γυμνές του πάθους του της πληγής. Ο Σούμαν έχει πάντα τήν υπέρτατη φιλαρέσκεια να της σκεπάζη με άνθη, πολλές φορές και με τεχνητά άνθη άρμονίας πολυσύνθετης και σοφής, που βρίσκει όμως πάντα βαθειάν απήχησι στο ψυχικόν έγώ μας, γιατί αναβλύζει πάντα από τήν ίδια άγνότατη και άδίστατη της έμπνεύσεως πηγή. Η «Αγάπη του Ποιητή» είναι μιὰ λυρική έξομολόγησις δυό ψυχών άδελφωμένων στην ίδια έρωτική οδύνη, δυό ψυχών που βυθίζονται στο πέλαγος της έρωτικής οδύνης με τέτοιο πάθος, ώστε ο παροξυσμός της υλίφσεως ν' άγγίξη τὰ σύνορα του προξυσμού της υπέρτατης έρωτικής ευδαιμονίας.

Δέν ακούσθηκε ποτέ τόσο λυπημένη μουσική στον κόσμο. Μά ή λύπη της αυτή μοιάζει μ' έναν άγγελο που κατεβαίνει απ' τὰ ούρανια να μας παρηγορήση. Γι' αυτό επικοινωνεί με τὸν κόσμο ολό. Με τὸ Μάη, τὸ «μαγεμένο μήνα», με τὸν Ήλιο, με τὰ πουλιά, με τήν Όμορφιά, με τὰ λουλούδια, με τήν Αγάπη, με τὸ Θάνατο.

Τὰ τραγούδια του Σούμαν—Χάινε. Ειδύλλια γεμάτα φῶς και δροσιά, και έλεγεια θρηνητικά, και δράματα συγκεντρωμένα σε λίγες γραμμές, και σπαραγμοί ψυχικοί, και θρήνοι! Κι' άμφιβολίες μυστικές άτέλειωτες, κι' άχόρταγα έρωτηματικά, που μάνουν, αλλοίμονο! χωρίς άπάντησι, και άγωνίες ψυχικές άπέραντες, και ολοι οι φανταστικοί όρχηματισμοί δυό πολυσύνθετων τρικυμισμένων ψυχών και μέσα σ' όλα αυτά, έ σαρκασμός ο πικρόχολος του Χάινε, κατεργασμένος με τὸ σπιθόβολο μουσικό χιούμορ του Σούμαν.

Με τήν ίδια αυθόρμητη κι' ευγενική έμπνευσι ο μουσικός κατεργάζεται τὸ δέσιμο των πολυτίμων τραγουδιών. Τὸ πιάνο του Σούμαν δέν είναι άπλή υπόκρουσις της μελωδίας. Είναι ένα φόντο ζωγραφικό απέ-

ραντο, γεμάτο άρμονικές φωτοσκιάσεις που έρμηνεύουν στην έντέλεια τή μελωδική γραμμή. Τραγούδι και πιάνο, λαούναμα, με τήν ίδια στοργή συντονισμένα σ' ένα σύνολο άδιάσπαστο, μοιράζονται τήν ένταση του αισθήματος, τή φλόγα και τὸ σπαραγμό του πάθους, τήν αποκαρδίωσι του μουσικού θρήνου, τή θριαμβική χαρά του Ύμνου της Αγάπης. Τὸ μέρος του πιάνου έχει βαθειά αποτυπωμένη τή σφραγίδα της πνευματικής και ψυχικής ευγένειας του έργου. Βαδίζει πρωτότυπα έλεύθερο στην κίνησι, με τή δική του θαυμαστή γραμμή, με τή δική του αισθητική τήν υπέροχη, με τὸ δικό του πολυσύνθετο ψυχικό ρυθμό. Συχνότατα είναι μιὰ πλούσια χρωματισμένη μουσική ζωγραφία, είναι αυτή ή κυρίαρχη μουσική ιδέα, ή σκηηνική κίνησις, τὸ δράμα. Γι' άκομπανιαμένα του Σούμαν είναι άληθινά μουσικά ευρήματα, που κανείς δέν μπόρεσε να μιμηθῆ άντάξια ποτέ. Μιὰ έγκυκλοπαιδεία, θά μπορούσε κανείς να πῆ, όλων των αποχρώσεων του αισθήματος που πλημμυρεί τὸ τραγούδι—κάτι τὸ ιδιαιτέρως γοητευτικό, γεμάτο τρυφερότητα, ειλικρίνεια, άγνότητα, υποκειμενικό πάθος, άπελπισμένη όρμη άσυγκράτητη, έξέσχιμα σπαραγμένο.

* *

Η «Αγάπη του ποιητή» είναι ή αισθηματική βιογραφία του Σούμαν. Όλος ο κύκλος της ψυχικής ζωής του, που ύστερα από ανιστόρητα μαρτύρια δέκα δλοκλήρων ετών, έφθασε να γνωρίση της κορυφής της έρωτικής ευτυχίας, για να πέση από τὸ ύψος εκείνο τὸ υπερκόσμιο στο τελειωτικό γκρέμισμα του Νοῦ και της Φαντασίας, στη μαύρη άβυσσο της τρέλλας.

Όλοι γνωρίζουν πῶς ο Σούμαν πέθανε τρελλός. Όλοι γνωρίζουν τὸ αισθηματικό δράμα της ζωής του. Δέν έγινε ποτέ άδίκημα σκληρότερο από τὸν ούρανὸ σε άνθρωπο, από τὸ δόλιο αυτό σκότωμα της μεγαλοφυίας του Σούμαν...

Κι' άλλα μεγάλα πνεύματα νκυάγησαν στη μαύρη άβυσσο. Μά ίσως εκείνα βλασφήμησαν τὸ δημιουργὸ τους, — όπως ο Νίτσε, ο Αντίχριστος, τὸ γέννημα του Σατανά, που έδειξε τήν γραθιά του στον Ούρανὸ, και ζήτησε να γκρεμισῆ τήν

Αλήθεια. Μά ο Σούμαν, ο γλυκύτατος, δέ ζήτησε να μετρηθῆ με τὸ δημιουργὸ ποτέ του. Έδειξε σ' ειλῆ του τή ζωή μιάν άγια, μιὰ μαρτυρική έγκαρτέρησι κι' έμπιστοσύνη. Κι' όταν ακόμη νοιώθει μέσα στο φλογισμένο του έγκέφαλο να συντελήται τὸ φοβερό τὸ γκρέμισμα, δέν σηκώνει οὔτε τότε τή γραθιά του στον Ούρανὸ. Μόνο μιὰ νύχτα μαύρου σπαραγμοῦ, ρωτάει με ειλῆ τήν ένσυνείδητη άγωνία της Τρέλλας, που έναιωθε να πλακόνῆ τήν άθία ψυχή του, ρωτάει: Warum? Γιατί; Γιατί, Θεέ μου; Και τὸ Γιατί αυτό, τὸ αιώνιο φλογερὸ έρωτηματικό, που κρέμεται στο μαύρον ούρανὸ της ζωής του Σούμαν, μένει ως σήμερα άποκρυσταλλωμένο σε θελους τόνους παράπουνου κι' άγωνίας, μένει ένα αιώνιο Γιατί χωρίς άπάντησι.

Απ' τή μαρτυρική αυτή στιγμή της άγωνίας του, ο Μουσικός μας χάρισε ένα ακόμη άθάνατο άριστούργημα.

* *

Σ' ένα δρόμο της Λειψίας, τήν Ίντελ-στράσσε, βλέπουν σ' ένα ταπεινὸ σπήτι οι διαβάτες μιάν άπλή έπιγραφή: «Έδώ έξησαν ο Ροβέρτος και ή Κλάρα Σούμαν 1840—1844.» Αὐτὰ τὰ τέσσερα χρόνια της χαράς ήταν ή μόνη έλεημοσύνη που τους έκαμεν ή Μοίρα της σκληρής ζωής τους. Τέσσερα χρόνια! Τι πλούσια έλεημοσύνη, αλήθεια! Είναι τὰ χρόνια του κύκλου των Τραγουδιών του Χάινε. Μιὰ άγνότατη κραιπάλη έρωτος και μουσικής. Κάθε έρωτική χαρά, κάθε έρωτικό παραλήρημα, κάθε τους φίλημα, κάθε τους στεναγμός, κάθε τους δάκρυ, άποκρυσταλλώνεται και σ' ένα θείο τραγούδι. Ο κύκλος άνοίγει με της χαράς του Μάη, και κλείνει με τὸ σπαραχτικώτερο μοιρολόγι της Ζωής και της Αγάπης. Πόσες αντίθεσεις! Πόσες ψυχικές μεταπτώσεις και παραλλαγές!—«Im Wunderschönen Monat Mai». Μιὰ χερουδική μελωδία άνοίγει τὸν κύκλο, διαγράφοντας μιάν άγνότατη καμπύλη στον ούρανὸ που πετούν οι έρωτικοί έμπεροι και ή άνελπιωτες λαχτάρες της ψυχής. Τίποτε άλλο. Και τὸ δεύτερο και τὸ τρίτο τραγούδι (Τὰ δάκρυά μου άνθοῦνε—Τὸ ρόδο, τὸ κρίνο) είναι μικρές φράσεις που ύμνουν της χαράς της αγάπης του. Ο παι-

χνιδιάρικος στίχος του Χάινε «die kleine, die feine, die reine, die Eine» αποδόθηκε από τον Μουσικό με αφθαρτή αισθηματική κομψοπρέπεια και χάρη. «Αμα στα μάτια σὲ θρωῶ.» Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι εἶνε μιὰ δακρυστάλαχτη μελωδία, ποῦ μέσα ἀπὸ τὰ φωτερὰ πρίσματα τῶν δακρῶν, λαμπυρίζει ὁ ἥλιος μιᾶς ἐφήμερης χαρᾶς. «Νᾶξι τὴν καρδιά μου κλείσει μεσ' στοῦ ρόδου τὸν ἀνθό.» Ἡ εἰδυλλιακὴ ἀγνότητα καὶ χάρη βασιλεύει ἀκόμα. Ἐνας ἀπαλότατος ζέφυρος πνέει στὰ κόκκαλα τοῦ πιάνου, μύρα καὶ ψιθυρίσματα ἀνθῶν, ἐνῶ ἡ φωνὴ γλυκοσταλάζει τὴν τρεμάμενη φρικίασι τοῦ πρώτου ἐρωτικοῦ φιλιού. «Στοῦ Ρήνου τ' ἀγιασμένο ρέμα.» Εἶνε τὸ ἔκτο τραγοῦδι. Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ δραματικὸ μεγαλεῖο τῆς συλλογῆς. Μιὰ βαρεῖα πλαστική μελωδία ἱστορεῖ τὰ μεγαλεῖα τῆς Κολωνίας, μετὰ τὸν καθεδρικό Ναὸ ποῦ καθρεφτίζεται στὰ νάματα τοῦ Ρήνου. Ἐὰ ἀκόρντα τοῦ πιάνου εἰκονίζονται πιστὰ τὴ βρειὰ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ φημισμένου θόλου, ποῦ μέσα στὴς ἀρχαῖες εἰκόνες τοῦ ὁ Ποιητῆς βρῖσκει μιὰ ποῦ μοιάζει μετὰ τὴν ἀγαπημένη του μορφή.

«Σὲ συχωρῶ!» Ἐδῶ τραγοῦδι αὐτὸ εἶνε ἕνα ὀλόκληρο δράμα κλεισμένο σὲ λίγες γραμμές. Κλαίει ἡ φωνή, μὰ συγκρατεῖ τῆς ὑψηλότετες κραυγές τῆς ὀδύνης. Κάνει νὰ καταραστῆ τὴν ἀγάπη του ὁ Ποιητῆς, τὴν αἰώνια χαμένη, μὰ ἕνας ὑπέρτατος ἀνθρώπινος οἶκτος τὸν συγκρατεῖ ἀκόμα.

«Στὸν ὕπνο μου σὲ εἶδα . . .

Δὲν εἶδα στὴν καρδιά σου μιὰν ἀχτίδα.
Εἶδα τὴ φεῖδια στὴν καρδιά φυλάς. (1)

Κλαίει μαζί μετὰ τὴ δική του ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀγάπης του. Ὑπέριστα ἀποκαρδίωσις, ποῦ ξεσπᾶνε στὸ τέλος σὲ δραματικὴς φωνές ἀπογνώσεως καὶ πάθους. Καὶ τελειώνει τὸ δράμα μετὰ τὴν ἴδια ἀποκαρδιωμένη φράσι τῆς ἀρχῆς: Σε συχωρῶ!

Μετὰ τὸ βαρῦθυμο αὐτὸ τραγοῦδι, ὁ Μουσικός μᾶς χαρίζει μιὰ φτερωμένη γλυκύτατη μελωδία ἀηδονόλαλη. Ἐπὶ πιάνο πιστὰ τὴν ἀκολουθεῖ μ' ἕνα σιγανὸ μουρ-

μουρητὸ τρέμολο, ποῦ κυλάει σὰν φλοῖσος διάφανου ρυακίου. Στὴν ἴδια μονότονη παραπονεμένη χορδὴ ἀκούεται ὡς τὸ τέλος ἡ θεῖα λυπημένη μελωδία. Καὶ ἔρχεται κατόπιν ἄλλη ἀντίθεσις. Ἀκούονται ἀπὸ μακρὰ βιολιά καὶ φλάουτα, καὶ ἡ ρυθμικὴ κίνησις ἐνδὸς χοροῦ. Ἀπάνω στὴς πρασινάδες τῆς ἐξοχῆς χαρούμενη συντροφιά χορεύει. Ἦ τρέχει; εἶνε ἡ μέρα τοῦ γάμου τῆς. Ἦ βλέπει ὁ ἀπαραγμένος ἐραστὴς ἀπὸ μακρὰ τὴν ἀγάπη του νὰ χορεύει, νὰ γελά μετὰ τὸν ἄλλο. Καὶ μέσα στὴν ψυχὴ του ἀκούει τοὺς ἀγγέλους νὰ θρηνοῦν. Θρηνεῖ τὸ τραγοῦδι, ἐνῶ στὸ πιάνο ἐξακολουθοῦν οἱ χοροὶ καὶ τὰ γέλοια, καὶ μετὰ τὴν τεχνικώτατην αὐτὴν ἀντινομία τελειώνει τὸ τραγοῦδι.

«Γλυκὸ πλάνο τραγοῦδι.» Εἶνε τὸ δέκατο τοῦ κύκλου. Ἐνα μουσικὸ δειροπάλημα. Πέρτουν οἱ ἀσύλληπτοι τόνοι τοῦ ἀπ' τὸν οὐρανό. Ἐναν ἕναν τοὺς πέρνει ὁ Μουσικός καὶ τοὺς ἀίχμαλωτίζει σὲ πάντε γραμμές. Ἀκολουθεῖ ἕνα σπινθηροδόλο χαριτωμένο κομμάτι, γεμάτο χιούμορ καὶ σαρκασμό. «Λατρεύει ὁ νηὸς μιὰ κόρη.» Εἶνε ἡ αἰώνια ἱστορία ποῦ ξαναρχίζει κάθε μέρα στὴ ζωὴ. Ἡ τραγωδία καὶ μαζὴ ἡ κωμῆδία τῆς Ἀγάπης. Ἐνας νέος ἀγαπᾶ μιὰ νέα, μὰ ἐκεῖνη ἀγαπᾶ ἄλλον. Ὁ ἄλλος πάλιν ἀγαπᾶ μιὰ ἄλλη καὶ παντρεύεται μ' αὐτήν. Καὶ ἡ νέα ἀπ' τὸ πείσμα τῆς πέρνει τὸν πρῶτο ποῦ τυχαίνει ἐμπρὸς τῆς, καὶ ὁ νέος ποῦ τὴν ἀγαπᾶ ζῆ μ' ἕναν πόνο ἀγιατρευτο.

«Παλιὰ εἶν' αὐτὴ ἱστορία

Καὶ νέα παντοτεινά.

Μὰ σ' ὅποιον τύχη καὶ ἔρθῃ
τοῦ σκίσει τὴν καρδιά.»

Καὶ χτυπᾶ μετὰ πείσμα τὸ πιάνο, χτυπᾶ τῆς ἴδιες φράσεις, πεισματικά, σαρκαστικά, ἐπιμονα. Σὰν νὰ λέη: Αὐτὸ εἶνε καὶ ὄχι ἄλλο. Ἡ κωμῆδία τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἀγάπης.

Ἀκολουθεῖ ὁ ποιητικώτερος μουσικός θρήνος ποῦ δόθηκε σὲ μουσικὸ νὰ ἐκφράσῃ ποτέ. Ἦ μελωδία ποῦ χύνεται θλιβερώτατα ἀπ' τὸ τραγοῦδι, τὴν πέρνει τὸ πιάνο μετὰ θλιμμένους στεναγμούς, ἀληθινὰ Soursis, ὅπως λέγονται στὴ μουσικὴ, καὶ τὴν ξαναλάει μετὰ πόθος σιγανὸ καὶ σδυμένο. Σβύνουν οἱ στεναγμοὶ στὸ τέλος, σβύνει

κάθε πόνος, κάθε πάθος, σιγοπεθαίνει καὶ ἡ ψυχὴ ἀργά, βουβά, θλιμμένα . . .

«Θρηνοῦσα στ' ὄνειρό μου.» Σὲ ρυθμὸ funebre θρηνεῖ τὸ τραγοῦδι, καὶ τ' ἀκόρντα τοῦ πιάνου πέρτουν ἀργὰ σὰν τρυφετρὲς, πνιγμένοι λυγμοὶ ὡς τὸ τέλος. Ἡ φρικίασι τῆς δειροφροντασίης κυριαρχεῖ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸν τελευταῖο λυγμὸ τὸν πένθυμο καὶ τελειωτικό.

Μὰ σκίζονται εὐθὺς τὰ μαύρα νέφη, μιὰ ροδόχρυση ἀχτίδα παιζολάμπει στὸ ἐπόμενο τραγοῦδι. Ἡ τρυφερώτερη ἐρωτικὴ ὁμολογία διαχύτη πικροῦ μ' ἀπαλώτατο φῶς καὶ θέλγητρο.

Καὶ ἀκολουθεῖ ὁ θριαμβικὸς ὕμνος τῆς Ἀγάπης. Σὲ χαρωπὸ εὐλύγιστο ρυθμὸ, περνοῦν ὅλα ὅσα ἱστοροῦν τὰ παραμῦθια, ὅλα τὰ φωτεινὰ ὀράματα τῶν χρυσοειρών. Συμφωνικός χορδὸς ἀπὸ ἀρμονίες. Θριαμβοὶ καὶ φῶς. Μὰ ἔρχεται στὸ τέλος ἡ πικρότατη διάφουσι. Καὶ ὅλα χάνονται . . .

Φθάσαμε τώρα στὸ τελευταῖο τραγοῦδι. Ἐνα βαρεῖα βουερὸ ἀκόρντο μᾶς βυθίζει στὸ σκοτεινὸ ἐμπρεισιονισμὸ ποῦ τὸ διαπνέει ὀλόκληρο. Καὶ ἀρχίζουν ἐπιμονα, σκληρὰ χτυπήματα στὰ πιάνο. Καρφόβουν τὸ φέρετρο τῆς Ἀγάπης τοῦ Ποιητῆ. Ἐνα φέρετρο πελώριο, ἀσήκωτο. Φανταστικὸ εἶναι τὸ μέγεθός του καὶ τὸ βάρος. Ὅσο γιγάντιο κανεὶς δὲν εἶδε ἀκόμα στὸν κόσμο. Πεῖδὸ μεγάλο ἀπ' τὸν Πύργο τῆς Χάιν-

τελμπεργ, πλατύτερο ἀπ' τὸ σιδερένιο γεφύρι τοῦ Μάινς. Βρῆτε μου εὐθὺς δώδεκα γιγάντους μὰ ποῦ νὰ εἶναι δυνατώτεροι ἀπὸ τὸ δράκο τοῦ θρύλου. Αὐτοὶ μόνοι θὰ μπορέσουν νὰ τὸ σηκώσουν καὶ νὰ τὸ ρίξουν στὸν Ὀκεανό . . . Μόνον ἕνας τέτοιος ἀπέραντος τάφος τοῦ ταιριάζει . . . λέει ἐπίσημα καὶ βαρεῖα τὸ τραγοῦδι. Καὶ ἀκούεται στὸ πιάνο ἡ ἀπήχησι τῶν τρικυμιωμένων κυμάτων ποῦ κλείνονται ἐπάνω στὸ γιγάντιο, τὸ φριχτὸ τὸ βάρος . . .

Θέλετε νὰ μάθετε γιατί εἶναι βαρὺ; ρωτᾷ ὁ Ποιητῆς. Ἐκλείσα μέσα τὴν ἀγάπη μου, τοὺς πόνους μου, τοὺς καημούς μου! Ἐδῶ τραγοῦδι ἔδωσε σ' ἕναν ὑπέριστα ἀπαρακτικὸ λυγμὸ. Καὶ ὁ κύκλος κλείνει μετὰ τὸ θρηνητικὸ ἐπίλογο τοῦ πιάνου, ποῦ περνοῦν μέσα του τὰ φευγαλέα θέματα ποῦ μᾶς μέθυσαν καὶ μᾶς ξεγέλασαν στ' ἄλλα τραγοῦδια, γιὰ νὰ καταλήξουν σ' αὐτὸ τὸ ὑπερκόσμιον κλάμμα . . .

Ἡ «Ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ» εἶνε μέσῳ στὸ ἔργο τοῦ Σούμαν ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος κύκλος τῆς δημιουργικῆς του ψυχουνοθέσεως. Παρόμοια ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα θ' ἀναλύσωμε σὲ προσεχῆ κεφάλαια τῆς μελέτης αὐτῆς τοῦ Ρομαντισμοῦ στὴ Μουσική: τὴ «Φανταστικὴ Συμφωνία» τοῦ Μπερλιόζ, τὰ «Εἰκοσιτέσσερα πρελούδια» τοῦ Σοπέν, τὴ «Δαντικὴ Συμφωνία» τοῦ Λιστ καὶ τὸν «Τριστάνο καὶ Ἰζόλδη».

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΑΛΚΥΟΝΕΣ ΚΑΙ ΓΥΠΕΣ

Φύγετε, φύγετε ἀπ' ἐδῶ, οὔτε στιγμή νὰ μείνετε, σεῖς, ἀλκυόνες, τῆς γλυκειᾶς Ἐνθύμησης πουλιά! Ὅ ἄλλη καρδιά πῶ ἤσυχη ζητήσετε φωλιά! Ἡ ρημασμένη μου καρδιά φωλιά σας πὰ δὲν γίνεται. Γιὰ λούλουδα τῆς Ἀνοιξῆς μὴν τῆς κρυφομιλάτε μετὰ καλοκαίρι ψεύτικο δὲν τὴν ξαναγελάτε. Μιὰ ποῦ τὴν παρατήσατε καὶ σ' ἄλλα μέρη πήγατε, γιατί ξαναγυρίσατε; Νὰ φύγετε, νὰ φύγετε!

Σεῖς, σαρκοφάγα ὄρνια, σεῖς, ἀχόρταγα πουλιά, ποῦ χτίζετε στοῦ Μέλλοντος τοὺς πύργους τὴ φωλιά, θὰ βροῖτε ἐλπίδες ἄρρωστες, ἐλπίδες μου χαμένες, χαρὲς μου πεθαίνουνε, χαρὲς μου πεθαμένες, νὰ μπήγετε τὸ νύχι σας, τὸ ράμφος σας τὸ κοφτερό, νὰ τρώτε, νὰ χορταίνετε, νὰ τρώτε γιὰ πολὺν καιρὸ.

(Shelley)

ΔΗΜ. ΣΤΑΗΣ

(1) Ἡ μετάφρασις τῶν στίχων εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν «Ἐννὴ Λύρα» τοῦ Ν. Ποριώτη.

ΧΑΡΙΤΩΝ (400 μ. Χ.)

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

I'.

Ὁ Διονύσιος, ἀπελπισμένος δλότελα καὶ μὴν ὑποφέροντας πιά τῆ ζωῆ του, εἶχε ἀποφασίσει νὰ πεθάνῃ. Ἐγράφε μάλιστα καὶ τίς τελευταῖες του ππραγγελιές γιὰ τὴν ταφή του, παρακαλώντας σ' αὐτῆ τῆ διαθήκη τὴν Καλλιρρόη νὰ τὸν φιλήσῃ καὶ νενκρό.

Ὅταν ἔφτασε ἡ Πλαγγόνα καὶ θέλησε νὰ μπῆ, ὁ ὑπηρέτης τὴν ἐμπόδισε, γιὰτ' εἶχε διαταγὴ νὰ μὴ δέχεται κανένα. Ἐνῶ λογομαχοῦσαν αὐτοὶ οἱ δυὸ στὴν πόρτα, ἄκουσε τὸ θόρυβο ὁ Διονύσιος καὶ ρώτησε ποῖος πῆγε νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ. Κι' ὅταν τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ὑπηρέτης πὼς ἦταν ἡ Πλαγγόνα,

— Δὲν ἔρχεται σὲ καλὴ ὥρα, εἶπε, ἀλλ' ἀφῆσέ τη νὰ μπῆ.

Κι' ἐκείνη μπαίνοντας τοῦ φώναξε :

— Τοῦ κάκου, κύριέ μου, λυπάσαι, ὑποφέρεις κι' ἀπελπίζεσαι ! Ἡ Καλλιρρόη δέχεται γάμο μαζί σου ! Λευκοφόρεσε λοιπόν, πρόσφερε θυσιές στοὺς θεοὺς καὶ δέξου νύφη ἐκείνην ποὺ ἀγαπᾷς !

Καθὼς ἄκουσε αὐτὸ τὸ ἀνέλπιστο, ὁ Διονύσιος λίγο ἔλειψε νὰ λιγοθυμήσῃ ἀπὸ τὴν ἐκπληξή καὶ τὴν χαρὰ του. Γιὰ πολλὴν ὥρα δὲν μπόρεσε νὰ βγάλῃ λέξη ἐπιτέλους συνῆλθε κι' εἶπε μ' ἀδύνατη φωνή :

— Ποῖος ἀπ' τοὺς θεοὺς θέλησε νὰ μὲ ξεγελάσῃ, γιὰ νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ σκοτωθῶ ; Στὸν ὕπνο μου ἢ στὸν ξύπνο μου ἄκουσα τέτοιο πρᾶγμα ; Ἀλήθεια ἡ Καλλιρρόη θέλει νὰ γίνῃ γυναῖκα μου, αὐτὴ ποὺ δὲν ἤθελε οὔτε νὰ μὲ βλέπῃ ;

— Πάψε, σοῦ εἶπα, νὰ πικραίνεσαι ἀδι-

κα, τοῦ ἀποκρίθηκε ἡ Πλαγγόνα, καὶ νὰ, μὴν πιστεύεις τὴν εὐτυχία σου. Ἡ ἴδια ἡ Καλλιρρόη μ' ἔστειλε νὰ σοῦ μιλήσω.

— Μίλησέ μου λοιπόν ! φώναξε ὁ Διονύσιος. Πές μου νὰκούσω τὰ ἴδια της τὰ λόγια, χωρὶς νὰ προσθέσῃς ἢ νὰ παραλείψῃς τὸ παραμικρό.

— Ἄκουσε. «Ἐγὼ, λέει ἡ Καλλιρρόη, εἶμαι ἀπ' τὸ πρῶτο σπῆτι τῆς Σικελίας καὶ, ὅσο κι' ἂν δυστύχησα, τὴν περηφάνειά μου τὴ διατηρῶ. Στερήθηκα πατρίδα, γονεῖς, ὅλα· μόνο τὴν εὐγένειά μου δὲν ἔχασα. Ἄν ὁ Διονύσιος ἤθελε νὰ μ' ἔχει γιὰ παλλακίδα τοῦ, θὰ προτιμοῦσα νὰ κρεμαστῶ παρὰ νὰ τοῦ παραδώσω σὰ δούλα τὸ κορμί μου. Ἄν ὅμως μὲ θέλει γιὰ νόμιμη γυναῖκα του, κι' ἐγὼ θέλω νὰ γίνω μητέρα, γιὰ νὰχρὶ διάδοχο ἢ γενιὰ τοῦ Ἐρμοκράτη. Ἄς τὸ σκεφθῇ ὁ Διονύσιος, ὄχι μονάχος καὶ βίσιτικά, ἀλλὰ μὲ τοὺς συγγενεῖς του καὶ μὲ τοὺς φίλους του, γιὰ νὰ μὴν τοῦ πῆ ὑστερὰ κανέναν πὼς ἀπόχτησε παιδιὰ ἀπὸ μιὰ πουλημένη καὶ ντρόπιασε τὸ σπῆτι του. Ἄν δὲν ἐννοῆ νὰ γίνῃ μαζί μου πατέρα, ἄς μὴ γίνῃ οὔτε σύζυγος !» Ἔτσι, μὲ τὰ ἴδια λόγια, μοῦ εἶπε νὰ σοῦ πῶ ἡ Καλλιρρόη.

Ἀπ' αὐτὰ ὅλα ὁ πόθος τοῦ Διονυσίου ξάναψε ἀκόμα καὶ, μὲ κάποια ἐλπίδα τὴν πὼς μπόρεσε νὰ τὸν ἀνταγάπησῃ κι' ἡ Καλλιρρόη, σήκωσε τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ καὶ φώναξε :

— Ἄμποτε νὰ ἰδῶ παιδί ἀπὸ τὴν Καλλιρρόη ! θὰ θεωρήσω τὸν ἑαυτὸ μου πῶς εὐτυχισμένο κι' ἀπ' τὸν Μεγάλου Βασιλιά ! Πάμε γρήγορα νὰ τῆς τὸ πῶ. Ὅδηγησέ με, καλὴ μου Πλαγγόνισσα, ἐσὺ ποὺ τόσο ἀγαπᾷς τὸν κύριό σου !

Ὅταν ἀνέβηκε στὴν κατοικία τῆς ξένης καὶ τὴν εἶδε πάλι μπροστὰ του, τὸ πρῶτο ποὺ τοῦ ἤρθε νὰ κάμῃ, ἦταν νὰ πῆσῃ στὰ πόδια της. Κρατήθηκε ὅμως καὶ καθῆσε κοντὰ της μ' ἀξιοπρέπεια.

— Ἦρθα, τῆς εἶπε, νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τὴ σωτηρία μου. Γιατὶ χωρὶς τὴ θέλησή σου δὲν θὰ σ' ἔπαιρνα ποτέ, μ' ἂν δὲν σὲ ἀποχτοῦσα, εἶχ' ἀπόφαση νὰ πεθάνω. Τώρα ξαναζῶ ἀπὸ σένα. Μὰ ὅσο μεγάλη χάρη κι' ἂν σοῦ χρωστῶ, ἔχω ὅμως κι' ἓνα παράπονο : γιὰτὶ δὲν πιστέψες πὼς σὲ ἤθελα γιὰ νόμιμη γυναῖκα μου καὶ γιὰ μητέρα τῶν παιδιῶν μου ; Θάμουν τρελλὸς ἂν θεωροῦσα δούλη σένα, μιὰν ἀρχοντοπούλα, κι' ἂν δὲν καταδεχόμουν γιὰ παιδί μου ἓνα ἐγγόνι τοῦ Ἐρμοκράτη ! Μοῦ μῆνυσε νὰ τὸ σκεφθῶ. Τὸ σκέφθηκα. Φοβήθηκες τοὺς φίλους μου ἐσὺ, ἢ πῶς ἀγαπητῆ μου φίλη ἀπ' ὅλους ; Μὰ ποῖος, ποῖος θὰ τολμοῦσε νὰ πῆ ἀνάξιο μου τὸ παιδί ποὺ θὰ γεννοῦσα ἐγὼ ἀπὸ σένα, ἀφοῦ θὰ εἶχε πάμπο καλύτερο κι' ἀπὸ τὸν πατέρα του ;

Λέγοντας αὐτὰ, μὲ δακρυσμένα μάτια, τὴν πλησίασε. Ἐκείνη τότε, κοκκινίζοντας ὅλη, τὸν φίλησε ἤρεμα καὶ τοῦ εἶπε :

— Σὲ σένα, Διονύσιε, πιστεύω· δὲν πιστεύω ὅμως καὶ στὴν τύχη μου, ποὺ φοβᾶμαι μήπως δὲν ἐξουμενίσθη ἀκόμα.

— Ἐγὼ ὅμως, ἀποκρίθηκε ὁ Διονύσιος, εἶμαι βέβαιος πὼς τὰ δεινὰ σου τελείωσαν. Εἶμ' ἔτοιμος νὰ πάρω ὄρκο γιὰ ὅλα αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα. Σὲ ποῖους θεοὺς θέλεις νὰ ὀρκισθῶ ; Στὸ Δία ; στὸν Ἀπόλλωνα ; ..

— Ναί, νὰ ὀρκισθῆς, Διονύσιε· ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ποὺ εἶσαι καλὸς καὶ δίκαιος, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους. Κι' ὄχι στὸ Δία ἢ στὸν Ἀπόλλωνα, ἀλλὰ στὴ Θάλασσα ποὺ μ' ἔφερε ἐδῶ, στὴν Ἀφροδίτη ποὺ μ' ἔδειξε σὲ σένα, καὶ στὸν Ἐρωτὰ τὸν προξενητῆ μας.

Τοῦ ἄρεσε αὐτὸ τοῦ Διονυσίου κι' ὀρκίσθη μπροστὰ σὲ πολλοὺς.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα νὰ κἀνῃ τὸ γάμο, γιὰτὶ ὁ πόθος του νὰπολαύσῃ τὴν Καλλιρρόη ἦταν πιά ἀκράτητος. Βιαζόταν κῶλα νὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ, γιὰ νὰ γαληνέψῃ προπάντων ἢ τρικυμισμένη τὴν ψυχὴ. Μολοῦντοῦτο σκέφθηκε πὼς ἔπρεπε νὰκρατηθῇ καὶ νὰναβάλλῃ. «Δὲν

ταιριάζει, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, νὰ κάμω τὸ γάμο ἐδῶ στὴν ἐρημιὰ, σὰ νὰπαίρνω ἀληθινὰ μιὰ πουλημένη. Δὲν θὰ φανῶ τόσο ἀχάριστος ὥστε νὰ μὴ γιωρτάσω ἐπίσημα τὴν ἔνωσή μου μὲ τὴν Καλλιρρόη καὶ πρῶτα-πρῶτα μ' αὐτὸ νὰ τιμῶσω τὴ γυναῖκα. Ἐπειτα θὰ ἐξασφαλιζόμεν ἔτσι καὶ γιὰ τὰ μέλλοντα. Γιατὶ τὸ γοργότερο πρᾶγμα τοῦ κόσμου εἶναι ἡ φήμη. Τρέχει στὸν ἀέρα καὶ κάθε δρόμος τῆς εἶναι ἀνοιχτός. Ἄς ποῦμε λοιπὸν πὼς φτάνει στὴ Σικελία, φέρνοντας τὴν εἶδηση : Ἡ Καλλιρρόη ζῆταιρογδύτες ἀνοῖξαν τὸν τάφο της, τὴν ἔκλειψαν καὶ τὴν πούλησαν στὴ Μίλητο. Καὶ νὰ σου τα ἐδῶ τὰ καρᾶδια τῶν Συρρακουσίων κι' ὁ Ἐρμοκράτης ὁ στρατηγὸς ζητώντας μου τὴ θυγατέρα του. Τί θὰ τοῦ πῶ ; Μοῦ τὴν πούλησε ὁ Θήρωνας ; Ὅθὰ μὲ ρωτήσῃ ; Κι' ὁ Θήρωνας ποῦ εἶναι ; Κι' ἂν μὲ πιστέψουν ἀκόμα, πάλι θὰ φανῶ κλεφταπόδοχος. Σκέψου, Διονύσιε, πὼς μπορεῖ νὰ σοῦ κάμουν καὶ δίκη, νὰ σὲ φέρουν νὰπολογηθῆς μπροστὰ στὸ Μεγάλου Βασιλιά. Ὅθὰταν λοιπὸν γιὰ καλὸ σου, ἂν θὰ μπόρῳσεσ τότε νὰ πῆς : Ἐγὼ ἄκουσα πὼς μιὰ γυναῖκα ἐλεύθερη ἤρθε, δὲν ξέρω πὼς,στὸν τόπο μου. Τὴν εἶδα, μοῦ ἄρεσε, μὲ θέλησε καὶ φανερὰ τὴν παντρεύτηκα στὴν πόλη σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους. Ἔτσι θὰ ἔπειθα καὶ τὸν πεθερό μου νὰ μὴναγνωρίσῃ γιὰ γαμπρό. Ὅστε, ψυχὴ μου, κάμε ὑπομονὴ λίγον καιρὸ, γιὰ νὰπολαύσῃς τὸν ἐπίλοιπο μιὰν ἐξασφαλισμένη εὐτυχία».

Ἀφοῦ σκέφθηκε αὐτὰ ὅλα κι' ἀποφάσισε, ὁ Διονύσιος φώναξε τὸ Λεωνᾶ.

— Τρέξε στὴν πόλη νὰ ἐτοιμάσῃς μεγὰλόπρεπα τὸ γάμο. Στείλε κοπάδια, στείλε στᾶρι καὶ κρασί ἀπὸ στεριά κι' ἀπὸ θάλασσα. Θέλω νὰ φᾶνε, νὰ πιοῦν καὶ νὰ γλεντήσουν ὅλοι οἱ πολῖτες.

Ἔτσι ἐπρόσταξε καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε γιὰ τὴν πόλη μὲ τὰμάξι. Ὅσο γιὰ τὴν Καλλιρρόη, ποὺ ποτὲ δὲν ἤθελε νὰ τὴ δείχνῃ στὸν κόσμο, τῆς παράγγειλε νὰ μπῆ τὸ βράδι, μὲ τὴν Πλαγγόνα καὶ τίς ἄλλες της δούλες, σ' ἓνα πλοιάριο, ποὺ θὰ τὴν ἔβγαζε ἴσια στὸ σπῆτι του, ἀπάνω στὸ λιμένα τὸν λεγόμενο Δόκιμο.

Πρὶν φύγει ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ ἐκείνη, ἡ Καλλιρρόη σκέφθηκε πρῶτα νὰ προσευχηθῇ στὴν Ἀφροδίτη. Πῆγε λοιπὸν στὸ ναὸ,

(*) Συνέχεια, ἴδε τεῦχος 6, σελ. 352.

ἔβγαλ' ἔξω ὄσους ἦταν ἐκεῖ κι' εἶπε στή θεά τάχολουθα :

— Δέσποινά μου Ἀφροδίτη, νά σοῦ παραπονεθῶ πρέπει ἢ νά σ' εὐχαριστήσω ; Ὅταν ἤμουν παρθένια, μ' ἔνωσες μέ τόν Χαιρέα· καί τώρα, ὕστερ' ἀπό κείνον, μέ δίνεις σ' ἄλλον. Δέν θά τόκανα ποτέ μέ τή θέλησή μου, κι' οὔτε σένα θάκουγα οὔτε τό γιό σου τόν Ἐρωτα, ἄν δέν μὲνάγκαζε τό βρέφος πούχω στήν κοιλιά. Σέ παρακαλῶ λοιπόν, ὄχι γιά μένα, παρά γιά τοῦτο: Κάμε μου τή χάρη, βέηθησε νά μή φανερωθῇ τό τέχνασμα. Μιά καί δέν ἔχει τόν ἀληθινό του πατέρα, ὡς περάση γιά παιδί τοῦ Διονυσίου· κι' ὕστερα, σά μεγαλώση, μπορεῖ νά βρῇ καί κείνον.

Ἀπό τό ναό, κατέβηκε στήν παραλία· καί οἱ ναῦτες, ἅμα τήν εἶδαν, φοβήθηκαν, νομίζοντας κι' αὐτοί πῶς ἡ Ἰδία ἢ Ἀφροδίτη ἐρχόταν νά μπῆ στό πλοῖο τους. Ἐπεσαν ὄλοι καί τήν προσκύνησαν· κι' ἔπειτα ἔλαμναν μέ τόση προθυμία, πού τό πλοῖο ἔφθασε στό λιμένα πού γρήγορα κι' ἀπ' ὅσο εἶχαν λογαριάσει.

Ἦταν αὐγή κι' ἡ πόλη φαινόταν ὀλη στολισμένη μέ στεφάνια. Καθένας ἔκνε θυσιές μπροστά στό σπῖτι του, χωριστά ἐκείνες πού γινόνταν στούς ναούς. Κι' ὄλοι πιά μιλοῦσαν γιά τή νύφη: ποιά νάταν τάχα; Οἱ περισσότεροι ἔλεγαν πῶς κάποια Νεραίδα εἶχε βγεῖ ἀπ' τή θάλασσα ἢ κάποια θεά εἶχ' ἐρθεῖ ἀπό τὰ παραθαλάσσια χτήματα τοῦ Διονυσίου. Αὐτό τό ἐπικύρωναν κι' οἱ ναῦτες. Μιά ἦταν ἡ ἐπιθυμία ὀλωνῶν: νά ἴδουν μέ τὰ μάτια τους τήν Καλλιρρόη. Καί τό πλήθος ὄλο μαζεύθηκε στό ναό τῆς Ὀμόνοιας, ὅπου κατὰ τό πάτριον ἔθιμο γινόνταν οἱ γάμοι.

Τήν ἡμέρα ἐκείνη, πρώτη φορά ἀφοῦ βγήκε ἀπό τόν τάφο, ἡ Καλλιρρόη λαμπροστολισθήκε. Μιά κι' ἀποφάσισε νά παντρευτῇ καί νά μένη στόν τόπο ἐκεῖνο, ὅπου κανένας δέν τήν ἐγνώριζε, ἢ ξένη θέλησε νά συστηθῇ τοῦλάχιστο μέ τήν ὀμορφιά της. Καί φόρεσε στολή ντόπια καί στεφάνι νυφικό. Ὅταν παρουσιάσθηκε ἔτσι στό πλήθος, ὄλοι φώναξαν ἐκθαμβοί:

— Ἡ Ἀφροδίτη σήμερα παντρεύεται!

Τῆς ἔρριχναν νά πατῇ λουλούδια καθῶς περνοῦσε, τήν ἔρριχναν μέ μύρα καί δέν ἔμεινε στό σπῖτι του οὔτε γέρος οὔτε παιδί.

Κι' οἱ λιμένες ἀκόμα ἐρημώθηκαν. Κι' ὡς τὰ κεραμίδια ἀκόμα ἀνέβηκε τό πλήθος, πού οἱ δρόμοι δέν τό χωροῦσαν.

Ἀλλά κι' αὐτή τήν ἡμέρα, ὁ βάσκανος ἐκεῖνος δαίμονας δέν ἔλειψε... Αὐτά θά τό διηγηθοῦμε πού ὕστερα. Ἄς ἴδουμε πρῶτα τί γινόταν τόν ἴδιον καιρό στή Συρακούσα.

* * *

Τῆ νύχτα ἐκείνη, οἱ ληστές ξανάκλεισαν τόν τάφο βιαστικά καί πρόχειρα. Πρωτῶ, πῆγε κει ὁ Χαιρέας, τάχα γιά νά φέρῃ στή νεκρή λουλούδια, ἀλλά πραγματικά μέ τήν ἀπόφαση νά σκοτωθῇ κοντά της. Γιατί δέν μποροῦσε νά ὑποφέρῃ τόν αἰώνιο χωρισμό τῆς Καλλιρρόης καί μόνο τό θάνατο ἐνόμιζε γιά τῶν ἀγιάτρευτης λύπης του.

Καθῶς πλησίασε, εἶδε τίς πέτρες μετατοπισμένες καί τόν τάφο σχεδόν ἀνοιχτό. Κυριεύθηκε ἀπό μεγάλη ἀπορία γιά αὐτό τό πρᾶγμα, πού γρήγορα διαδόθηκε στήν πόλη κι' ἔτρεξαν ὄλοι νά τό ἴδουν. Ἀλλά δέν τόλμοσε νά μπῆ κανείς μέσα στόν τάφο πρῖν διατάξῃ ὁ Ἐρμοκράτης. Ἐπιτέλους ὁ στρατηγός ἔστειλε ἀνθρωπό του νά ψάξῃ, κι' ἔτσι ἔμαθαν ὄλοι τό παράξενο καί τό ἀπίστευτο: Ὅχι μόνο τὰ ἐντάφια ἔλειπαν, παρά κι' ἡ νεκρή ἡ Ἰδία! Μπήκε κι' ὁ Χαιρέας, ἔψαξε κι' αὐτός, ἀλλά τήν Καλλιρρόη δέν τήν εἶδε πουθενά. Καί κατὰ τὰ ἐντάφια αὐτά βέβαια τὰ πῆραν ταφογδύτες. Ἡ νεκρή ὅμως τί εἶχε γίνει; Ἀδύνατο νά μαντέψῃ κανείς καί καθένας ἔλεγε τό δικό του. Τότε ὁ Χαιρέας, σηκώνοντας μάτια καί χέρια στόν οὐρανό, φώναξε:

— Ποιός τάχ' ἀπό τοὺς θεοὺς ἔγινε ἀντεραστής μου καί μου ἄρπαξε τήν Καλλιρρόη, πού τήν κρατεῖ τώρα μέ τή βία; Αὐτός βέβαια θάκαμε νά πεθάνῃ ξαφνικά, γιά νά μήν καταλάβῃ τήν ἄρπαγή. Ἐτσι καί τήν Ἀριάδνη τοῦ Θησέα τοῦ τήν πῆρε ὀδιόνυσος καί τή Σεμέλη ὁ Δίας... Καί τώρα τί νά κάμω, τί νά γίνω ἐγώ ὁ δυστυχισμένος; Νά σκοτωθῶ; ἀλλά μέ ποιόν νά μέ θάψουν; Γιατί στή συμφορά μου, αὐτή μόνο εἶχα τήν ἐλπίδα: πῶς ἄν δέν μπόρεσα νά διατηρήσω κοινὸ θάλαμο μέ τήν Καλλιρρόη, θά μποροῦσα τοῦλάχιστο νά βρῶ κοινὸ μαζὶ τῆς τάφο. Συχώρεσέ με πού δέν πεθαίνω, μὰ ἐσὺ τώρα μαναγκάζεις νά ζήσω. Γιατί

θά σέ ζητήσω σέ γῆ καί σέ θάλασσα, καί στόν ἀέρα ἀκόμα, ἄν μπορέσω νάνεθῶ. Φτάνει μόνο νά μή μ' ἔχεις ξεχάσει: ἐσὺ, ἀγαπημένη μου γυναίκα!

Ἀκούγοντας αὐτά, τό πλήθος ξέσπασε σέ θρήνους. Κι' ὄλοι ἄρχισαν νά κλαῖνε πάλι τήν Καλλιρρόη σά νάχε ξαναπεθάνει.

Ἀμέσως ἀρματώθηκαν καράβια κι' ἀπολύθηκαν μοιρασμένα νά ψάξουν παντοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἐρμοκράτης ἐρευνοῦσε τή Σικελία, ὁ Χαιρέας τή Λιβύα, μερικοὶ στάλθηκαν στήν Ἰταλία κι' ἄλλοι διατάχθηκαν νά κατεβῶν στό Ἴόνιο. Ἀλλά ἡ ἀνθρώπινη αὐτή ἐνέργεια δέν θάχε κανέν' ἀποτέλεσμα, ἄν δέν ἐφώτιζε καί δέν ἔδειχνε τήν ἀλήθεια ἢ Τύχη, πού χωρὶς αὐτή δέν τελειώνει τίποτα, καθῶς μπορεῖ νά κρίνῃ καθένας ἀπό τὰ παρακάτω συμβάντα.

Ἀφοῦ δηλαδή οἱ ταφογδύτες ξέκαναν τό πού δισκολοπούλητο μέρος τοῦ φορτίου τους,— τῆ γυναίκα,— ἔφυγαν ἀπό τή Μίλητο γιά τήν Κρήτη, πού ἀκούγαν πῶς ἦταν μεγάλο καί πλούσιο νησί, ὅπου εὐκόλα θά μποροῦσαν νά πουλήσουν καί τὰ πολυτίμα ἐντάφια. Ἀλλά καθῶς πῆγαιναν, τοὺς βρῆκε ἀνεμος σφοδρὸς πού τοὺς ἔσπρωξε στό Ἴόνιο. Ἐκεῖ, σ' ἔρημη θάλασσα, μαύρη καί σκοτεινή, παράδερναν μέσα σ' ἀστραπές καί βροντές, κι' ἔτσι κατάλαβαν οἱ κακοῦργοι πῶς ἄν ὡς τότε εἶχαν ταξιδέψῃ καλά, ἦταν ἀπό καλοτυχία τῆς Καλλιρρόης. Ὡ, ἡ Καλλιρρόη δέν ἦταν πιά μέσα στό πλοῖο τους, γιά νά κακατευνάξῃ τὰ κύματα καί τοὺς ἀνέμους. Κάθε στιγμή ἔφταναν κοντά στό θάνατο, μὰ ὁ θεός δέν τοὺς γλύτωνε γρήγορ' ἀπό τόν τρόπο, σά νάθελε νά τοὺς βρασιῶσῃ κἀνοντάς τους τό ναυάγιο μακρὺ. Μέρη καί νύχτες πλανήθηκαν. Τῆ δέν τοὺς δεχόταν καμμιά καί στήν ἀξενη θάλασσα τοὺς ἔλειψαν τὰ τρόφιμα καί πρῶτα-πρῶτα τό νερό. Σέ τίποτε δέν τοὺς ὤφελοῦσε ὁ ἄδικος πλοῦτος κι' οἱ ἄθλιοι πέθαιναν τῆς δίψας μέσα στό χρυσάφι.

Πῶς μετάνοιωναν τώρα γιά ὅσα εἶχαν κάνει καί τᾶρριχναν ὁ ἕνας στόν ἄλλο! Μὰ ἦταν ἄργά. Ὅλοι κόντονταν ἐτοιμοθάνατοι ἀπό τή δίψα, ὄλοι ἐξόν ἀπό τὸ θῆρωνα, πού καί σ' αὐτή τήν περίσταση δείχτηκε κατεργάρης. Εἶχε βρεῖ τρόπο νά κρύψῃ νερό γιά τόν ἑαυτό του κι' ἔτσι ὁ ληστής

ἐλήστευε ὄσω τοὺς ἄλλους ληστές. Μὰ τίποτα δέν τὸν ὠφέλησε κι' αὐτόν ἡ κατεργαριά: τὸν γλύτωσε μιὰ στιγμή ἀπό τὸ θάνατο, γιά νά τὸν ρίξῃ σέ λίγο σὰ βασιανιστήρια καί στήν κρεμάλα.

Γιατί ἡ τύχη ἔκαμε ὥστε τό καῖκι τοῦ θῆρωνα νά πέσῃ μπροστά στό καράβι τοῦ Χαιρέα πού ἔψαχνε γιά τήν Καλλιρρόη. Στήν ἀρχὴ τὸ πῆραν γιά πειρατικό. Ὑστερα παρατήρησαν πῶς τὰ κύματα τὸ πῆγαιναν ἀκυβέρνητο ὅπου ἤθειαν, καί κάποιοι ἀπό τὸ καράβι ἐπρότεινε: «Δέν ἔχει μέσα ἀνθρώπους; ὡς πλησιάσουμε νά ἴδουμε τί συμβαίνει». Ἐδῶσε τήν ἀδεία ὁ κυβερνήτης, (γιατί ὁ Χαιρέας, πεσιμένος στό ἀμπάρι, ἔκλαιγε ἀπαρηγόρητα) καί πλησιάζοντας, ἄρχισαν νά φωνάζουν: «Ἢ, σεις! ἀπό τό καῖκι!» Ἐπειδὴ ὅμως δέν τοὺς ἀποκρίθηκε κανένας, κάποιοι ἀνέβηκε στό πειρατικό καί δέν εἶδε μέσα παρά νεκροὺς καί χρυσάφι. Τὸ εἶπε στοὺς ἄλλους κι' ὄλοι καταγάρηκαν γιά τὸ θησαυρὸ πού ἐβρισκαν ἔτσι στή θάλασσα. Ἄκουσε τό θόρυβο καί ὁ Χαιρέας καί ρώτησε τήν αἰτία. Κι' ὅταν τοῦ εἶπαν, θέλησε κι' αὐτός νά ἴδῃ τό παράξενο. Μπήκε λοιπόν στό ἔρημα πειρατικό καί, γνωρίζοντας ἀμέσως τὰ ἐντάφια, ἔβαλε τὰ κλάματα καί τίς φωνές:

— Μ' αὐτά, Καλλιρρόη, εἶνα: τὰ δικά σου! Νά τό στεφάνι πού ἐγώ ὁ ἴδιος σοῦ ἔβαλα. Αὐτό σοῦ τό πρόσφερε ὁ πατέρας σου, αὐτό ἡ μητέρα σου, νά κι' ἡ νυφιάτικὴ σου φορεσιά! Δυστυχία μου! Τάφος λοιπόν σοῦ ἔγινε αὐτό τό καῖκι;.. Τὰ πρᾶγματά σου ὄλα τὰ βλέπω ἐδῶ· σὺ ὅμως πού εἶσαι; Ἀπὸ τὰ ἐντάφια τῆς μόνο ἢ νεκρῆ λείπει!

Ἀκούγοντας αὐτά ὁ θῆρωνας, πού κοιτόταν μισοπεθαμένος, κατάλαβε ἀμέσως τί τὸν περίμενε καί, στήν ἀρχὴ, σκέφθηκε νά μή μιλήσῃ καί νά μήν κουνηθῇ. Ἀλλά, — φιλόζωος ἀπὸ φυσικό του ὁ ἄνθρωπος, — δέν μπόρεσε νά βραστάξῃ τῆ δίψα· γιατί καί τό λίγο ἐκεῖνο νερό πού εἶχε κρύψει, τοῦ εἶχε τελειώσει· κι' ὁ πρῶτος λόγος πού εἶπε, ἦταν:

— Δόστε μου νά πιῶ!

Τοῦ ἔδωσαν, τὸν περιποιήθηκαν, τὸν συνέφεραν. Κι' ὕστερα ὁ Χαιρέας κάθησε κοντά του καί τὸν ρώτησε:

— Ποιοὶ εἶστε σεις; πού πάτε; πού τὰ

βρήκατε αυτά; και την κυρία τους τί την κάνατε;

Με τή συνηθισμένη του πονηριά, όλη στήσ αποκρίθηκε:

— Είμαι Κρητικός και πήγαίνα στην Ίωνία, να βρω τον αδερφό μου που είναι κει-πέρα στρατιώτης. Τό πλοιο που ταξίδευα, μ' άπαράτησε στην Κεφαλλονιά. Από κει, μπήκα σ' αυτό τό καΐκι που περνούσε κατά τύχη. Μας βρήκε πρώτα μεγάλη τρι-

κυμία, που μάς έσπρωξε ως εδώ. Έπειτα γαλήνη πολυήμερη. Δεν μπορέσαμε να κουνηθούμε, ώσάτου δλοιοι σύντροφοί μου πέθαναν από τή δίψα. Δεν έγλύτωσα παρά έγώ, γιατί είμαι καλός άνθρωπος.

Άφου άκουσε αυτή τήν Ιστορία, ο Χαίρεας πρόσταξε να δέσουν τό καΐκι στο καράβι του και να τό τραβήξουν έτσι ως τό λιμάνι τής Συρακούσας.

Μετάφρ. Χ.

(Ακολουθεί)

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΕΥΡΕΘΕΝ ΜΩΣΑΪΚΟΝ ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΠΑΝΤΕΛΗ ΧΟΡΗ

Η ΝΤΑΛΜΑΝΟΠΟΥΛΑ (*)

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ ΣΕ ΜΕΡΗ ΔΥΟ

(ΚΑΘΕ ΜΕΡΟΣ ΧΩΡΙΣΜΕΝΟ ΣΕ ΔΥΟ ΕΙΚΟΝΕΣ)

ΜΕΡΟΣ Β' — ΕΙΚΟΝΑ 1.

Μόλις άνοίγει ή σκηνή, ή Εύανθία μονάχη σεργιανάζει άπάνω κάτω σαν άναμμένη και σαν καΐ να περιμένη. Μπαίνει σέ λίγο ο Σωκράτης με καπέλλο και μπιαστούνη.

Σωκράτης. — Βιάζομαι μαυά, να πάω στο δικηγόρο μου. (Κυττάζει τό ρωλόι του.) "Οτι έχεις να μου πής λέγε γλήγορα.

Εύανθία. — "Ερχεται ο πατέρας της, λοιπόν πρέπει να ξεμπερδεύουμε. "Ας τήν πάρη να φύγη' είναι άνυπόφορη' μ' έκαψε! τ' είμαστε δηλαδή έμεις που μάς περιφρονεί έτσι; τής μιλάς και δέ σου άπαντάει... Πρέπει, πρέπει να χωρίσης...

Σωκράτης. — "Ένας λόγος είν' αυτός' μά για να χωρίσης πρέπει ναχης άφορμή.

Εύανθία, βάζει τά χέρια της στη μέση και τόν κυττάζει παράξενα.

Σωκράτης. — Τί με κυττάς έτσι μυχιά;

Εύανθία. — Ξέρεις τί λέω;

Σωκράτης. — Τί;

Εύανθία. — Λυπάμκι που στάθηκα τόσα χρόνια τίμια στον πατέρα σου... ο,τι και ναχανα δέ θα είχε πάρει χαμπάρι. "Έτσι ήταν κ' αυτός, κουτορνίθι σαν και σένα και σαν δλους τούς άντρες.

Σωκράτης. — Θέλεις δηλαδή να πής πως ή Μπίλλιω...

Εύανθία, κοροϊδεύοντας: — "Η Μπίλλιω... ναί... ή Μπίλλιω σου!... είσαι τυχερός κακομοίρη, που έχεις εδώ τή μάννα σου. (Δείχνει τόν έαυτό της.) Μυστική άστυνομία... φάρεφα με τρόπο και τή Βιργινία και τή θειά της τήν Καλλιόπη... "Από τότε, πριν ακόμη τήν πάρεις, πονούσε ή καρδιά της για τόν γαλονάτο... ή Βιργι-

νια είναι πυρ και μανία που τήν άπαράτησε... και για να τήν άπαράτησε ύστερ' από τό γάμο σας, αυτό θα πη πως... ξύπνια κακομοίρη!

Σωκράτης. — Τό Φάλλκο υποψιάζεσαι;

Εύανθία. — Υποψιάζομαι λέει! Φως φανερό!... Πως να τόν έπαιρνε αυτόν;... πεντάρα δέ θα είχαν ούτε για να ξύσουν τό δόντι τους... Δεν τήν ξέρεις τή μόδα σήμερα στην "Αθήνα: Παίρνεις τόν πλούσιο για να τάχεις με τό φτωχό.

Σωκράτης, συλλογισμένος: — Δές;

Εύανθία. — "Αμ' ο Κάικας, τί έλο μπαίνοβγαίνει εδώ μέσα; Τής φέρνει τά μαντάτα, βλέπεις...

Σωκράτης, συλλογισμένος: — "Ο Φάλλκος δέν ήρθε ποτέ εδώ...

Εύανθία. — Κουτή είναι να τόν κουβαλήση εδώ μέσα; υπάρχουν έξω σκίτια... ή "Αθήνα άλλο τίποτα' όρεξι ναχης μονάχα. Λοιπόν, αν τούς πιάσουμε σκατούς, τί θα μου πής;

Σωκράτης. — Ξέρω κι' έγώ. Για να μου φέρεται τόσαν καιρό, έτσι όπως μου φαίρεται... μ' ένα τρόπο άγέρωχο και περιφρονητικό... δια μπορούν να περάσουν από τό νοσ' μου.

Εύανθία. — Δόξα σοι ο Θεός, που άρχισες να ξυπνάς! περιμένα και θα δής... τώρα σκοπεύω να πάω στη Βιργινία, για αυτό με βλέπεις ντυμένη... μου έχει υποσχεθεί πως θα μπορέση να μάθη...

Σωκράτης. — Τί να μάθη;

Εύανθία. — Τό πως και που άνταμώνονται.

Σωκράτης, συλλογισμένος: — Καλά... έγώ πηγαίνω γιατί άργησα... και... να δούμε... (Φεύγει).

(*) Συνέχεια από τό προηγούμενο, σελ. 426.

Εὐανθία, φρονιάζει πρὸς τὸν διάδρομο:—Κοντύλω! Κοντύλω!

Κοντύλω, ἔρχεται μὲ τὰ μούτρα κατεβασμένα καὶ μὲ μιὰ δουλειὰ στὸ χέρι:—Φωνάζετε;

Εὐανθία, εἰρωνικά:—“Α! καλῶς τη-νε... σὺν ἀδιάθετη μού φαίνεται σήμερ... τί, δὲν εἶσαι καλά;

Κοντύλω.—Καλὰ εἶμαι· δὲν ἔχω τί-ποτα. Ἴσως εἶναι ἀπο τὸ χτυποκάρδι πού περιμένουμε τὸν πατέρα τῆς Μπίλλιος.

Εὐανθία, εἰρωνικά:—“Α! αὐτὸ θὰ εἶναι ἔχεις δικιο! Τί φτιάχνεις αὐτοῦ;

Κοντύλω.—Κάτι τοῦ παιδιοῦ.

Εὐανθία.—“Ο Κάικας ἦταν σήμερα ἐδῶ;

Κοντύλω.—Ναί, ἦρθε νὰ μᾶς πῆ πὼς δὲν ἔφτασε ἀκόμη τὸ καράβι· μὰ τώρα πάει στὸν Πειραιᾶ καὶ πιστεύομε...

Εὐανθία.—Καὶ δὲ μού λές, στὸ Ὑπουργεῖο δουλεύει ὁ Κάικας;

Κοντύλω.—Ναί, στὸ Ὑπουργεῖο.

Εὐανθία.—Μὲ ποιὸν μαζύ; Μήπως μὲ τὸν κύριο Φάλκο πού τὸν ξέρουμε ἀπ' τὸν Πόρο;

Κοντύλω.—Ναί, μ' αὐτόν.

Εὐανθία.—“Α! βέβζια... καλὸς αὐτὸς ὁ κύριος Φάλκος...

Κοντύλω.—Πολὺ καλός.

Εὐανθία.—Χμ! βέβζια... ἤθελα νὰ σοῦ πῶ πὼς πάω σὲ δουλειά, δὲ θ' ἀργήσω... πιστεύω νὰ εἶμαι πρὶν φθάσει ὁ κύριος Νταλμάνης... (Στὴν πόρτα.) Καλὸς ὁ κύριος Φάλκος, ἔ; λαμπρός! ἀνεκτίμητος!.. ἔξοχος!... θαυμάσιος!... (Χάνεται.)

Κοντύλω.—Τί ἔπαθε; (Κάθεται σὲ μιὰ καρέκλα καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ κέντημα.)

Μπίλλιος, πού μπαίνει ὕστερα ἀπὸ λίγο:—Καλημέρα, Κοντύλω.

Κοντύλω.—Καλημέρα.

Μπίλλιος.—Ἦτανε ἐδῶ πρὶν ὁ Κάικας; Σὰ νάκουσα τὴ φωνή του.

Κοντύλω, κεντῶντας:—Αὐτὸς ἦταν.

Μπίλλιος.—Γιατί δὲ μού μίλησες;

Κοντύλω.—Νόμιζα πὼς ἠσούχαζες ἀκόμα... Βιαζόνταν κι' αὐτὸς νὰ κατέβῃ στὸν Πειραιᾶ, νὰ ἰδῇ ἂν ἔφτασε τὸ καράβι.

Μπίλλιος.—Τώρα θάφτασε... Φαντάσου, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, νὰ ἰδοῦμε τὸν πατέρα.

Κοντύλω.—Μά, ἔλεγες πὼς θὰ λείψῃ ἀκόμα.

Μπίλλιος.—Ναί, μὰ τὸν διέταξαν νὰ γυρίσῃ ἄρον-ἄρον...

Κοντύλω.—Γιατί γίνεται πόλεμος, ἀλήθεια;

Μπίλλιος.—Γιατί νὰ μὴ γίνῃ; ὕπάρχουν κι' ἄλλοι σκλάβοι, ὅπως οἱ παππούδες μας μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ.

Κοντύλω.—Καὶ μᾶς λεπτέρωσαν γιὰ νὰ ξαναγίνουμε σκλάβοι στὸ χρῆμα. Ὁρατα!

Μπίλλιος, ἀλλάζοντας ὕψος:—Νὰ σοῦ πῶ, Κοντύλω.

Κοντύλω.—Νὰ μού πῆς, παιδί μου.

Μπίλλιος.—Μὴν τύχη καὶ εἶπες τίποτα τοῦ Κάικα γιὰ ὅ,τι συμβαίνει ἐδῶ μέσα;

Κοντύλω.—Ἐγὼ δὲν εἶπα τίποτα, νὰ μὴ σῶσω... μὰ τί τὸ θέλεις...

Μπίλλιος.—Τί;

Κοντύλω.—Φαίνεται πὼς κάτι ξέρει... Καὶ ποιὸς δὲν πῆρε χαμπάρι τὰ μαρτύρια πού τραβᾶς ἐδῶ μέσα; ὅλος ὁ κόσμος βουτίζει.

Μπίλλιος.—Μοῦ εἶναι ἀδιάφορο. Ὁ πατέρας μονάχα νὰ μὴ μάθῃ τίποτα.

Κοντύλω.—Καλὰ, καὶ δὲν τοῦγραφες τίποτα;

Μπίλλιος.—Νὰ τοῦ γράψω τοῦ πατέρα; νὰ τοῦ παραπονεθῶ; τί λές!

Κοντύλω.—Μ' ἀφοῦ θὰ μείνῃ μαζύ μας, δὲ θὰ πάρῃ χαμπάρι;

Μπίλλιος.—Μόνο λίγες μέρες, μὰ πρέπει νὰ κάνω ὅ,τι εἶναι δυνατόν γιὰ νὰ μὴ μάθῃ! Τώρα βρέθηκε κι' αὐτὸς ὁ Κάικας νὰ μείνῃ στὸ Ὑπουργεῖο καὶ νὰ μὴν πάῃ στὸ ταξίδι μαζύ του.

Κοντύλω.—Ἀφοῦ ἦταν ἄρρωστος, τί ἤθελες νὰ κάνῃ;

Μπίλλιος.—Παντοῦ ἀτυχία.

Κοντύλω.—Μόνη σου, μὲ τὰ ἴδια σου τὰ χέρια τὴν ἔκανες, καὶ μὴ σοῦ κακοφρονῆ πού στὸ λέω.

Μπίλλιος, ὑπερήφανα:—Καὶ ὅμως, εἶμαι εὐχαριστημένη.

Κοντύλω, μὲ ἀπορία:—Εὐχαριστημένη;

Μπίλλιος.—Ἐγὼ ἕνα χαριτωμένο παιδί, τί ἄλλο θέλεις; καὶ μόνο γι' αὐτὸ ἀξίζει ὅ,τι ἔκανα. Ἐπρεπε! (Παύσις.)

Μπίλλιος, σὰ νὰ συλλογίζεται:—Κι' ἀφοῦ ὁ Κάικας βρῆκεται μὲ τὸ Φάλκο, θὰ ξέρῃ κι' ἐκεῖνος; Ἀφοῦ καθὼς λές μάλιστα ὅλος ὁ κόσμος βουτίζει, χμ!

Κοντύλω.—Τώρα τὸννοῖσες;.. Μὰ ὡς

ποτέ θὰ πάῃ αὐτό; πρέπει νὰ πάρῃ ἕνα τέλος: θὰ σὲ πεθάνουσε. Δὲν εἶναι ζωὴ αὐτὴ. Τί νὰ πῶ κι' ἐγὼ! Θὰ εἶναι ἡ κατάρρα ἡ παλιά, Νταλμανεϊκή κατάρρα, ὅλες ἡ γυναῖκες στὸ σόι τους νὰ κλαῖνε.

Μπίλλιος.—Ἔτσι νὰ ζήσης, Κοντύλω μου. Πὲς τοῦ Κάικα νὰ κλείσῃ τὸ στόμα του· δὲ θέλω νὰ μάθῃ λέξι ὁ πατέρας. Κάνε μου τὴ χάρι.

Κοντύλω.—Καλὰ, ἀφοῦ τὸ θέλεις τοῦ τὸ λέω, δὲ σοῦ χαλάω χατήρι· μὰ τί θ' ἀπογίνῃ, πὲς μου, τί θ' ἀπογίνῃ; Τρία χρόνια βρῆκεσαι μέσα σὲ μιὰ κόλαση.

Μπίλλιος.—Στὸ εἶπα. Ἐγὼ τὸ παιδί μου, αὐτὸ εἶναι ἕνας Παράδεισος... ξύπνησε;

Κοντύλω.—“Ὁχι. Νὰ τὸ δῆς, σὺν ἀγγελοῦδι κοιμᾶται.

Μπίλλιος.—Πᾶω νὰ δῶ. (Φεύγει.)

Κοντύλω.—Μωρέ, μυαλά!

Φωνὴ ἀπ' ἔξω.—Κοντύλω, Κοντύλω!

Κοντύλω, σηκώνεται καὶ πάει στὴν πόρτα:—“Ὁ, ποιὸς εἶναι;

Φωνὴ ἀπ' ἔξω.—Ἐνας κύριος σὲ ζητάει.

Κοντύλω, στὴν πόρτα μ' ἐκπληξι. —“Α, ἔσεις; (Μπαίνει ὁ Φάλκος.) Καὶ πὼς ἦταν τοῦτο;

Φάλκος.—Ἦρθα γιὰ τὸν κύριο Νταλμάνη. Δὲν ἦρθε ἀκόμα;

Κοντύλω.—Ἴσα μὲ χθὲς τὸ βράδυ δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμα τὸ καράβι, μὰ πιστεύω τώρα νάφτασε. Πάει ὁ Κάικας νὰ ἰδῇ.

Φάλκος.—“Α, γι' αὐτὸ δὲν ἦρθε στὸ Ὑπουργεῖο.

Αὐτὴ τὴ στιγμή μπαίνει ἡ Μπίλλιος.

Μπίλλιος, μόλις τὸν δῆ χωρὶς νὰ τὸν περιμένῃ, ξαφνιαάζεται:—“Α!..

Φάλκος, σὰ νὰ τρομάξῃ πού τὴ βλέπει τόσο ξαντλημένη:—Καλημέρα, Κυρία.

Μπίλλιος, σὲ στενοχώρια:—Καλημέρα σας.

Φάλκος, σὲ ἀπορία, ὅλος ἐρώτησι, τὴν κυττάζει ἐξεταστικά:—Πόσα χρόνια πέρασαν!

Μπίλλιος, σὲ στενοχώρια, μὲ μικρὸ νευρικό γέλιο:—Τρία μονάχα... σὰ νὰ μού φαίνεται μάλιστα πὼς εἶναι μόνο τρεῖς μῆνες.

Φάλκος.—Δὲ χρειάζεται περισσότερος

καιρὸς γιὰ ν' ἀλλάξῃ ἡ ἀνοιξὴ σὲ φθινόπωρο.

Μπίλλιος, σταματᾷ τὴν Κοντύλω πού φεύγει:—Ποῦ πᾶς, Κοντύλω;

Κοντύλω, σὺν ψέμματα:—Μοῦ φαίνεται πὼς ἀκούσα τὸ παιδί νὰ κλαίῃ· ὁδὲ ξύπνησε. (Φεύγει.)

Μπίλλιος, στενοχώρια:—Καθεῖστε.

Φάλκος, κάθεται, μὰ τὴν κυττάζει:—Εὐχαριστῶ.

Μπίλλιος, κάθεται:—Τὸν πατέρα θὰ θέλετε, δὲν ἦρθε ἀκόμη.

Φάλκος.—Ναί... μού τὸ εἶπε ἡ Κοντύλω. (Ἀρκετὴ σιωπὴ). Ὑστερα ἀπὸ λίγο, σὺν νὰ μιλάει μόνος.) Τρία χρόνια...

Μπίλλιος.—Σὰς φαίνονται πολλά;

Φάλκος.—“Αμα εἶναι κανεὶς μακριὰ σας, ἀρκετὰ... Μὰ ἄμα ἔρθῃ κοντὰ σας, θαρρεῖ πὼς πέρασαν πολὺ περισσότερα.

Μπίλλιος.—Τόσο, λοιπόν, πολὺ ἀλλάξα; Γι' αὐτὸ μὲ κυττάζετε ἔτσι παράξενα; (Γελῶντας.) Φθάσαμε στὸ Φθινόπωρο;

Φάλκος.—Εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Πόνου· καὶ γι' αὐτὸ, ἴσως εἶναι καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς μεγαλειότης ὠμορφίτσας.

Μπίλλιος, γελῶντας ἐλαφρὰ γιὰ τὸ κομπλιμέντο:—Χμ!... (Ἀλλάζει ὕψος.) Καὶ σεῖς ὅμως ἀλλάξατε. Βλέπω πρόωρα χιόνια στὰ μαλλιά σας.

Φάλκος.—Φαίνεται πὼς θὰ πόνεσα κι' ἐγὼ... τί λέτε;

Μπίλλιος.—Ποῦ νὰ ξέρω ἐγὼ τὰ δικὰ σας;... ἐγὼ ὅμως δὲν πόνεσα διόλου, χμ! (Μὲ πρηφάνεια.) Σὰς βεβζιῶ!

Φάλκος, εἰρωνικά:—Ἀφοῦ τὸ λέτε...

Μπίλλιος, ὑπερήφανα:—Τὸ λέω ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Φάλκος, μὲ συγκατάβασι:—Καλὰ! ἐζήτησα κι' ἄλλοτε νὰ σὰς συναντήσω. Ἦρθα κι' ἐδῶ, θὰ σὰς τὸ εἶπᾶν...

Μπίλλιος, στενοχώρια:—Μά, ἔτυχε σύμπτωσης νὰ λείπω...

Φάλκος.—Μὲ ἀποφεύγατε... Αὐτὸ εἶναι...

Μπίλλιος.—Γιατί;... δὲν ὁπῆρχε κανένας λόγος!

Φάλκος.—Γιὰ νὰ γίνῃ, ὁπῆρχε...

Μπίλλιος, ἔντονα:—Μὰ σὰς λέω...

Φάλκος.—Ἐπὶ τέλους, νὰ, ἐγὼ τώρα μπροστὰ σας!

Μπίλλιος, σὲ στενοχώρια θέει καὶ σὰ νὰ

προσπαθεῖ νὰ βγῆ ἀπ' αὐτή:—Εὐχάριστο αὐτό... Ἐπιθυμῶ κανεὶς πάντα τοὺς παλιούς του φίλους... Δὲν περάσαμε ἀσχημα τότε στὸν Πόρο.

Φάλκος.—Ἐφύγτε τὸ πρῶτ' ἔξαφνα... ὕστερα ἀπὸ κείνη τὴ βραδυά... θυμόσατε;

Μπιλλίω, τὸ ἴδιο:—Ποῦ νὰ θυμῶμαι ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια!... (Γελῶντας νευρικά.) Τότε ἦταν ἀνοιξίς.

Φάλκος.—Καὶ σεις μὲ τὰ ἴδια σας τὰ χέρια ξεφυλλίσατε ἐλα τῆς τ' ἀνθία...

φέρατε τὸ φθινόπωρο, φέρτε τὸ χειμῶνα, τὴν καταστροφή! Ἄ, γιατί νὰ τὸ κάνετε αὐτό;

Μπιλλίω.—Τί ἔκανα; σὰς εἶπα δὲ θυμῶμαι...

Φάλκος.—Ἐπειτα ἔμαθα πὼς ὁ πατέρας σας δὲν τὸν ἤθελε... τὸν ἀγαπούσατε λοιπὸν ἐσεῖς;

Μπιλλίω, αὐστηρά:—Μ' ἐρωτᾶτε ἐδῶ μέσα στὸ σπῆτι μου, ἀν ἀγαπᾶω τὸν ἀντρα μου, τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ μου! Μὰ μόνο νὰ γελᾶσω...

Φάλκος.—Ἄν τὸν ἀγαπούσατε ρώτησα, ἀν τὸν ἀγαπᾶτε δὲ ρωτᾶω, γιατί ξέρω πόσο εἰσαστε δυστυχισμένη.

Μπιλλίω.—Κάποιος ἀπὸ δῶ μέσα, ἢ μᾶλλον κάποιος ποῦ πηγαινοέρχεται ἐδῶ μέσα, κάτι θὰ σὰς εἶπε.

Φάλκος.—Ἄδικα ὑποψιάζεστε, ὅλος ὁ κόσμος τὸ λέει... ἐδῶστε στοὺς δρόμους ν' ἀπογκραστήτε. (Δείχνει πρὸς τὰ ἔξω.) Παντοῦ ἀκούγεται, βουίζει... στοῦ Δοσιδολαρόπουλου τὸ σπῆτι εἶναι ἕνας σταυρὸς κι' ἀπάνω καρφωμένη ἢ ἐγγονὴ τῶν Νταλμάνηδων!

Μπιλλίω, σκεπάζει μὲ ἀπελπισία τὸ πρόσωπό της:—Ἄλλοίμονο! Πιστεύετε τοῦ κόσμου τὰ λόγια!

Φάλκος.—Κρύβετε τὴν ὄψιν σας γιὰ νὰ μὴν τύχη καὶ δῶ τὸν κόπο ποῦ ἀπάνω της καθρεφτίζεται!

Μπιλλίω, βγάζει τὰ χέρια της καὶ τὸν ἀντικρύζει ὅλη θάρρος μὰ καὶ θυμό:—Ἄ, ὄχι, φέμματα.

Φάλκος.—Μὴ διαφεύδετε ἐκεῖνο πρὸ χωρὶς νὰ θέλετε ὁμολογήσατε.

Μπιλλίω.—Ἐγὼ;

Φάλκος.—Γιὰ νὰ μοῦ πῆτε πὼς κάποιος θὰ μοῦ εἶπε κάτι, θὰ πῆ πὼς κάτι καὶ συμβαίνει.

Μπιλλίω.—Ἦρθατε ἐδῶ γιὰ νὰ μὲ ταπεινώσετε;

Φάλκος.—Ἄ, ὄχι, Νταλμανοπούλα περήφανη, ὄχι δὲν ἦρθα γιὰ νὰ σὲ ταπεινώσω, μὰ γιὰ νὰ ταπεινωθῶ, νὰ πέσω στὰ πόδια σου καὶ νὰ σοῦ ζητήσω νὰ μὲ συγχωρήσης. Ἐγὼ ἐπὶ τέλους ἤμουν ἕνας ἀντρας. Ἐπρεπε νὰ σοῦ πῶ: Τί κάνεις; Ποῦ πᾶς; Στάσου!

Μπιλλίω.—Ποῖος θὰ σὰς εἶδινε τὸ δικαίωμα;

Φάλκος.—Ἐίμαι ἕνας ἀντρας καὶ εἶσαι μιὰ γυναίκα... μὰ ἐφέρθηκα σὰ δειλὸς καὶ ἀφῆσα νὰ καταστραφῆ μιὰ εὐτυχία. Ἡ ἀμαρτία μου εἶναι μεγάλη. (Κάπου πέφτει μὲ τὸ κεφάλι μέσα στὰ χέρια.) Τί αὐτὸ τις νύχτες δὲν κλείνω μάτι, ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν τὴ συνείδησι βαρειά... Εἶμαι ἕνας φονιάς!... Μὰ πὼς κι' ὄλας νὰ τολμήσω νὰ σύρω τὴν περιφάνεια σου στὴ φτώχεια μου καὶ στὴν κακομοιριά μου!

Μπιλλίω, πηγαίνει κοντὰ του καὶ τοῦ βγάζει τὰ χέρια ἀπ' τὸ κεφάλι.—Ἦσυχάστε... Ἄδικα σὰς τύπτει ἢ συνείδησις... ἀν ἐρχόσαστε τότε καὶ μοῦ λέγατε θαρρετὰ κι' ἀντρίκια: Ἄ, ὄχι, καμμιά ἄλλη, μονάχα ἐσένα ἀγαπᾶω! τί θαρρεῖται πὼς θὰ σὰς ἀπαντοῦσα;

Φάλκος, τῆς πιάνει τὰ χέρια.—Μπιλλίω, Μπιλλίω, ναὶ καὶ τότε καὶ τώρα...

Μπιλλίω, ἀπαλλάσσεται καὶ πηγαίνει μακριὰ του αὐτὸς τὴν ἀκολουθεῖ:—Ἄ, ὄχι! Ἄ, ὄχι, θὰ σοῦ φώναζα κατὰ πρόσωπο καὶ τότε καὶ τώρα. Τί ἀκούς; Σε μισῶ! Ναί, σὲ μισῶ, ὅσο δὲν ἀγάπησε ποτὲ κανεὶς ἀνθρώπος σ' αὐτὸ τὸν κόσμο!

Φάλκος.—Μὲ μισεῖς, γιατί θαρρεῖς πὼς ἐγὼ φταίω σὲ ὅλα.

Μπιλλίω.—Ἄ, ὄχι!.. δὲ μοῦ ἔκανες τίποτα! κανεὶς δὲν εἶναι τόσο μεγάλος ὥστε νὰ μοῦ κἀνῆ ἐμένα κακό.

Φάλκος, ποῦ ἀκολουθώντας τὴν, τὴν ἀναγκάζει νὰ κολλήσῃ στὸν τοῖχο:—Πεισματάρικα, ἀρβαντίτισσα, ποτὲ δὲ θὰ τὸ ὁμολογήσης!

Μπιλλίω, καθὼς βρίσκεται στὸν τοῖχο, ἀνοίγει τὰ χέρια της σὲ σχῆμα σταυροῦ.—Καλά, κι' ἀν ποῦμε πὼς εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ λέτε, τί θέλετε τώρα ἀπὸ μένα;

Φάλκος.—Τίποτα! μόνο πὲς μου, τί θέ-

λεῖς νὰ κάνω γιὰ νὰ ἐξιλεωθῶ; ἐσὺ ἀρκετὰ πληρώνεις ἀπάνω στοῦ μαρτυριοῦ σου τὸ σταυρό.

Μπιλλίω.—Καὶ τώρα ἤρθες ἐσὺ νὰ βάλῃς κι' ἄλλα καρφιά; Χτύπη λοιπὸν, χτύπα!

Φάλκος, πλησιάζει, τῆς πιάνει τὰ χέρια:—Ἄ, ὦ, μὴν τὸ λές αὐτό, γιατί...
Μπιλλίω, ἀπαλλάσσεται, φεύγει καὶ φωνάζει:—Κοντούλω, Κοντούλω!

Φάλκος, σὲ ἀπορία:—Τί;

Μπιλλίω.—Δειλέ, δειλέ, τί φοβᾶσαι; Θέλω μόνο νὰ σὰς ἀποδείξω πὼς δὲν ἔχετε δικίω. (Ἡ Κοντούλω ἔρχεται.)

Κοντούλω.—Φώνηξες;

Μπιλλίω.—Φέρε τὸ πιζιδι. ἐδῶ, θέλει νὰ τὸ δῆ ὁ κύριος Φάλκος.

Κοντούλω, φεύγοντας.—Ἄμείως.

Φάλκος.—Τί σημερινὸν αὐτά;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Μπιλλίω.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Τὴν ἀπόδειξη εἶπα νὰ σὰς φέρουν τὴν ἀπόδειξη τῆς εὐτυχίας μου. Κι' ἕνα παιδί ἀκόμα φοβόσαστε;

Φάλκος.—Πὼς ἔταν καμμιά μέρα λάβετε τὴν ἀνάγκη μου, νὰ ξέρετε πὼς ἔχετε ἕνα φίλο ἀφοσιωμένο, ἔτοιμο νὰ θυσιάσῃ γιὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ἀμαρτία του καὶ τὴν ἀμαρτία ἐκείνης πρὸς τὸν μισεῖ.

Μπιλλίω.—Ἦσυχάστε... Νά, ὁ προστάτης μου ἔσο εἶν' αὐτὸς κοντὰ μου...

Φάλκος.—Ἄ, ὦ, ἀν εἰσαστε εὐτυχισμένη, αὐτὸ μοῦ ἔφτανε...

Μπιλλίω.—Θὰ τὸ δῆτε... τώρα ὁ πατέρας ὅσες μέρες μεῖνη ἐδῶ, θὰ καθήσῃ μαζί μας, θὰ σὰς βλέπουμε λοιπὸν.

Φάλκος.—Τότε καλὴ ἀντάμωση. (Πηγαίνει πρὸς τὴν πόρτα.)

Μπιλλίω.—Καὶ καλὸν ὕπνο.

Φάλκος.—Θὰ προσπαθῶ. (Φεύγει.)

Μπιλλίω, τὸν παρακολουθεῖ, ἔπειτα ἀγκαλιάζει τὸ παιδί της.—Παιδί μου, παιδί μου!

Κοντούλω, μπαίνει:—Ἐφυγε. Ὅτι ἦρθε κι' ἡ πεθερά σας. Συναντήθησαν μάλιστα στὴν πόρτα.

Μπιλλίω.—Κοντούλω, Κοντούλω. Ἄ, γιατί νὰ μοῦ τὸ κάνεις αὐτό;

Κοντούλω.—Τί σοῦ ἔκανα;

Μπιλλίω.—Αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο δὲ θέλω νὰ τὸν ξαναῖδῶ ὅταν ξανάρθῃ στὸ σπῆτι, κάνε τρόπο νὰ μὴ συναντηθῶ μαζί του.

Κοντούλω.—Γιατί; τὸν φοβᾶσαι;

Μπιλλίω.—Ἐγὼ νὰ φοβηθῶ ἕναν ἀντρα; τὸν μισῶ! κατάλαβες, τὸν μισῶ! δὲν μπορῶ νὰ τὸν δῶ στὰ μάτια μου! (Ἀγκαλιάζει τὸ παιδί της.) Παιδί μου, παιδί μου, μονάχα ἐσένα ἀγαπᾶω κρᾶτα με σφιχτὰ στὴν ἀγκυλιά σου, γιατί δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ πειά...

Αὐτὴ τὴ στιγμή μπαίνει μέσα ἡ Ἐθανθία μὲ φόρεμα περιπάτου καὶ καπέλλο στὸ μεταξὺ καθὼς μιλάει, βγάζει τὸ καπέλλο καὶ τὸ ρίχνει σ' ἕνα ἐπιπλο.

Ἐθανθία, εἰρωνικά καὶ κάπως ἀδιάφορα:—Κάποιον ἀντάμωση στὴν πόρτα.

Μπιλλίω.—Ναί, ὁ κύριος Φάλκος. Ἦρθε νὰ ἰδῆ μήπως ἔφτασε ὁ πατέρας.

Ἐθανθία, εἰρωνικά.—Μὴν ταραξέσαι καθόλου. Μὲ τὸ κολάει σου, παιδί μου.

Μπιλλίω, αὐθόρμητα.—Τί;

Ἐθανθία.—Ἐξω μπορεῖ νὰ σὰς δῆ καὶ κἀνα μάτι... ἐδῶ στὸ σπῆτι εἶναι καλλιτέρα. Καὶ νὰ τοῦ πῆς νάρχεται ὅταν λείπω γὼ κι' ὁ γυιὸς μου... Μὰ μοῦ φαίνεται

πὼς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ στὸ πῶ... τί λές;

Μπίλλιο, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ, ἀρῖνει τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Κοντύλως.—
Κοντύλω, πῆγαινε μέσα τὸ παιδί.

Ἡ Κοντύλω φεύγει μὲ τὸ παιδί, Ἡ Μπίλλιο παίρνει ἓνα βιβλίον νὰ διαβάσῃ.

Εὐανθία.—Σοῦ μίλησα· κάνεις πὼς δὲν ἀκούς;

Μπίλλιο.—Καίλιτερν νὰ μὴν τάκουγα, μὰ τάκουσε κι' ἡ Κοντύλω ποὺ ἦταν ἐδῶ... καὶ τὸ παιδί μου μάλιστα μπροστά.

Εὐανθία.—Ἡ Κοντύλω, χμ!... κι' ὁ ἄλλος ὁ καστρικός, ὁ Κάϊκας. (Βήχει.) Κούχ! κούχ... κελοὶ ἄνθρωποι εἶναι· εὐκολίες κάνουνε...

Μπίλλιο, ὑπερήφανα:—Ἀφοῦ τὸ λέτε, ἔτσι θὰ εἶναι.

Εὐανθία.—Τάχατες δηλαδῆς, κοροῦδεύεις...

Μπίλλιο.—Ὅχι, ἀπλῶς ἀποφεύγω νὰ μιλήσω γιὰ νὰ δικαιολογηθῶ.

Εὐανθία.—Καὶ τί εἶσαι σὺ ποὺ ἀποφεύγεις νὰ μᾶς μιλήσῃς; εἶσαι δηλαδῆς ψηλότερα ἀπὸ τὰ μᾶς;

Μπίλλιο, ὑπερήφανα:—Μπορεῖ νὰ εἶμαι χαμηλότερα, μὰ φαίνεται πὼς ἡ ἀπόστασις εἶναι πάντα μεγάλη· γι' αὐτὸ δὲ μπορῶ ν' ἀκούσω τί λέτε.

Εὐανθία.—Τὰ μούτρα σου! Νάρθη ὁ πατέρας σου, νὰ πᾶς μαζὺ του καὶ νὰ μᾶς ἀφήνῃς ἡσυχούς. Τὸ χτίκιασες αὐτὸ τὸ παιδί μου, τὸ χτίκιασες!

Μπίλλιο.—Ὁ πατέρας μου δὲν ἔχει καμμιά ἐξουσία ἀπάνω μου ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ μὲ τὴν ἴδια τὴ θέλησή μου παντρεύτηκα. Ὅ,τι θέλω γὰρ θὰ κάνω· κι' ὅ,τι θὰ κάνω θὰ εἶναι γιὰ τὸ παιδί μου· καὶ γι' αὐτὸ, μόνο μὲ τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ μου πρέπει νὰ συνεννοηθῶ. (Γυρῶ στὴν πεθερὰ της τίς πλάτες.)

Κοντύλω, μπαίνει τρεχάτη καὶ χαρούμενη:—Μπίλλιο, Μπίλλιο, ἔφτασε τὸ καράδι τοῦ πατέρα σου· ἦρθε ὁ Κάϊκας καὶ μᾶς φέρνει τὰ σιχαρίκια!

Μπίλλιο.—Ποὺν' τος; (Αὐτὴ τὴ στιγμή μπαίνει ὁ Κάϊκας.)

Κοντύλω.—Νάτος!

Μπίλλιο.—Ἄ, καλῶς τὸν Κάϊκα. Τὸν εἶδες τὸν πατέρα;

Κάϊκας.—Τὸν εἶδα. Εἶναι μιὰ χαρά· τὸν ὠφέλησε τὸ ταξίδι.

Εὐανθία.—Καὶ θὰ μείνῃ πολλές μέρες;

Κάϊκας.—Πιστεύω νὰ φύγουμε ἀμέσως. Δὲν τὰ μάθατε; θάχουμε πόλεμο.

Εὐανθία, φεύγοντας:—Κι' ἐμεῖς θάχουμε ἄλλον πόλεμο ἐδῶ μέσα· νάχουμε τὸ νοῦ μας.

Κάϊκας.—Τί λέει αὐτή;

Μπίλλιο.—Τίποτα, κάτι δικό μας.

Κοντύλω, σημαντικά:—Χμ!

Μπίλλιο.—Σῶπα, Κοντύλω.

Κάϊκας, μὲ περιέργεια:—Τί;

Μπίλλιο.—Τίποτα... Κάνε, Κοντύλω, στὸν Κάϊκα καφφέ, φέρτου καὶ γλυκό. (Φεύγει ἡ Κοντύλω.)

Κάϊκας.—Ἔχει κάτι δουλειές νὰ τελειώσῃ στὸ καράδι, κάτι διαταγές νὰ δώσῃ, κι' ἔπου νάναί ἔφτασε. Τί ὦρα εἶναι; (Σὰν βιαστικός.)

Μπίλλιο.—Νωρὶς ἀκόμα. Βιάζεσαι; κάτσε νὰ πιῆς τὸν καφφέ σου. (Τοῦ δείχνει νὰ καθήσῃ.)

Κάϊκας, κάθεται:—Πρέπει νὰ πᾶω νὰ εἰδοποιήσω βιαστικά τὸ Φάλλο νὰ περάσῃ ἀπὸ δῶ. Κάτι θέλει νὰ τοῦ πῆ. Φαίνεται θέλει νὰ τὸν πάρῃ στὸ καράδι μαζὺ του.

Μπίλλιο.—Ἄ, γι' αὐτὸ.

Κάϊκας.—Καὶ βέβαια· μιὰ φορὰ ποὺ πάει γιὰ πόλεμο, θέλει νάχῃ ἓνα δικό του ἄνθρωπο μαζὺ.

Μπίλλιο.—Ἄκου δῶ.

Κάϊκας.—Τί θέλεις.

Μπίλλιο.—Νὰ σοῦ φέρω λίγο τίμιον ξύλο· τὸ ἔχω ἀπὸ τὴν κακομοῖρα τῆ μάνα μου... Τὸ ράβεις ἐσὺ στὴ φόδρα τῆς στολῆς του ἔτσι μὲ τρόπο· ἂν τοῦ τὸ πῆς, δὲν θὰ θελήσῃ.... (Μὲ κάποια δυσκολία.) Καὶ νὰ σοῦ πῶ...

Κάϊκας.—Τί;

Μπίλλιο.—Ἄν μπορέσω νὰ κόψω μιὰ σταλιά, νὰ ράψῃς καὶ τοῦ...

Κάϊκας.—Τοῦ Φάλλου;

Μπίλλιο.—Πὼς τὸ κατάλαβες;

Κάϊκας.—Ἄ!

Μπίλλιο.—Φίλος τοῦ πατέρα εἶναι κι' αὐτός... σωστὸ εἶναι....

Κάϊκας.—Ἐμένα μου λές; Καὶ βέβαια.

Μπίλλιο.—Περίμενε, πᾶω νὰ στὸ φέρω.

Ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ πόρτα φεύγει ἡ Μπίλλιο, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔρχεται ἡ Κοντύλω μὲ τὸ δίσκο.

Κοντύλω.—Σοῦ ἔφερα καὶ μιὰ σταλιά μπακλαβά, σήμερις τὸν ἔφτιαξα γιὰ τὸ καλωσόρισες.

Κάϊκας.—Τέλος πάντων ὄλο νὰ μὲ λυγώνῃς θέλεις, Κοντύλω μου.

Κοντύλω.—Τί; Δὲ σ' ἀρέσει δηλαδῆς;

Κάϊκας.—Ἐέρεις τί μ' ἀρέσει;

Κοντύλω.—Τί; Ν' ἀκούσουμε.

Κάϊκας.—Πότε λέω νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος ν' ἀρμενίσουμε μαζὺ, φρεγάδα μου.

Κοντύλω.—Τί, δηλαδῆς;

Κάϊκας.—Νὰ σὲ ζητήσω μὲ τὸ καλὸ ἀπὸ τὸν Καπετάνιο καὶ τότε νὰ δῆς λυγώματα. (Τὴν ἀγκαλιάζει.)

Κοντύλω.—Ἄ, ἔλα κι' ἔλα... Νὰ μὴν τὸ παραξυλώνουμε... Φάε τώρα τὸ γλυκό σου.

Κάϊκας, ἐνῶ παίρνει:—Πὼς τὰ πᾶνε τώρα;

Κοντύλω.—Μὴν τὰ ρωτᾶς. Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα.

Κάϊκας.—Μὰ πρέπει νὰ τὰ ποῦμε τοῦ πατέρα της. Δὲν εἶναι ζωὴ αὐτή.

Κοντύλω.—Γιὰ τὸ Θεό, μὴν τοῦ πῆς τίποτα, θὰ μὲ πνίξῃ ἡ Μπίλλιο.

Κάϊκας.—Μὰ ἔσο νάναί, θὰ κάτῃ κάνα δυὸ μέρες ἐδῶ μαζὺ τους· δὲ θὰ πάρῃ χαμπάρι;

Κοντύλω.—Μακάρι. Ἄς τὰ ναιώσει μόνος του, νὰ τελειώσῃ πειὰ αὐτὴ ἡ ἱστορία. Αὐτὴ δὲν εἶναι ζωὴ, εἶναι μαρτύριο. Φαντάσου πρὶν... (Διακόπτεται γιὰτι βλέπει τὴν Εὐανθία νὰ μπαίνει.)

Εὐανθία, μὲ θυμὸ:—Τί! μέσα στὰ σαλόνια μου τὸν σερβίρετε! δὲν μποροῦσε νὰ πιῆ τὸν καφφέ του στὴν κουζίνα;

Μπίλλιο, ποὺ μπαίνει αὐτὴ τὴ στιγμή:—Ἐγὼ τοῦ εἶπα, μαζὺ μου καθότανε.

Εὐανθία.—Καλὰ, δὲν ἦταν καμμιά ἀνάγκη νὰ τὸν κρατήσῃς ἐδῶ μέσα, δὲν εἶναι ἐδῶ τοῦ πατέρα σου τὸ σπῆτι.

Μπίλλιο, μὲ περηφάνεια:—Τὸ πιστεύω!

Εὐανθία.—Χμ, τὸ πιστεύεις! Ἄμα βλέπεις κανένα ἀπὸ δαύτους, τὰ χάνεις, λιώνεις στὰ πόδια σου, μάτια μου!

Κάϊκας.—Καλὰ, καλὰ, πηγαίνω κυρά μου, δὲ θὰ σοῦ λερώσουμε τὰ μώμπιλιά σου.

Ἄς πᾶω στὴν κουζίνα. Ποιὸς ξέρει, μπορεῖ νὰ γίνω κι' ἐγὼ μιὰ μέρα πλούσιος ἀπ' τὴν κουζίνα.

Εὐανθία, πέρφει πὲ μιὰ πολυθρόνα:—
Τὰ νευρά μου, τὰ νευρά μου!

Στὸ μεταξὺ φεύγει ὁ Κάϊκας καὶ ἡ Κοντύλω. Ἐνῶ ἡ Μπίλλιο κάνει κι' αὐτὴ νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα, ἔξαφνα σηκώνεται ἡ Εὐανθία ἀφροισμένη.

Εὐανθία.—Ποῦ πᾶς; Τάχανες ἔπως τάχανες· τώρα φεύγεις; Τοὺς κουδαλάς ἐδῶ, δὲ φτάνει ποὺ τοὺς δίνεις νὰ πίνουνε ἀπ' τὸν καφφέ μας, μᾶς βρίζουν κι' ἔλας! Νομίζεις πὼς ἔχω τὰ φαγώσιμά μου καὶ τὰ γλυκά μου γιὰ τοὺς δικούς σου; (Ἡ Μπίλλιο τὴν κυττάζει ἀπαθίστατα καὶ ἀφρονα.) Δὲ μιλάς, ἔ, δὲ μιλάς; Γιὰ τὸν πατέρα σου ἦρθε νὰ σοῦ πῆ; γιὰ πράσινο χαδιάρι μᾶς πουλάς! Δὲν τὸ νοιώθουμε, νομίζεις, πὼς σοῦ φέρνει μαντάτα ἀπὸ τὸν ἐρωμένο σου; Γι' αὐτὸ τοῦ δίνεις καφφέδες, γλυκά, ἀπ' τὰ καλλίτερα πράγματα ποὺ ἔχω στὸ σπῆτι μου. Μὰ δὲ φταίει κανεὶς ἄλλος, φταίω γὼ ποὺ σ' ἔκανα κυρία ἐδῶ μέσα καὶ σοῦ ἔδωσα τὰ κλειδιά.

Μπίλλιο, βγάζει τὰ κλειδιά ἀπ' τὴ μέση της καὶ τ' ἀφήνει στὸ τραπέζι.

Εὐανθία.—Ποιανοῦ, μωρή, πετᾶς τὰ κλειδιά στὰ μούτρα; ἔ; ποιανοῦ; Μαζεύει τὰ κλειδιά μὲ θυμὸ.— Δὲ μιλάς, μωρή στρίγγλα, δὲ μιλάς; (Ἡ Μπίλλιο πηγαίνει στὸ πιάνο καὶ παίζει.) Θὰ στὸ κλεισῶ αὐτὸ τὸ διάβολο, θὰ στὸ σπάσω, νὰ μὴ μᾶς ζαλιζῆς ὀλη τὴν ὥρα. Ἄς ἔρθῃ ὁ Σωκρατᾶκης μου καὶ σὲ διορθώσω γὼ.

Φεύγει ἡ Εὐανθία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα μπαίνει ἡ Κοντύλω.

Κοντύλω.—Πάλι τὰ ἴδια; ἐπὶ τέλους αὐτὸ δὲν ὑποφέρεται.

Μπίλλιο.—Σῶπα τώρα.

Κοντύλω.—Ὅλα κάθῃσε καὶ τ' ἀκουσε ὁ Κάϊκας. Τὸν ἔκανα χρυσό, λέει ἔμως πὼς δὲ μπορεῖ πειὰ νὰ σωπάσῃ, ἔλα θὰ τὰ πῆ.

Μπίλλιο.—Γιὰ τὸ Θεό! Στὸν πατέρα μου;

Κοντύλω.—Θὰ τὰ πῆ, λέει, πρῶτα στὸ Φάλλο καὶ θὰ τοῦ ζητήσῃ συμβουλή τί πρέπει νὰ κάνῃ.

Μπίλλιο.—Καὶ μὲ τί δικαίωμα θ' ἀνακατέψῃ τοὺς ξένους στὶς δουλειές μας!

Κοντύλω.—Δὲ μπορεῖ νὰ σ' ἀφήσουμε καὶ νὰ χαθῆς.

Μπίλλιο.—Λογαριασμὸς δικός μου.

Κοντόλω, βλέποντας τὸ Σωκράτη νὰ μπαίνει με καπέλλο καὶ με πλαστούνη, ψιθυρίζει:—“Άλλος προκομένος! (καὶ φεύγει.)

Σωκράτης.—Μοῦ ἔλεγε μέσα ἢ μή ἔρα πὼς πάλι...

Μπίλλιω.—Ναί, πάλι... καὶ φαίνεται πὼς δὲ θὰ τελειώσουμε ποτέ. “Άκου δῶ, θέλω νὰ σοῦ μιλήσω σοβαρά.

Σωκράτης.—Μπᾶ! πὼς τῶπαδες; τώρα τελευταία σχεδὸν δὲν μοῦ μιλάς καθόλου. Κι' ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ παντρευτήκαμε, ζήτημα εἶναι ἂν μοῦ εἶπες κάτι, ἔξω ἀπὸ τῆς τυπικῆς καὶ ἀπαραίτητες κουβέντες... (Ἡ Μπίλλιω δὲ μιλάει.) Τί σωπᾶς; λεγε, δὲν ἔχω δίκιο;

Μπίλλιω, με δυσκολία:—“Ίσως δὲ φταίω γώ, ἴσως φταίνε οἱ περιστάσεις.

Σωκράτης.—Οἱ περιστάσεις!.. τί ἐννοεῖς;

Μπίλλιω.—Μὰ ἡ μητέρα σου δ,τι πῶ καὶ δ,τι κάνω ἐγώ, τὸ βρίσκει στραβό. Ἀποφάσισα λοιπὸν κι' ἐγὼ νὰ σωμαίνω γιὰ νὰ μὴ γίνονται σκηνές.

Σωκράτης.—Καλά, ἄμα εἶναι ἡ μητέρα μπροστά, μὰ ἄμα εἶμαστε οἱ δύο μας!

Μπίλλιω.—Πάντα φοβάμαι μὴ φανερωθῆ μπροστά μου. Τὸ ξέρεις δὲ καὶ σὺ πὼς συνηθίζεις νὰ κρυφακούῃ στὶς πόρτες.

Σωκράτης.—Ἐσὺ φοβάσαι; χᾶ, χᾶ, ἐσὺ φοβηθηκὲς ζωντανὸ ἄνθρωπο; κι' ὅταν στοὺς πρώτους καιροὺς εἶμαστε στὴν κάμαρά μας κλειδωμένοι... ἐγεινεῖς γυναίκα μου χωρὶς... χωρὶς νὰ μ' ἀγκαλιάσῃς οὔτε μιὰ φορὰ μὲ τὴ δική σου θέληση. Μὴν κάνεις τὴν κουτὴ, γιατί δὲν εἶσαι.

Μπίλλιω, ψυχρὰ:—Γάχω ἀκούσει ἕνα σωρὸ φορέε, ἔλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια μου λέε.

Σωκράτης.—Κι' ὅμως δὲ μοῦ ἐξηγήθηκες ποτέ! Θέλω νὰ μοῦ πῆς καθαρὰ καὶ μὲ εὐκρίνεια: γιατί μοῦ φέρθηκες πάντα ἔτσι;

Μπίλλιω.—Ἀπλούστατα, ἡ ἰδιοσυγκρασία μου γεννήθηκα ψυχρὴ, τί θέλεις;

Σωκράτης.—Κι' ὅμως εἶπες πὼς ἀπ' τὴ φωτιά γεννήθηκες...

Μπίλλιω.—“Ο,τι λέει κανεὶς...

Σωκράτης.—“Όχι, τὸ εἶπες γιὰ τὸν ἄλλον. Τὴν φωτιά σου γιὰ κείνον τὴ φύλαξες;... (Τὴν πιάνει ἀπὸ τὸ μπράτσο). Τί ἤθελε αὐτὸς ἐδῶ μέσα σήμερα;

Μπίλλιω, ἀπαλάσσει καὶ ὑπερήφανα:—“Άσε με! λέγε δ,τι θέλεις μὰ μὴ μ' ἀγγίζῃς!

Σωκράτης.—Αὐτὸν πάντα ἀγάπησες καὶ ἀγαπᾶς: ἐμένα μὲ πῆρες μόνο γιὰ ἕνα πείσμα.

Μπίλλιω.—“Α! Τί σοῦ λέει ἡ μητέρα σου...

Σωκράτης.—Εἶναι ἀνάγκη νὰ μοῦ τὸ πῆ ἢ μητέρα μου; (Πλησιάζει κοντὰ της.) Δὲ βλέπω ἐγὼ πὼς μὲ συχαίνεσαι; Τὸ ξέρεις, δὲ μὲ φίλησες ποτέ σου; καὶ ὅμως, καὶ μιὰ ἐρωμένη ἂν εἶχα... Αὐτὰ ποὺ φορᾶς εἶναι ὅλα δικά μου, ἐγὼ τὰ πλήρωσα!

Μπίλλιω, κάπου πέφτει συντριμμένη.—“Α, φρίκη! (“Ἐξαίρνα συνέρχεται.) Πὼς μιλάς ἔτσι; Καὶ ὅμως πρέπει, γιὰ πρώτη φορὰ, νὰ ταπεινωθῶ στὴ ζωὴ μου καὶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω, γιατί ἔχεις τὴν τιμὴ τὸ παιδί μου νὰ φέρῃ τ' ὄνομά σου, ὅσο κι' ἂν μοιάζει ἀπὸ μάε. “Άκου δῶ. “Όσο κι' ἂν προσπάθησα νὰ τὰ κρύψω ἀπ' τὸν πατέρα μου, φαίνεται εἶναι μοιραίο νὰ τὰ μάθῃ καὶ θὰ ζήτησῃ νὰ μάε χωρῖσῃ.

Σωκράτης.—Αὐτὸ θέλεις καὶ σὺ, γιὰ νὰ πάρῃς τὸν ἄλλον.

Μπίλλιω.—Ἀκριβῶς αὐτὸ δὲ θέλω. “Αν σοῦ περνᾶν ἰδέες, στείλε με μακριὰ σὲ μιὰ ἐρημιὰ: δέχομαι κάθε ταπείνωση, φθάνει νὰ εἶμαι μὲ τὸ παιδί μου καὶ ὄχι ἐδῶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κόλαση.

Σωκράτης.—Καὶ χωρὶς ἐμένα;

Μπίλλιω.—Δὲ μπορῶ νὰ στερήσω στὸ παιδί τὸν πατέρα του. “Ἐλα καὶ σὺ μαζύ, πάμε ὅπου θέλεις, φθάνει νὰ ξέρῃ ὁ πατέρας μου πὼς ἐγὼ εἶμαι κυρία στὸ σπῆτι μου. Σ' ἐξορκίζω στὸ παιδί μας. “Ας κάνουμε θυσίες γιὰ χάρι του. Ποιὸς ξέρει, μπορεῖ καὶ σὺ ν' ἀλλάξῃς μὲ τὸν καιρὸ, κι' ἐγὼ ἀκόμα. Πάμε μακριὰ, νὰ σοῦ φύγῃ καὶ σένα κάθε ἰδέα, νὰ μὴ βλέπω κανένα.

(Τὸ τέλος στὸ ἐπόμενο)

Τὸ δεκαπενθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

... Στὰ νερά τῆς Οὐλέν! “Άραφ, φθάνων ἐπὶ τῆς ράχους τῆς γκαμύλας του, μετὰ ξεθεωτικὸν λίκνισμα καὶ νηστεϊαν ἡμερῶν, εἰς τὴν ἱερὰν περιοχὴν τῆς Μέκκας, δὲν ἐδοκίμασεν ἴσως τὴν συγκίνησιν ποὺ μὲ κατέλαβεν ὅταν εὐρέθην εἰς τὴν μεταξὺ Μιπογιατιοῦ καὶ Μαραθῶνος γραφικὴν λεκάνην, ὅπου τὰ συνεργεῖα ἐτοιμάζουν τὴν δριστηκὴν λύσιν τοῦ κοσμοϊστορικοῦ προβλήματος τῆς ὑδρούσεως. Ἀστειεύεσθε; Ὑπάρχει πλέον ἢ ἀπόλυτος βεβαίότης, ὅτι ἐντὸς τοῦ χιλία ἐννεακόσια τριάντα οἱ Ἄθηναῖοι ἐπὶ τέλους θὰ πλυθοῦν! Ἐξαθήσατε νὰ ὑπολογίσετε ποτέ σοβαρῶς τὰς συνεπείας τοῦ γεγονότος αὐτοῦ;

Ἐνας κύριος, τὸν ὅποιον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ «πανουδατιστὴν», διότι ἐξηγεῖ ὅλην σχεδὸν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὴν σχέσιν της πρὸς τὸ νερὸ, καθὼς ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, μοῦ ἔλεγε πρὸ ἡμερῶν:

—Ἐάν εἶμεθα κακομοίρηδες, γκρινιάρηδες, ἀεροβατικοί, παράλογοι, φαντασιόπληκτοι, ρωμαντικοί, ὑπὸ τὰ πράγματα, ὑπὲρ τὰ πράγματα, οὐδέποτε δὲ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων: ἐάν εἶμεθα μικροεγωῖστα, μικροσυμφεροντολόγοι, μικροπανοῦργοι, ἀτομισταί, διαλυταί τῶν πάντων, ἀνερχικοί,—αὐτὰ ὅλα τὰ χροστοῦμε στὴν ἔλλειψιν τοῦ νεροῦ. Ἐνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχει πᾶρη ἕνα καλὸ μπάνιο τὸ πρωτὸ, δὲν μπορεῖ νὰ πῆ ψέμματα, δὲν μπορεῖ νὰ φαντασιοπληκτῆ (ὁ λαοῦμενος αἰσθάνεται τὸ σῶμά του ὡς κάτι τόσο θετικό, ποὺ εἶνε ἀδύνατον νὰ χαθῆ στὰ σύννεφα), δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε μαγκούφης, γκρινιάρης, μαζεμένος. Εἶνε ζωηρός, πρόσχαρος, διαχυτικός, εὐλικρινής...

— Παιρνετε τὸ νερὸ, λοιπὸν, ὡς πανάκειαν ὄλων τῶν δεινῶν;

— Δὲν τὸ παίρνω. Εἶνε. Ἡ ὑδροθεραπευτικὴ, ποὺ εἶνε σήμερα τόσο ἀνεπτυγμένη, δὲ σᾶς λέει τίποτε; Ἄλλ' ἐγὼ πηγαίνω πολὺ μακρύτερα.

Ἡ χάρις, ἡ ἐλαφρότης, ἡ ζωηρότης, ἡ εὐεξία, ἡ ἄνεσις, ἡ ἰσορροπία, ἡ γαλήνη, ἡ ἀνθρωπιά εἶνε δῶρα τοῦ νεροῦ. Ἐπὶ τέλους αὐτὸς ὁ ἔρω. Εἶνε βαθύτατον τὸ σύμβολον τῆς Ἀφροδίτης ποὺ ἀναδύεται ἀπὸ τὰ νερά. Ὁ ἔρω δὲν εἶνε δουλειὰ τῶν βρωμιάρηδων...

Καὶ δὲν εἶνε καμμία ὑπερβολὴ νὰ ἰσχυρισθῶ σοβαρώτατα, ὅτι τὰ νερά τῆς Οὐλέν πρόκειται

νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἔρωτος, ὁ ὅποιος δυνατὸν νὰ εἶνε σήμερον ἐποποιία, ὑψηλὴ φιλολογία, «καρδιά ὑπὸ πέτραν», στεναγμὸς, αὐτοκτονία, ὅ,τι θέλετε, ἀλλ' ὑπὸ φυσικὴν ἐποψιν εἶνε μᾶλλον διὰ τὰς πανηγύρεις. Ἡ μεγαλύτερα ἐπανάστασις, ἡ ὅποια ἐπεχειρήθη ἀπὸ καταβολῆς τοῦ βασιλείου εἰς τὴν πρωτεύουσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ εἶνε ἀναμφιβόλως αὕτη ποὺ θὰ φέρῃ τὸ νερὸ στὰ χιλία ἐννεακόσια τριάντα. Ἡ ἡμερομηνία αὕτη θὰποτελέσῃ μὲγαν ἱστορικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν Ἀθηνῶν. Θὰ ἐπιδράσῃ βαθύτατα ἐπὶ τῶν πεπρωμένων τῆς Φυλῆς. Βλέπω ἀπὸ τώρα καὶ περιμένω μὲ προκαταβολικὴν ἀγαλλίασιν τὴν εὐτυχεστάτην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μέγα αἶμα τῆς ὑγείας καὶ τῆς δροσιάς θὰ παίρῃ ἀκράτητον εἰς τὴν ἀγαπητὴν αὐτὴν πόλιν, γιὰ νὰ πλύῃ τὰ πάντα, κορμιά, ψυχές, μυαλά, διαθέσεις, συνειδήσεις, καὶ νὰ κάμῃ τ' ἀστράφουν ἀπὸ πᾶστρα κι' εὐδαμονία.

[«Ἐθνος»]

ΦΟΡΤΟΥΝΙΟ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Κακοπιστία καὶ Συκοφαντία

Ἐίμεθα, δυστυχῶς, ὑποχρεωμένοι ν' ἀντικρούσωμεν μίαν ἀχαρκτήριστον ἐναντίον μας ἐπίθεσιν. Δὲν θὰ κατεδεχόμεθα βέβαια ν' ἀπαντήσωμεν ποτέ εἰς τὰ λεγόμενα «Ἑλληνικὰ Γράμματα», ἂν ὁ μόνος ὑπεύθυνος ἦτον ὁ νεαρὸς ἀσήμαντος διευθυντὴς των. Ἄλλ' ὅταν ὀπισθεν τοῦ, καλῶς ἢ κακῶς, φέρονται τὰ ὀνόματα μερικῶν σεβαστῶν ἀνθρώπων,—τοῦ κ. Δελμούζου ὀρισμένως,—ὡς ὑποκινήτων, ὡς ἐμπνευστῶν καὶ συνεπῶς μᾶλλον ὑπευθύνων, εἰς μισροῦμεν, χάριν αὐτῶν μόνον, νὰ κατέλθωμεν ὡς αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν. Δηλοῦμεν ὅμως ὅτι θὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία. Διότι τὸ ρηθὲν περιοδικόν, τοῦ ὁποίου αὐτὸ σχεδὸν καταπῆ νὰ εἶναι τὸ πρόγραμμα, θὰ ἐξακολουθήσῃ βέβαια τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τῆς «Νέας Ἑστίας» καὶ τοῦ διευθυντοῦ της. Ἄλλὰ νομίζομεν ὅτι, ἂν ἀπὸ τὴν ἀνασκευὴν τῆς ἤδη ἐπιχειρηθείσης δευχθῆ ἀπαξ διὰ παντὸς τὸ εἶδος των καὶ ἡ ἀξία, δὲν θὰ εἶναι καμμία ἀνάγκη νὰ ἐπανερχόμεθα κάθε φορᾶν. Τόσο δὲ τὸ χειρότερον διὰ τὸν κ. Δελμούζου καὶ τοῦς σύν αὐτῶν, ἂν δευχθῆ συγχρόνως πόσον τοῦς ζημιῶναι ἠθικῶς καὶ ἡ κάποια ἔστω εὐθύνη διὰ τοιαῦτα συκοφαντικὰ καὶ κακόπιστα δημοσιεύματα ἐναντίον περιοδικοῦ τὸ ὅπολον, διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶσαν ἐπιλέκτων συνεργατῶν, περιποιεῖ τιμὴν

τὸν νεαρότατον καὶ γνωστόν ἤδη διὰ τὰς ἀρι-
στοτεχνικὰς του μεταφράσεις, κ. Γ. Κοτζιούλαν.

— «*Ἑρμῆς*», ἀρ. 8, 1 Ἰουλίου, Ἀλεξάνδρεια.
«Ἐθνικὸς καὶ Διεθνικὸς Ταξισμὸς» ὑπὸ Κ.
Μπαστιᾶ. «Ἡ τέχνη στὴ Σοβιετικὴ Ρουσία»
ὑπὸ Ν. Καζαντζάκη. «Ἡ Θεωρία τῆς Γνώσεως
εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἰνδῶν» (συνέχεια ἀπὸ
τὸ ἴον φύλλον) ὑπὸ Α. Δαλεζίου. «Ἀλεξανδρινὴ
Ποίηση» ὑπὸ Μπασάλκη. «Ἡ σχέση τοῦ Καλ-
λιτέχνη πρὸς τὸ Καλλιτέχνημα» ὑπὸ Αἰφου
Μαγερ. «Τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Ζήτημα στὰ Ἑλ-
ληνικὰ Σχολεῖα τῆς Αἰγύπτου», ὑπὸ Α. Μαρ-
σέλου· μία ἐκτενὴς βιβλιοκρισίαι περὶ τοῦ τελευ-
ταίου ἔργου τοῦ κ. Κορδάτου «Δημοτικισμὸς
καὶ Λογικιστικισμὸς» καὶ διάφορα σημειώματα
τοῦ μηνός.

— «*Τὰ Παρασκήνια*», ἔτος τέταρτον, τετ-
χος ἴον. «Τὸ πρόβλημα τῆς Μυθοποιίας στὸν
Κινηματογράφον», ὑπὸ Μ. Βάλσα. «Ὁ Ποιητὴς
Παλαμᾶς», συνέχεια μελέτης ὑπὸ Πάνου Ταγ-
κοπούλου. «Ἡ Ὑπερβόρειος Νύχτα» (Ἄνθ.)
τοῦ διασήμου γάλλου συγγραφέως Πῶλ Μοράν.
«Τὸ Ρουμανικὸ Θέατρο», ὑπὸ Β. Κουζοπούλου,
ποιήματα, σημειώματα, βιβλιοκρισίαι κτλ.

— Εἰς τὰ «*Ἑλληνικὰ Γράμματα*» τῆς 1ῆς
Ἰουλίου. Ἄρθρον τοῦ κ. Α. Κοκκίνου περὶ
τῶν «Ἑυρωπαϊῶν ζωγράφων τῆς Ἀνατολῆς».
«Μεταφραστικοὶ Μαργαρίτες», ἄρθρον τοῦ κ.
Λάσκαρη. Συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ κ. Παῖ-
δούση «Μερικὰ Ἀπλὰ Πράγματα ποὺ δὲν πρέ-
πει νὰ ξεχνᾶμε».

— Εἰς τὴν «*Ἐλευθερίαν*» Λαρίσης: Ὁραία
μετάφρασις ἐνὸς ποιήματος τοῦ Ρονσάρ, «Στὸ
Τρυγόνι» ὑπὸ Γ. Κ. Ἀναδημοσιεύομεν τὰς δύο
πρώτας στροφάς:

—Τὶ λὲς αὐτοῦ, στοχαστικὸ
τρυγόνι, ὅλη τὴν ὥρα
πάνω στὸ δέντρο τὸ ξερὸ;

— Διαβάτη μου, θρηγῶ.

— Ποιόν; — Τὴ φτωχὴ συντροφίσα ποὺ λείπει...

Ἄχ, πῶς πονῶ.
Πεθαίνω ἀπὸ τὴ θλίψη μου...

— Καὶ ποῦναι ἐκεῖνη τώρα;

— Τὴν ἔπιασε ἕνας κνηγὸς
σκληρὸς μὲ βρόγια, ἄλλοί μου!
Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ τὸν ἄδικο
χαμὸ τῆς τραγουδοῦ.
Καὶ τὸν κακὸ τὸν θάνατο
κράζω μὲ πόθο ἐδῶ
Ποῦ δὲ μὲ σκότωσε καὶ μὲ
μαζὶ μὲ τὴν καλὴ μου...

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Παπαγ. Κέρκυραν. Εἰς τὸ προηγούμενον
τεῦχος δὲν ἐδημοσιεύθη συνέχεια «Καλλιγραφίας»
ἐπειδὴ ἀπουσίαζεν ὁ ζωγράφος μας ἀπὸ τὰς
Ἀθήνας καὶ δὲν εἶχαμεν τὰ σχετικὰ σκίτσα.
Δυστυχῶς καὶ διὰ τοῦτο τὸ τεῦχος τὰ ἐλάβωμεν
ἀργὰ καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ τάφησωμεν διὰ τὸ
ἐπόμενον. Διὰ τὰλλα σὰς ἐγράψαμεν ἰδιαιτέρως
μι' ἐλπίζομεν νὰ ἔχωμεν συντόμως ἀπάντησιν.

— Ὁ συνφογάτης μας καθηγητὴς κ. Γ. Σ. Βερ-
βενιώτης μᾶς γράφει: «Σὰς ἠρώτησε κάποιος
πῶς γράφεται τὸ ὄνομα τοῦ Βεργίτου γαλλιστί.
Θὰ ἦτο φυσικώτερον νὰ ἐρωτήσῃ πῶς τὸ ὄνομα
Νετρεσε μεταγράφεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βερ-
γίτου. Διότι πολλοὶ περιέπεσαν εἰς λάθος, καὶ
συγκεκριμένως ὁ μεταφράσας τὴν Γραμματολο-
γίαν τοῦ Κρουμπάχερ, ὁ ὁποῖος μεταγράφει τὸ
ὄνομα εἰς Βεργίκιος καὶ Βεργέτιος, ἐνῶ ὑπὸ
τοιαῦτα ὀνόματα δὲν ὑπῆρξαν Ἑλληνιστικὰ κατὰ
τὴν Ἀναγέννησιν. Ὁ μεταφραστὴς ἔπρεπε νὰ
συμβουλευθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸν Legrand.»

— κ. Ἀλκαί-ον. Ἐχετε δίκιο, ἀλλὰ ἡ παρεμπε-
σοῦσα ἀσθένεια τοῦ διευθυντοῦ ἔκαμε νὰ παρα-
λειφθῶν πολλά στοιχειώδη. Βεβαίως ὀφείλα-
μεν νὰ σὰς ἀπαντήσωμεν ἀμέσως ὅτι τὸ στα-
λὲν δὲν ἐκρίθη κατάλληλον. Ἐχει πραγματικῶς
ὄραϊαν ἔμπνευσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν συ-
χνὰ ὑστερεῖ. Χρειάζεται κάποιαν ἐπεξεργασίαν.

— κ. Γιάν. Κωστ. Ἐνταῦθα. Βεβαιότατα θὰ
ἐδημοσιεύομεν καὶ ὄραϊας χαρακτηριστικὰς
φωτογραφίας. Ἡ σταλεῖσα ὁμῶς, καὶ ὡς φωτο-
γραφία, καὶ ὡς σύνθεσις, δὲν εἶναι τόσο καλ-
λιτεχνικὴ. Μόνον τὸ θέμα εἶναι ὄραϊον. Στεί-
λατέ μας καμμίαν ἄλλην. — κ. Παῦλον Μαρ.

Πάτρας. Πολλὰ γυρεύετε! Ὅπωςδήποτε στεί-
λετε ἕνα δυὸ νὰ ἴδοῦμε. — κ. Εὐάγ. Κ. Μ. Μυτι-
λήνην. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸ φιλικὸν ἐνδιαφέρον.
Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν περικόπτομεν τὸ
τεῦχος εἶναι διὰ νὰ διατηρητῆται πλατὴ τὸ περι-
θώριον, πρᾶγμα ποὺ προσθέτει κομψότητα εἰς
κάθε ἐντυπον. Ἴσως τὸ τεῦχος δὲν θὰ ἔχανε

καὶ πολὺ περικοπτόμενον μίαν φορᾶν. Λάβετε
ὁμῶς ὑπ' ὄψει σας ὅτι τὰ τεύχη αὐτὰ θὰ δε-
θῶν κατόπιν σὲ τόμον, ὅτι ὁ βιβλιοδέτης κατ'
ἀνάγκην θὰ τὰ ἔκοπτε καὶ δευτέραν φορᾶν, καὶ
τότε πλέον δὲν θὰ ἔμενε σχεδὸν περιθώριον.

Διὰ τοῦτο δίδομεν ἄκοπον τὸ τεῦχος τῆς «Νέας
Ἑστίας», ἂν καὶ δὲν θὰ μᾶς ἐστοίχιζε τίποτε νὰ
τὸ δίδωμεν κομμένον. Ὅσον διὰ τὴν ἐνόηλη-
χλησιν ποὺ ἔχει κανεὶς νὰ τὸ κόπῃ, κάποιος
ἄλλος θὰ τὸ θεωροῖσε εὐχαρίστησιν. Εἰς αὐτό,
βλέπετε, αἱ γνώμαι εἶναι διηρημέναι: Αὐτοὶ

προτιμοῦν τὸ ἀγαπητὸν βιβλίον κομμένον διὰ
νὰ μποροῦν νὰ τὸ φυλλομετροῦν ἀμέσως ἔκεινοι
τὸ θέλουν ἄκοπον διὰ νὰ μὴ βλέπουν ἀμέσως
τὰς ὄραϊας ἐκπλήξεις ποὺ τοῖς ἐπιφυλάσσει ἀλλὰ,
κόπτοντες σιγὰ-σιγὰ, νὰ τὰς ἀνευρίσκουν, νὰ τὰς
ἀνακαλύπτουν μίαν-μίαν. . . Διὰ τὸν ἴδιον λό-
γον, ἄλλοι βάζουν τὰς εἰκόνας εἰς τὴν ἀρχήν,
εἰς τὸ μέσον ἢ εἰς τὸ τέλος τοῦ τυπογραφικοῦ
φύλλον· καὶ ἄλλοι ἀπὸ μέσα, διὰ νὰ μὴν τὰς
βλέπῃ κανεὶς παρὰ ὅταν τὸ κόπῃ. Τελοσπίν-
των καὶ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα ἔχει. . . τὴν φι-
λοσοφίαν του. — κ. Α. Φ. Χ. Κοιν)πολιν. Τοιοῦ-

του εἶδους μεταφυσικὰς καὶ ὑπερφυσικὰς μελέ-
τας δὲν δημοσιεύει ἡ «Νέα Ἑστία». Ὑπάρχουν
ἄλλα, πλέον εἰδικὰ περιοδικά. Ἐν τούτοις σὰς
εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν προτίμησιν καὶ τὴν κα-
λὴν ἰδέαν. — Πρὸς τοὺς πολυπληθεῖς ἀναγνώστας,
οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔχουν στείλει ἔργα πρὸς κρίσιν,
ἐκφράζομεν τὴν λύπην μας ποὺ δὲν ἠμπορέσα-
μεν νὰ τὰ διαβάσωμεν ἀκόμη.

Η ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ